

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Diplomová práce

Eliška Landovská
2008

Univerzita Karlova v Praze
Evangelická teologická fakulta

Odkazy na knihu Leviticus v Matoušově Evangeliu
(jejich přehled a teologický význam)

Diplomová práce

Eliška Landovská

Katedra Nového Zákona

Vedoucí práce: Doc. Jiří Mrázek, Th.D.

Kód a název studijního programu a název studijního oboru:
M6141; Evangelická teologie

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Odkazy v Matoušově Evangeliiu na knihu Leviticus (jejich přehled a teologický význam) napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 15. srpna 2008

Eliška Landovská

Bibliografická citace

Odkazy na knihu Leviticus v Matoušově Evangelii (jejich přehled a teologický význam) [rukopis]: diplomová práce; Eliška Landovská; vedoucí práce: Doc. Jiří Mrázek, Th.D.; Praha, 2008 -- <134> s.

Anotace

Tato práce se zaměřuje na dosud neprobádaný problém v rámci citací Starého zákona v Matoušově evangeliu. U Matouše se objevuje celkem dvacet odkazů na knihu Leviticus. Autorka vychází z odkazů uvedených v kritickém vydání Nového zákona Nestle-Alland. Některé z citací jsou v pozadí odkazů na Exodus, nebo Deuteronomium, které Matouš cituje hojně. Někdy jsou zcela unikátní, jako v případě očištění malomocného. Nejedná se o doslovné citace, ale většinou o narážky kulturně-teologického rázu. V úvodu je představen problém starozákonních citací, v první kapitole potom stručný přehled citací v Kázání na hoře. Autorka vychází vždy nejprve od starozákonního oddílu, srovnává hebrejský a řecký text. Po jeho stručné exegesi následuje překlad odpovídajícího matoušovského oddílu a jeho srovnání se synoptiky. Následuje stručná exegese a výklad vztahu obou textů. Jak se ukazuje, oddíly z Leviticu většinou umožňují lépe porozumět významu jednotlivých výroků a gest v evangeliu. Většinou se týkají dobového pozadí. Objasňují dnešnímu čtenáři, který žije v jiném dobovém a kulturním kontextu, záležitosti, které evangelista nevysvětlil, protože předpokládal jejich znalost u čtenářů současných. Některé narážky jsou téměř irelevantní, jako odkazy na klasifikaci čistoty některých zvířat, nebo zejména ty texty, které jsou ve stínu jiných významějších paralel ve Starém zákoně, jako například oddíly z desatera vykládané v Kázání na hoře.

Klíčová slova

Odkazy, Starý zákon v Novém; Citace, Matoušovo evangelium, Leviticus,

Summary

This thesis called „References to the Book of Leviticus in the Gospel of Matthew“, deals with a problem, which has not been adressed as such so far. In the Gospel of Matthew about twenty allusions to the Book of Leviticus can be found, as suggested in the critical edition of the New Testament, edited by Nestle-Alland. In Matthew, some of the allusions are overshadowed by quotations from the books of Exodus or Deuteronomy, which are far more frequently used. Other allusions are unique, as seen in the example of the story of the cleansed leper. Allusions and echoes are dealt with, rather than direct quotations. In the introduction, the problem of the Old Testament quotations is introduced, followed by the first chapter describing telegraphically all the references to Leviticus in the Sermon on the mount. The author starts with the text from Leviticus, comparing Greek and Hebrew text. Exegesis of this scripture is followed by translation of the relevant scripture from Matthew, comparison of the text with other synoptics, exegesis and exposition of the relation between the two texts. The references to the book of Leviticus seem to enable us better understanding of some situations presented in the gospel. Majority of the allusions explain the cultural background. They explain to nowadays reader, whose cultural-historical background has moved considerably, some cues left unexplained in the gospel itself. The author of the gospel was probably himself unaware of them. Some allusions are quite irrelevant, such as dietary laws, or rather those texts which are only parallels to more important quotations. This is the case with the second chapter, explaining the sermon on the mount.

Keywords

Reference, Quotation, allusions, Matthew, Leviticus

Poděkování

Chtěla bych tímto poděkovat svému vedoucímu práce za trpělivost a své rodině, zvláště své mamince, za psychickou a materiální podporu.

Obsah

Obsah.....	8
Úvod.....	9
1. kapitola: Kázání na hoře.....	18
2. kapitola: Příběhy o uzdravení.....	32
2.1. Uzdravení malomocného.....	32
2.2. Uzdravení krvácející ženy.....	53
3. kapitola: Spory s farizeji.....	64
3.1. Spor o sobotu.....	64
3.4. Největší přikázání.....	98
3.5. Běda vám.....	104
4. kapitola: zbylé texty.....	114
4.1. Texty o Janu Křtiteli.....	114
4.2. Podobenství o dělnících.....	120
4.3. Pašije.....	129
Závěr.....	152
Seznam literatury.....	154

Úvod

Prvním Písmem mladé církve byl Starý zákon, který se po vzoru synagogální bohoslužby ve shromážděních četl a vykládal. Znalost a porozumění Písmu raných křesťanů a novozákonních pisatelů se odrazily v jejich spisech. Matoušovo evangelium se řadí k těm knihám Nového zákona (dále jen NZ), které jsou odkazy na Starý zákon (dále jen SZ) protkány nejvíce¹. Proto nás nepřekvapí, že si už nejranější biblisté mezi církevními otci všimli, jak Matouš se SZ zachází, a že se snažili jeho práci porozumět.

Po vzoru novozákonních autorů hledali i církevní otcové ty SZ texty, které odražely křesťanskou naději a našli naplnění v životě Ježíše². V novodobém bádání znovuotevřela toto téma kniha Jamese Rendela Harrise³: „*Testimonies*“ navazující na nejstarší známé knihy testimonií. Harris byl přesvědčen o existenci knihy testimonií. Měl to být první křesťanský literární počín ještě před vznikem NZ. Harris za jejího autora určil evangelistu Matouše.

Jednalo se prý o sbírku SZ citací. Byly klasifikovány do skupin podle toho, co chtěly objasnit, nebo co měly dokázat. Byly opatřeny lokací textu v SZ. Harris vyšel z několika pozorování. Jednak si všiml, že některé citace v NZ se

¹ Židům, Zjevení, Římanům a jiné.

² Už v Justinově první Apologii a v dialogu s Židem Tryfonem se setkáme s tzv. testimonií, vybranými SZ texty, které jsou svědectvím o Ježíši. Taktéž Ireneus se jimi zabývá. Také Origenés se SZ citacemi zabývá poměrně podrobně. V Tertulianově *Adversus Judaeos* nalezneme velkou klasifikovanou sbírku citací, které měly dokázat Židům „jejich zbraněmi“, z Písem, že Ježíš je mesiáš a že SZ k němu ukazuje. Cyprian dokonce sepsal samostatnou knihu testimonií. Jednalo se o dobře organizovanou a klasifikovanou sbírku pro použití křesťanských apologetů. Další sbírky najdeme v *Adversus Judaeos* Řehoře z Nyssy, v Ireneově *Epideixis* a také u Jeronýma a dalších.

³ James Rendel Harris byl britský biblista, který má zásluhu na mnoha objevech syrských textů mj. také sinajského palimpsestu ze 4. století, nejstaršího existujícího NZ dokumentu obsahujícího evangelia psaná syrsky.

liší od LXX. To by se sice dalo vysvětlit použitím jiných překladů, ale protože se vždy jednalo o celou skupinu SZ pasáží, vypadalo to, jako by je autor opisoval z nějaké sbírky. Dále si všimnul že některá témata (jako např. téma kamene) s sebou nese celou skupinu odkazů, které se pak objevily na několika na sobě nezávislých místech v NZ.

Harrisův zájem se však více než na rekonstrukci knihy testimonií zaměřuje na evangelistu Matouše. Právě on měl být jejím autorem a doklad o tom můžeme najít v Papiově zmínce⁴. Toto měla být ona Papiem zmíněná kniha logií. Papiův pětidílný komentář měl kopírovat pětidílnou strukturu této sbírky s níž také korespondovalo pětidílné dělení Matoušova evangelia.

Dalším autorem, který se zabýval Matoušovým evangeliem a zkoumal jeho použití SZ byl G.D. Kilpatrick⁵ ve své knize „*The Origins of the Gospel According to St. Matthew*“, která vyšla v Oxfordu roku 1946. Přednesl v ní tezi, že evangelium bylo sepsáno na základě ústní homiletické tradice. Jakmile křesťané začali vytvářet svoji liturgii, převzali ze synagogy čtení a výklad Písma. Kilpatrick vychází z prvních kapitol Matoušova evangelia, příběhů o narození Ježíše. Sleduje jak je výklad událostí přizpůsoben vybraným SZ citacím. Ale také jiné události v evangeliu nesou odkaz na SZ. Matoušovo

⁴ „ταῦτα μὲν οὖν ἰστοροῦνται τῷ Παπία περὶ τοῦ Μάρκου· περὶ δὲ τοῦ Ματθαίου ταῦτ' εἴρηται· Ματθαῖος μὲν οὖν Ἑβραῖδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνετάξατο, ἡρμήνευσεν δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος.“(Eusebius, Ecclesiastical History 3.39.16 (c. 325): ; <http://www.mindspring.com/~scarlson/synopt/ext/papias.htm> 16.4. 11:11) Biskup Papias z Hierapole, žil v polovině 2. století a sepsal knihu „Výklad slov Páně“ – komentář k evangeliu Matouše a Marka. Dílo se dochovalo ve fragmentech jen u Eusebia, který ovšem o jeho věrohodnosti v některých otázkách silně pochybuje. “According to a scholium attributed to Apollinaris of Laodicea, Papias also related a tradition on the death of Judas Iscariot, in which Judas became so swollen he could not pass where a chariot could easily and was crushed by a chariot, so that his bowels gushed out (Papias Fragment 3, 1742-1744).” in <http://en.wikipedia.org/wiki/Papias> 5.3.2008; 11:08

⁵ G.D.Kilpatrick, Oxfordský novozákonník, se podílel na překladu New English Bible, a napsal mj. *The Trial of Jesus*(1953) *Remaking the Liturgy* (1967).

evangelium tedy prý vzniklo jako výklad evangelijních událostí ve světle SZ prorocství tak jak je vnímala raná církev. Jako revidovaná kniha odhaluje evangelium vliv přibližně 20ti letého vývoje výkladu. Citace v Matoušovi považuje Kilpatrick za převzaté z LXX, která měla být Písmem první církve. Místa, na kterých citace neodpovídá LXX, připisuje Kilpatrick dalším editorům po evangelistovi. Tato hypotéza však již byla mnohokrát zpochybněna.

Velkým posunem byla kniha Charlese Harolda Dodda⁶, „*According to the Scriptures: Substructure of NT Theology*“ z roku 1952. Ve své teologii vychází Dodd ze základního kerygmatu, které určil coby nejstarší vyznání církve a lokalizoval v 1. Kor 15: 3-5⁷: „*Odevzdal jsem vám především, co jsem sám přijal, že Kristus zemřel za naše hříchy podle Písem a byl pohřben; byl vzkříšen třetího dne podle Písem, ukázal se Petrovi, potom Dvanácti.*“ V tomto oddíle se zdůrazňuje, že vše, co se s Ježíšem dělo, bylo podle Písem. Tak je implicitně podtržena důležitost SZ pro novozákonní víru. Jediný způsob, jak zjistit co že SZ předpovídal, bylo studovat Boží jednání s jeho lidem. Mladá církev se musela ve svém prostředí⁸ obhájit a musela přijít s dobově relevantní

⁶ C.H. Dodd (1884 – 1973), Velšský novozákonník, zastánce realizované eschatologie (království Boží je přítomno), tak jako Kilpatrick vyučoval na Oxfordu. Ve svých knihách se zabýval historickým pozadím NZ, ap.Pavlem atd.

⁷ ČEP

⁸ K určení místa sepsání vycházíme m.j. z určení lingua franca prostředí z něhož evangelista pocházel. Jeho původním jazykem byla zjevně řečtina. Také muselo jít o větší město, ve kterém by byla silná komunita křesťanů ze Židů, tedy nějaké diasporní město. V zásadě se všichni shodují, že takovým místem by měla být Antiochie Syrská. Tady by vedle sebe mohli být židé i křesťané ze Židů. Křesťané by měli blíže ke křesťanům z pohanů, než v Palestině. Židokřesťané museli bránit své představy před obviněními z obou stran. V evangeliu jsou také ještě známy židovské zvyky, otázka zákona je klíčová, sabat je ještě povinný. Další spojitostí mezi Antiochií a evangeliem je fakt, že evangelium bylo rozšířeno právě v okolí tohoto města⁸. O evangeliu máme nejranější zmínky z Didaché a také Ignacia, biskupa Antiochejského. Matouš psal do židokřesťanské komunity. Stavba i kompozice evangelia jsou ovlivněny židovskou literaturou. Evangelium též klade důraz na naplnění SZ. Židovské zvyky vysvětlované u Marka naše evangelium vynechává pravděpodobně proto, že předpokládá znalost

nabídkou. Novozákonní autoři přistupovali ke SZ ve světle velikonočních událostí a byla témata, která museli již velmi záhy zpracovat. Máme svědectví o živé práci rané církve s Písmem. Tato zahrnovala autory jako např. apoštola Pavla, nebo autora epištoly Židům, kteří Písmem dokázali vybroušeně argumentovat. Jednak zahrnovala autory kteří pracují se SZ volněji (například autor 1Petrovy epištoly).

C. H. Dodd polemizuje s harrisovou teorií: jestliže by vskutku existovala podobná sbírka testimonií, proč bychom ji neměli v NZ kánonu? Nabízí se tedy vysvětlení, že SZ bádání začalo ve snaze obhájit kerygma. NZ autoři se museli řídit danými zásadami práce s textem, ale Dodd tvrdí, že spisování podobných antologií, jak předkládá Harris, je nedokazatelná. C.H. Dodd říká, že si jen těžko můžeme představit, že by NZ autoři vyhledávali, až vyzobávali, izolované důkazní texty. Slibnější je podle něj představa, že církvev zacházela s Písmem v celcích.

Jisté SZ oddíly, celky, měly společný jmenovatel s něčím, co se událo v životě Ježíše. Dodd se domnívá, že z nich se pak zpětně mohla vyvodit testimonia. Apokalypticko-eschatologické texty o novém Izraeli, o služebníku Páně a spravedlivém trpiteli byly skupiny textů, které byly vhodné k testimoniím. Sepisování testimonií tak nebylo počátkem biblické práce, ale jejím výsledkem. Mladá církev žila především z ústní tradice, a proto je těžké si představit křesťanské učence jak rolují dlouhými svitky a hledají fráze a větičky k potvrzení svých tvrzení. Dodd vysvětluje, že první církvev si již záhy vyvinula biblistickou metodiku, která jde přesně opačným směrem: Z delšího SZ vyprávění se vybíraly nejvhodnější části, které byly prezentovány jako

čtenářů. Disputace v evangeliu jsou vedeny rabínským stylem. Evangelium se pravděpodobně obrací na židy s apologetickým úmyslem ubránit Ježíšovo mesiášství.

důkazy předzvěděni evangelijních událostí. NZ autoři tak interpretují a aplikují části SZ proroctví na základě výběru své teologie.

Jen o dva roky po „*According to the Scriptures*“ vyšla knižně disertace švédského novozákonníka Kristera Stendahla⁹, „*The School of Matthew*“. Při svém studiu citací v Matoušově evangeliu dospěl k názoru, že v NZ máme vedle sebe dvojí druh SZ citací – jednak tzv. liturgický typ a jednak pešer typ. Stendahl se přitom nechal inspirovat novými nálezy od Mrtvého moře.

Liturgické citace, tzv. formula quotations, byly vždy uvozeny formulí „je psáno“ a pocházely z LXX. Stendahl však polemizuje s Kilpatrickovým názorem, že evangelium vzniklo jako liturgická příručka. Formula quotations pouze prozrazují původ Písma, které první církve používala. Ve formula quotations je totiž přítomen silný septuagintální vliv. Do církve prý tyto citace nezavedlo kázání, jak tvrdil Kilpatrick, ale byly, jak píše Stendahl, výsledkem kreativity matoušovské církve, která používala tento řecký překlad.

Druhým typem citací měly být výsledky tzv. pešer exegeze. Matouš, podle Stendahla vyučený rabín, měl svou školu „chaburu“¹⁰, v níž se zacházelo s Písmem stejným způsobem doloženým z Kumránu. Pešer exegeze vždy postupně výkládala oddíly z Písma: citace se prokládaly výkladovými poznámkami až glosami. Stendahl tedy vyvozuje, že Matouš je rozšířenou edicí Marka. Jako celek tedy postrádá charakter liturgického celku, tak jak si to myslel Kilpatrick. Kdekoliv evangelista cituje SZ, nejde po slovech, ale po významech. Pešer exegeze předpokládá vyspělé studium Písma a dobrou znalost hebrejského textu, tradice a interpretace.

⁹ Krister Stendahl, nar 1921, Stokholmský biskup, učil mj. na Harvardské univerzitě. Zajímal se především o židovský kontext NZ, který zohlednil i ve své knize „*Paul Among Jews and Gentiles*“.

¹⁰ navazuje na Fridrichsena, který popisuje dvanáct učeníků jako chaburu, tj. školu okolo učitele, tzv bratrstvo

Přínosem v bádání byla také kniha Barnabase Lindarse: „*NT Apologetic: The Doctrinal Significance of the Old Testament Quotation*“, 1961. Jak již napovídá její název, kniha chce stopovat apologetické počínání církve hned v jejím zárodku. Lindars chce nahlédnout pod ruce NZ autorů při jejich práci s Biblií. Chce zkoumat proč vybrali k testimoniím některé texty a jiné nikoli; jak zacházeli s těmi texty, které se rozhodli k apologetickým účelům použít. V úvodu své knihy seznamuje čtenáře se dvěma směry, kterým se jeho bádání má ubírat. Jednak chce zkoumat posun aplikace SZ textu jeho translací do nového kontextu, jednak chce zkoumat jak byl tento formálně modifikován.

Co se týče posunu aplikace, sleduje Lindars původní kontext SZ citací. Jaký mají kontext v NZ, a také co asi mohlo stát za jeho změnou. Původní kontext mohl být posouván podle potřeby výkladu, která se měnila s dobou – čím dále od života Ježíše, tím podrobněji se např. musela vysvětlovat podobenství. Takto se podle Lindarse dá rozkrýt několik vrstev úpravy textu. Církev si prý, vybírala ke studiu celé pasáže, často v dialogu s židovskými učenci. S vybranými celky se však zacházelo velice volně. Celky rozdrobovali a vzájemně mísili. Zakomponování SZ materiálu je v evangeliích tedy výsledkem apologetické práce rané církve. To nám ukazuje, že se nejednalo o archeologické odkrývání důkazních „veršiček“, ale že práce s Písmem byla mnohem systematictější¹¹. Na druhou stranu, církev přicházela k Písmu už s předporozuměním velikonočních událostí, a ty do čtení a interpretace vnášela.

Co se týče formální změny textu: Lindars dále vysvětluje, že novozákonní autoři nejen posouvali kontext SZ veršů, nýbrž že s texty zacházeli mnohem volněji, než by nám dnes připadalo vhodné. Některé části veršů jsou naroubované na jiné, další verše jsou upravené. Jedno z možných vysvětlení

¹¹ Nakonec také dospěli k veršičkám, se kterými zacházeli volně, ale opačným směrem. Nikoli hledání důkazních větiček, ale ve vhodných celcích vybrali vhodné pasáže. (Jak jsme viděli již výše v podobné argumentaci C.H.Dodda)

tohoto jevu je, že pozdější opisovači mohli texty upravovat, podle toho, v jaké době se zrovna nacházeli. Podle toho, co jim zrovna připadalo být jako anachronismus hodný opravy. Jednalo by se o úmyslnou záměnu. Ve starověku se skutečně s textem zacházelo volněji. Dalším možným vysvětlením je, že autor citoval z jiného papýru¹². Třetí možné vysvětlení je, že NZ autoři texty citovali z paměti. Autor si pamatoval téma SZ pasáže. Ocitoval ji tak, jak si ji pamatoval a nevyhledával ve svitku přesné znění¹³.

Šest let po vydání Lindarsovy knihy, tj roku 1967, se objevila disertační práce Roberta Hortona Gundryho¹⁴: „*The Use of the OT in St Matthew's Gospel with Special Reference to the Messianic Hope*“. Oproti předchozím pracím se věnuje nejen doslovným citacím, nýbrž bere také v potaz narážky. Nárazky nejlépe odráží autorovu mysl a jeho práci s Písmem. Prozrazují totiž, jaké SZ koncepty byly pro autora důležité.

Co se týče knihy testimonií Gundry připouští, že rané křesťanstvo používalo již existujících sbírek mesiášských proctví, které rozšiřovalo o další texty. V kumránské komunitě, rabínské literatuře a u Matouše, u těch všech můžeme pozorovat „targumickou“ práci s texty¹⁵. Matouš určitě npracoval s texty atomisticky. Naopak vycházel ze své vlastní exegeze.

¹²jiného čtení

¹³ To se paradoxně hledalo u méně známých pasáží, které jsou proto přesnější. Septuagintální element v citaci ukazuje na pozdější vývojovou fázi. Doslovná interpretace SZ předcházela typologické interpretaci. SZ se používal apologeticky ve spojení s Ježíšovým vzkříšením. Až pak se začalo pátrat hlouběji ve SZ. Hledala se proctví o Pánu Ježíši.

¹⁴ Evangelikální teolog, doktorát získal 1961 na univerzitě v Manchesteru. Po své disertační práci vydal ještě mj. komplexní komentář na Matoušovo evangelium

¹⁵ Targumy byly volné překlady písma do Aramejštiny. Gundry však používá sloveso „targumise“ v mírně posunutém významu, nejen překládání, ale pravděpodobně i jakýsi výklad textů, targumising pak má i význam exegeze.

Gundryho přínos je právě především v hypotéze, že Matouš navazuje na tradiční rozšířenou práci s textem, „targumizací“. Církev vzešla ze synagogy, pro kterou byl právě tento druh exegese charakteristický. Matouš sám spisoval svoje targumy, využíval přitom svoji znalost řečtiny, hebrejštiny a aramejštiny. Jedinou paralelu práce s textem, kterou v tradici soudobé s Matoušem najdeme, je již výše zmíněná kumránská literatura.

Gundry pokračuje takto: Citace ze SZ, které Matouš převzal od Marka, zjevně prozrazovaly svůj původ. Mohly podléhat vlivu hellenizace. Právě Matoušovy vlastní volné překlady, targumy, těmto tendencím unikly. Mohou tedy být zachovány ve své původní podobě. Díky nim můžeme vystopovat Matoušovu vlastní práci s textem. Narážky na starozákonní texty v Matoušovi jsou velmi staré.

Nyní jen stručně ke klasifikaci citací:

V roce 2000 vyšla v rámci série dodatků k *Journal for the Study of the New Testament* série esejů s názvem „*The Old Testament in the New Testament*“ editovaná Stevem Moyisem. V úvodní kapitole seznamuje s termínem intertextualita¹⁶, poprvé použitým Julií Kristevou v roce 1966 v knize *Word, Dialogue and Novel*. Myšlenka intertextuality ovlivnila i biblistiku např. v díle Richarda Hayse, George Buchanana a jiných. Na základě jejich studia Moyise dochází ke klasifikaci biblické intertextuality na trojí, a sice: citace (quotations), narážky (allusions) a ozvěny (echoes).

Citace, quotations, jsou vědomým počinem autora, který v rámci svého textu dojde k přerušení, aby vložil jiný text z jiného kontextu. U Matouše jsou takové texty uvedeny formulí (odtud jejich termín: formula quotations) : καθος γεγραπται, μουσες λεγει apod.

¹⁶ Vzájemné prolínání dvou a více textů

Narážky, allusions, jsou texty, které jsou do nového textu zasazeny aniž by bylo uvedeno odkud se vzaly. Jsou to texty vpletené do nového kontextu. Dá se ale vystopovat odkud původní text je. Je tedy nutná určitá podobnost, musí existovat jakýsi navazovací bod.

Echa, nebo ozvěny, echoes, jsou texty, které jsou téměř nevystopovatelné. Jsou to texty, které autora silně ovlivnili a on je bezděky parafrázuje. Mohou být ale čitelné. A je-li tomu tak, potom nám o autorovi a sepsání knihy mohou říci více, než přiznané citace. Na druhou stranu se, alespoň podle mého názoru, při zde uvedeném postupu, veškerá exaktnost rozplývá ve fantazii badatele.

Tato práce se bude zabývat především nárážkami a ozvěnami textů z knihy Leviticus. Přímých citací z knihy Leviticus je u Matouše jen velmi málo a všechny jsou na hranici mezi citací a nárážkou. U každé citace zvážím kontext místa z Leviticu i Matoušova evangelia, budu se věnovat teologickým dopadům daných odkazů. Protože jde většinou o nárážky a výklady dobového pozadí, srovnám matoušovské pasáže vždy ještě s ostatními synoptiky, abychom mohli získat ucelenější obraz popisovaných situací. Kde se jedná o doslovné citace stojící ve stínu známějších odkazů, uvedu vždy i tyto významější paralelní starozákonní texty.

1. kapitola: Kázání na hoře

V Kázání na hoře najdeme celkem sedm odkazů na Leviticus. Většinou to však jsou až sekundární odkazy. Ježíš vykládá v antitezích Desatero z Exodu, ke kterému je většina níže zmíněných odkazů paralelní. To se týká zejména devatenácté kapitoly Levitiku (dále jen Lv). Další dva odkazy jsou potom z 24. a jeden z 22. kapitoly Lv. Protože v této kapitole nepůjde o zásadní objev, chci jí zestručnit a nepodávat obsáhlý výklad Kázání na hoře. Odkazy se týkají většinou první věty antitezí, totiž: “*Slyšeli jste, že bylo řečeno*¹⁷...” a nyní následuje SZ text. Výjimkou je pak poslední odkaz ze 7. kapitoly.

Snad jen stručně ke Kázání na hoře bude dobré uvést, že jde o jednu z pěti matoušových sbírek Ježíšových výroků. Tato sbírka se táhne od začátku páte do konce sedmé kapitoly. Kázání bylo proneseno po tom, co Ježíš vystoupil na horu, otevřel ústa a začal vyučovat. Ježíš stojí na hoře jako Mojžíš na Sinaji. Především vyučuje své učedníky, ale i všechny přihlížející, kteří ho mohli zaslechnout. Jedná se o jakýsi manifest etiky Božího království, které Ježíš přišel zvěstovat. Začíná blahoslavenstvími, jde přes výroky o soli a světle. Následuje výrok o tom, že Ježíš nepřišel zákon zrušit, nýbrž naplnit jako úvod k novému vyostřenému výkladu desatera. SZ platí, ale Ježíš přichází s novým normativním výkladem, učí jako ten, kdo má moc.

Ježíš si vybírá klíčové etické otázky, přednese tezi a pak svoji antitezi: “*ale já říkám vám*”. To činí ve vši autoritě, jako mocný vykladač Tóry. Nároky SZ vyostřuje ad absurdum. Zejména v poslední antitezi, kde učí milovat ty, kdo nám ubližují. To vše je obehnáno z jedné strany veršem 20, který říká, že naše spravedlnost má přesáhnout spravedlnost zákoníků a z druhé strany veršem 48, který nás vyzývá k dokonalosti, měřeno mírou nebeského Otce. Antiteze jsou

¹⁷ V 21. nezabiješ, v.27 nesesmilníš, plus rozvod, v.33 nepřisahej, ale splň, v.38 oko za oko, v.43 milovat přítele a nenávidět nepřítel

zakončeny upravenou citací z Lv, *“budte tedy dokonalí”*. Šestá kapitola Matouše je v zásadě, až na modlitbu Páně, polemika proti tomu, aby se lidé předváděli ve zbožnosti. Ty, kteří toto dělají, Ježíš považuje za pokrytce (frekventované slovo této části). Víra je věcí osobní a skrytou i ve svých praktických projevech. Sedmá kapitola je především o milosrdenství, odpuštění, víře a nutnosti správného rozhodnutí. Kázání končí: *„když Ježíš dokončil tato slova, zástupy žasly nad jeho učením, protože je učil jako někdo, kdo má moc, ne jako jejich zákoníci.“*

V kázání najdeme dohromady čtyři odkazy na devatenáctou kapitolu Lv¹⁸, jež se nachází v celku tzv.zákona svatosti. Ten začíná v kapitole 17. řádem čistoty a začíná končit ve 24. kapitole dodatky; skutečný konec je pak ve 26. kapitole. Literární celek získal svůj název z hojného výskytu kořene QDŠ (svatý) a jeho derivátů. Literární styl se také odlišuje od zbytku knihy. Často se zde opakuje: *“Já, Hospodin jsem svatý”*, nebo: *“Já, Hospodin, jež vás posvěcuje”* apod.

Devatenáctá kapitola je uzavřeným celkem, který se nese v duchu úvodního verše. Tezí: *„Budte svatí, jako já jsem svatý.“* Koncept svatosti je spojen se strachem či bázni. Proti svatosti Hospodinově tu stojí sloveso ChLL znesvětit. Text v Matoušovi však nemluví o svatosti, nárbrž o dokonalosti a uzavírá kázání na Hoře. V Lv 19 toto přísloví kapitolu otevírá a udává jí ráz. Celá kapitola je praktickým popisem, jak to má v praxi vypadat. Kapitola je jakousi reminiscencí na desatero, zejména s jeho praktickými důsledky. Příkazy jsou oproti desateru v přehozeném pořadí, ale najdeme jich tam všech deset. Můžeme pozorovat i jisté jazykové podobnosti¹⁹. Všechna příkázání poukazují

¹⁸ v2: budte svatí jako já jsem svatý, v 12 nebudeš křivě přísahat abys neznesvětil jméno, v. 18 nebudeš se mstít, ale budeš milovat svého bližního a v. 34 budeš milovat cizince, protože jsi byl cizinec v egyptě.

¹⁹ Příkázání jsou také ve formě – nebudeš – lo impf, oboje mají preambuli

na to, jak Bůh chce, aby jeho lid posvěcoval celý svůj život – všechny jeho aspekty. Lid Izraelský má být svatý jako Hospodin, protože jsou jeho reprezentanty.

S 24. kapitolou Lv se podrobněji seznámíme v oddílech *Spor o sobotu a Pašije*. Kapitola začíná příkazem o zacházení s olejem na svícnu ve svatyni a o chlebech předkládání. Následuje vyprávění, což je v knize zákonů poměrně nezvyklé. Jakýsi poloizraelec se dostane do tábora a rouhá se jménu Hospodinovu. Izraelci neví co s ním, protože to je napůl cizinec. Uvězní ho tedy a čekají na slovo od Hospodina, které má rozhodnout o jeho osudu. Hospodin skutečně odpoví Mojžíšovi. Všichni, kdo toho muže slyšeli, mají na něj položit ruce a ukamenují ho mimo tábor. Následuje několik ustanovení týkajících se zejména rouhání, ale také provinění proti přikázání *nezabiješ*. Uprostřed se pak tyčí lex talionis²⁰. Po výčtu příkazů se dočítáme, že Izraelci postupovali přesně krok za krokem podle toho, co řekl Mojžíšovi Hospodin. Verše jsou téměř identické: Hospodin řekne Mojžíšovi, Mojžíš lidu a lid to krok za krokem vykoná. Ve verších 15 – 22 je dohromady sedm zákonů, každé z nich lze strukturovat takto: uvedení problému a patřičná náprava. Příběh o poloizraelci klade otázku, nakolik se týkají Izraelské zákony i cizinců. Několikrát čteme: *jak domorodec tak cizinec*. Mezi jednotlivými příkazy je chiastická struktura – oba koncové zákony si vždy odpovídají směrem ke středu, kde je ten nejdůležitější, již zmíněný lex talionis. Řeší se zde rouhání, vražda, ublížení na zdraví a cosi jako týrání zvířat (když někdo ubije nebo zmrzačí sousedovi dobytče).

V každé z následujících tabulek uvádím vždy nalevo verš z Matouše, zcela napravo Hebrejský a vedle něj LXX text paralely z Lv. Pokud existuje vhodnější citace, uvádím ji v LXX podobě, aby se projevila podobnost textů.

²⁰ Odplata oko za oko zub za zub.

Odkazy vždy popíšu jen telegraficky, pokud nejsou teologicky vyjíměčně zajímavé²¹. Nebudu ani uvádět paralelní synoptické texty, narozdíl od dalších kapitol.

Mt 5,21	Ex 20,13, Dt 5,17	Ex 21,12	Lv 24,17	Lv 24,17
VHkou,sate o[ti evrre,qh toi/j avrcai,oij(
Ouv foneu,seij\	ouv foneu,seij ²² לא תרצח:			
o]j dV a'n foneu,sh (eva.n de. pata,xh ti,j tina kai. avpoqa,nh	kai. a,nqrwpoj o]j a'n pata,xh yuch.n avnqrw,pou kai. avpoqa,nh	כִּי יַבֵּיחַ אִישׁ אֶת אֶתְמוֹתָיו כָּל
e;nocoj e;stai th/ kri,seiÅ		qana,tw qanatou,sqw	qana,tw qanatou,sqw	מוֹת יוֹמָת

Slyšeli jste, že bylo řečeno starým: „nezabiješ, kdo by zabil, bude vydán soudu.“ První část verše odkazuje na desatero z Exodu (20,13) a Deuteronomia (5,17). V desateru, pro jeho stručnost, není udána odpovídající výše trestu. To však doplňuje text z Levitiku 24. Jak cizinec tak domorodec: „Muž, který ubije všechnu (jakoukoli) duši člověka (kdokoli někoho zabije), zemře smrtí.“ Velice podobným místem je i Exodus 21,12 z Knihy smlouvy, která obsahuje rozšířený výklad desatera.

²¹ Teologicky mnohem zajímavější a nosnější jsou pozdější kapitoly. Odkazy v rámci Kázání na hoře uvádím čistě jen pro úplnost.

²² LXX má prohozeny verše 13 a 14., zcela doslovně je tentýž verš zopakován v Dt 5,17 opět s jiným pořadím článků nezabiješ a nesesmilníš.

Mt 5,33	Lv19,12	
Pa,lin hvkou,sate o[ti evrre,qh toi/j avrcai,oij(
Ouvk evpiorkh,seij(kai. Ouvk ovmei/sqe	וּלֹא־תִשָּׁבְעוּ
	tw/ ovno,mati, mou	בְּשֵׁמִי
	evpV avdi,kw	לִשְׁקֵר
	kai. Ouv bebhlw,sete	וְחַלְלֵתָ
	to. O;noma tou/ qeou/ u`mw/n	שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֵת
	evgw, eivmi ku,rioj	אֲנִי יְהוָה :
	o` qeo.j u`mw/n	
	Deu 23,22	
	eva.n de. Eu;xh euvch.n kuri,w tw/ qew// sou	
avpodw,seij de. Tw/ kuri,w tou.j o[rkouj sou	ouv croniei/j avpodou/nai auvth,n	
	o[ti evkzhtw/n evkzht,sei ku,rioj o` qeo.j sou para. Sou/	
	kai. E;stai evn soi. A`marti,a	

Čtvrtá antiteze začíná ve 33. verši. Ježíš opět navazuje na to, co posluchači znají. „Opět jste slyšeli, že bylo řečeno starým: „nebudeš křivě přísahat, ale

odevzdáš Hospodinu svoji přísahu.“ Text z Lv také zakazuje křivou přísahu. Jsou však použité jiné termíny, ačkoli vyjadřují totéž. Matouš má *epiorkeo*, což znamená křivě přísahat, nebo zrušit přísahu. Septuaginta má *omnymi...epadiko*, tedy slibovat. Druhý výraz sice znamená skládat přísahu, ale v nespravedlnosti, pravděpodobně již s myšlenkou na její zrušení. Lživá přísaha znesvěcuje boží Jméno, protože se ho dovolává při něčem, s čím Bůh nemá co dočinění.

Druhá část, v níž Ježíš cituje: „Splníš Pánu své přísahy” spíše odkazuje na Dt 23,23, která vybízí k plnění slibů daných Hospodinu. Dále například celá 30.kapitola Numeri mluví o slibech a přísahách učiněných Bohu.

Přísaha byla všeobecně povolena, pouze křivá přísaha byla zakázána. Respektive zrušení přísahy. Ježíš zakazuje přísahat zcela. Zda člověk dostojí svému slibu totiž není v jeho moci. Dovolává se Boha, který s tím nemá nic společného. Takto se lze vyhnout i přísahání již s postranním úmyslem²³.

VHkou,sate o[ti evrre,qh(Exodus 21,24		Leviticus 24,20
		su,ntrimma avnti. suntri,mmatoj	שָׁבַר תַּחַת שָׁבַר
VOfqalmo.n avnti. ovfqalmou/	ovfqalmo.n avnti. ovfqalmou/	ovfqalmo.n avnti. ovfqalmou	עֵין תַּחַת עֵין:
kai. ovdo,nta avnti. ovdo,ntoj	ovdo,nta avnti. ovdo,ntoj cei/ra avnti. ceiro,j	ovdo,nta avnti. ovdo,ntoj	שֵׁן תַּחַת שֵׁן

²³ V kapitole *Pašije* uvidíme, že při procesu před synedriem je mnoho výrazů obsahujících přísahu. Napřed hledali křivé svědky, potom velekněz Ježíše zapřísahá při Bohu živém.

	po,da avnti. podo,j...		
		kaqo,ti a'n dw/ mw/mon tw/ avnqrw,pw	כְּאִשֶּׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם
		ou[twj doqh,setai auntw/	כִּן יִנְתֵּן בּוֹ

„Slyšeli jste, že bylo řečeno starým: oko za oko, zub za zub.“ V tomto verši Ježíš cituje takzvaný *lex talionis*, zákon odplaty. V Tóře se objevuje ještě v Exodu 21,23-27, v Knize smlouvy²⁴. Je též zaznamenaný v Chamurappiho zákoníku, který byl dodržovaný přísně, až ad absurdum. V biblickém pojetí nejde přímo o doslova rovnocennou odplatu. Například za zabitý kus dobytka musí ten, kdo se provinil, zaplatit kompenzaci. Neříká se zde nic o tom, že by obviněnému měl být také zabit kus dobytka. Trest smrti je za vraždu, rouhání a jiné závažné tresty, avšak nevidíme zde v praxi žádné sekání rukou a podobně. Co se týče SZ, lze z praxe usuzovat na to, že oko za oko, zub za zub aj. příkazy tohoto typu byly vnímány především obrazně. Za ublížení je například třeba vykonat adekvátní trest. Ježíš radí, aby se netrestalo vůbec, ale aby člověk zlému sebedestruktivně neodporoval.

Hkou,sate o[ti evrre,qh\	Lev 19,18	
	kai. ouvk evkdika/tai, sou h` cei,r	לֹא־תִקֶּם
	kai. ouv mhniei/j	וְלֹא־תִטַּר

²⁴ Ještě je např v Dt 19,21

	toi/j ui`oi/j tou/ laou/ sou	אַתְּ בְּנֵי עַמֶּךָ
avgaph,seij to.n plhsi,on sou	kai. avgaph,seij to.n plhsi,on sou	וְאַהֲבַת לְרַעֲךָ
	w`j seauto,n	כְּמוֹךָ
kai. mish,seij to.n evcqro,n sou		
evgw. de. le.gw u`mi/n(evgw, eivmi ku,roj	אֲנִי יְהוָה:
	Lev 19,34	
	w`j o` auvto,cqwn evn u`mi/n	כְּאַזְרַח מִכֶּם
	e;stai o` prosh,lutoj	יְהִי־לָכֶם הַגֵּר
	o` prosporeuo,menoj pro.j u`ma/j	הַגֵּר אֲתִכֶּם
avgapa/te	kai. avgaph,seij auvto.n	וְאַהֲבַת לּוֹ
	w`j seauto,n	כְּמוֹךָ
tou.j evcqrou.j u`mw/n		
kai. proseu,cesqe		
u`pe.r tw/n diwko,ntwn u`ma/j(
	o[ti prosh,lutoi evgenh,qhte	כִּי־גֵרִים הֵייתֶם
	evn gh/ Aivgu,ptw	בְּאַרְץ מִצְרַיִם
	evgw, eivmi ku,roj o` qeo.j u`mw/n	יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: אֲנִי

„Slyšeli jste, že bylo řečeno, budeš milovat svého bližního a nenávidět svého nepřítele. Já však vám říkám, milujte své nepřátele²⁵ a modlete se za ty, kdo vás pronásledují.²⁶“ Ve SZ je přikázaná láska k bratru. Tím je pravděpodobně míněn Izraelec i proselyta. O nenávisti k nepřátelům se nic v Lv, ale dokonce ani v celém SZ nedočteme. „Budeš nenávidět svého nepřítele“ není ani SZ ani rabínská citace. V některých Žalmech můžeme číst o zavilé nenávisti vůči nepřátelům, přání zlého jim i jejich potomkům. Bůh i zbožní ve SZ nenávidí zlo. Zůstává zde však stále otevřená možnost pro pokání a milost. Ježíš naráží pravděpodobně na rozšířenou ústní tradici, v níž se tiše předpokládalo, že jestliže mám milovat své přátele, musím pak také nenávidět své nepřátele. Něco podobného se učilo v Kumránské komunitě. Bezbožník miluje zlo a nenávidí dobro, a proto je třeba ho nenávidět. Judaismus však připouští nenávist k jinověrcům²⁷. Otázka kdo je můj bližní byla v Ježíšově době poměrně ožehavá²⁸.

²⁵ To je v podstatě anachronismus. Buď je nepřítel, ale pak ho nelze milovat, nebo ho lze milovat, ale pak to není nepřítel. Jestliže někoho miluji, jak může být zároveň nepřítel?

²⁶ V této antitezi chybí „tois archaiois“ bylo řečeno starým.

²⁷ Např. epikurejcům

²⁸ Podrobnější výklad termínu *plésion*, bližní a Levitiku 19,18 viz kapitola *Největší přikázání*.

Druhá část antiteze odkazuje na příkaz lásky k cizinci v Lv 19,34²⁹: „*jako domorodec mezi vámi bude přistěhovalec/host příchozí k vám. I budeš ho milovat jako sebe sama, protože přistěhovanci/hosté jste byli v Egyptské zemi. Já jsem Hospodin.*“ Tento verš vztahuje příkázání lásky i na přistěhovance, hosta. Výraz zde použitý je *ger*. SZ používá pro cizince dva výrazy, *ger*³⁰ a *nokri*³¹. V našem oddílu se jedná o cizince dlouhodobě žijícího v Izraeli, je tedy též pod vládou Hospodinovou. Má určité náboženské povinnosti, narozdíl od *nokriho*, který ani při nejmenším neasimiluje. V zákonech o cizincích lze pozorovat, že vůči *gerovi* je přikázána láska³².

²⁹ Další paralely např: Dt 23,4 a 7 nenávidět...Do Hospodinova shromáždění nikdy nevstoupí Amónec nebo Moábec; ani jejich desáté pokolení nevstoupí do Hospodinova shromáždění,Po všechny své dny nikdy neusiluj o pokoj s nimi ani o dobrodiní od nich.Lk 6,27 Ale vám, kteří mě slyšíte, pravím: Milujte své nepřátele. Dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí. 28 Žehnejte těm, kteří vás proklínají, modlete se za ty, kteří vám ubližují. 29 Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou, a bude-li ti brát plášť, nech mu i košili! 30 Každému, kdo tě prosí, dávej, a co ti někdo vezme, nepožaduj zpět. 31 Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, jednejte i vy s nimi. 32 Jestliže milujete jen ty, kdo vás milují, můžete za to očekávat Boží uznání? Vždyť i hříšníci milují ty, kdo je milují...36 Buďte milosrdní, jako je milosrdný váš Otec.

³⁰ cizinec, který se v Izraeli usídlil natrvalo, překládá se do řečtiny *proselytés*. Do pojmu nejsou především zahrnuti samaritáni.

³¹ průchozí cizinec, možná turista, cestující dále

³² Narozdíl od *nokriho*, od něhož je třeba se především oddělit.

Mt 5,48	Dt 18,13	Lv 19,2	
		la,lhson th/ sunagwgh	אֶל-כָּל-עֲרַת הַבֵּר
		tw/n ui`w/n Israhł	בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
		kai. evrei/j pro.j aavtjou,j	וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
:Esesqe ou=n u`mei/j te,leioi	te,leioj e;sh	a[gioid;sesqe	קְדָשִׁים תִּהְיוּ
w`j o` path.r u`mw/n	evnanti,on kuri,ou tou/ qeou/ sou	o[ti evgw. a[gioid	כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי
o` ouvra,nioj		ku,rioid o` qeo.j u`mw/n	יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
te,leio,j evstin			

„*Bud'te tedy dokonalí, jako Otec váš, ten nebeský, dokonalý je.*“ Jak již bylo řečeno, tato teze zazní ke konci výčtu všech antitezí, které vynesou morální požadavky ad absurdum. Kdo může být dokonalý jako Bůh³³? *Teleios* v řečtině znamená především dokonalý. Analogicky ve smyslu aristotelského naplnění formy. Něco, co už netřeba vylepšovat, protože je to v plném rozkvětu. Obvykle se tímto termínem překládá hebrejský výraz „*tam*“, dokonalý. Ale v hebrejském výrazu se neříká, že dokonalý znamená též hotový. Vystihuje především vyjímečnou morální a všeobecnou kvalitu. Používá se například o kvalitě obětín. Nebo třeba o Jobovi je řečeno, že byl muž „*šer w tam*“ – přímý a dokonalý. Tedy morálně na výši, milosrdný, vážený. Je tu narážka na Lv 19,2 kterýžto verš je, jak jsem již výše uvedla, jakýmsi mottem Zákona svatosti, ihned na začátku kapitoly. Nemluví se v něm však o dokonalosti, ale o svatosti.

³³ Vzhledem ke kontextu však nemusí jít o absolutní tvrzení, ale jen o přirovnání – máme milovat tak dokonale, jako miluje Bůh. Hagner str 135

A to jak v hebrejštině, tak v řečtině. Výraz *teleioi este* je však použit v Deuteronomiu 18,13³⁴.

O Hospodinu se předpokládá, že je dokonalý³⁵ a svatý. Jak může být člověk ať už jedno nebo druhé? Toto je velice těžká otázka přesahující zdaleka rámec této práce. Hospodin je svatý, *totaliter aliter*, zcela jiný, oddělený. Ke svatosti samozřejmě dokonalost patří. Avšak svatost, nebo posvěcení mohou lidé získat jen od Hospodina. Zatímco dokonalost evokuje možnost zásluh. Celá devatenáctá kapitola Lv je o tom, jak tento verš: buďte svatí jako Hospodin, naplnit. Je to seznam příkazů a zákazů, které je třeba činit. Myslím si, že je v tomto verši myšleno něco podobného tomu, co se v pravoslavném prostředí nazývá obožněním³⁶. Člověk se posvěcuje čím blíže se přibližuje k Bohu. Bez něj není svatost. To hlavní je být jako nebeský Otec. Napodobovat ho a nechat se jím proměňovat, být v skutku *imago dei*, obraz Boží.

Mt 7,6	Ex 29,33	Lv 22,10	
	e;dontai auvta, evn oi-j h`gia,sqhsan evn auvtou/j teleiw/sai ta.j cei/raj auvtw/n		
	a`gia,sai auvtou,j kai.		

³⁴ Matouš zde tedy pravděpodobně citoval Deuteronomium. Přesto je jakýsi vlastní život této fráze zajímavý.

³⁵ Zajímavostí je, že o Bohu v celém SZ ani jednou nepadne fráze: „Hospodin je dokonalý“, nebo „dokonalý Hospodin“, s výjimkou jména Jotam. Dokonalost je však Hospodinu přiznána v různých přívlastcích: je dokonalý v poznání Job 37,16 nebo ve svých cestách Žalm 18,30 – jméno Jotam – Bůh je dokonalý, je první kde je dokonalost jako predikát Hospodina.

³⁶ Člověk se nestává Bohem, ale připodobňuje se mu a „chytá od něj“ oheň asi jako doutnající sfouknutá svíčka od vedlejšího plamene.

	avllogenh.j ouvk e;detai avpV aurtw/n	kai. pa/j avllogenh.j	וְכָל-זֶרַח
Mh. dw/te to. a[gi]on	e;stin ga.r a[gi]a	ouv fa,getai a[gi]a	לֹא-יֵאָכֵל קִדָּשׁ
toi/j kusi.n		pa,roikoj i`ere,wj h' misqwto.j	תּוֹשֵׁב בְּהֵן וְשֹׁכֵר
		ouv fa,getai a[gi]a	לֹא-יֵאָכֵל קִדָּשׁ:
mhde. ba,lhte tou.j margari,taj u`mw/n e;mprosqen tw/n coi,rwn(mh,pote katapath,sousin aurtou.j evn toi/j posi.n aurtw/n kai. strafe,ntej r`h,xwsin u`ma/jÅ			

„Nedávejte svaté psům, ani neházejte své perly před prasata, aby je nepošlapali svýma nohama a neotočili se, aby vás roztrhali.“ Nemáme nikde přesné vysvětlení, co má daný text má znamenat³⁷. Mezi vykladači není shoda. Byly návrhy místo *hagion*, tedy původně hebreského *qodeš*, číst Aramejské *qedaša*, což je kroužek. To by nás odkázalo na knihu Přísloví: „*Jako zlatý kroužek v rypáku vepře je žena krásná, ale svéhlavá*³⁸“, těžko však říci, jak by nám to výkladově pomohlo.

Paralelní text v Didache za psy a prasata považuje bezvěrce. To, co je svaté jsou obrazně perly. Psi³⁹ a prasata byli ve starověku nečistá zvířata. Dávat

³⁷ Podobný text lze najít v evangeliu Tomáše, ale i v Didaché

³⁸ Přísloví 11,22

³⁹ Některé výklady tvrdí, že se zde do textu promítá židokřesťanská komunita, která si pod psy představovala pohany, tedy, že by evangelium nemělo přijít do ruky pohanům. Další možnost, že jsou myšleni specificky Římané.

posvátné do rukou něčemu nečistému je nebezpečné. Kdo si nedá pozor a s perlou⁴⁰ nebude dobře zacházet, může ji ztratit v bahně pod prasečími kopyty.

Text z 22. kapitoly Lv je součástí výkladu o tom, jak mají kněží zacházet s přinesenými dary. „*A žádný cizinec⁴¹ nebude jíst svaté, ani najatý pomocník kněze nebude jíst svaté⁴².*“ Pokud budeme vykládat text z Matouše v intenci textu z Lv, můžeme potom mluvit o předobrazu Večeře Páně. Jediný kdo smí jíst oběti, které byly přinesené do chrámu, je ten kdo byl řádně vysvěcen a koná službu. Pokud bychom to paralelně vztáhli k NZ a Večeři Páně, nikdo, kdo není posvěcen, nesmí *svátosti* jíst.

Vzhledem k podobenství o perle je však asi nejlepší dosadit za „*to svaté*“ evangelium království. Je třeba si svoji perlu chránit, pečovat o ni a dávat si pozor na to, komu ji ukážu a jak s ní budu zacházet. Pohrávat si s ní před rypákem vepře může dopadnout špatně. Perla není hračka.

⁴⁰ Viz podobenství o perle 13,46. Když obchodník prodá vše, co má, a koupí za to dahocenou perlu, je to nakonec vše co má. Musí si s ní rozumně počínat, aby o ní nepřišel.

⁴¹ Ani *ger* ani *nokri*, *zar* – být cizí.

⁴² Jak uvidíme v příštích kapitolách, maso z některých obětí je dokonce nazváno jako svatost svatostí.

2. kapitola: Příběhy o uzdravení

2.1. Uzdravení malomocného

Leviticus 14:1⁴³

kai. evla,lhsen ku,rioj	A řekl Bůh	וַיִּדְבֹר יְהוָה
pro.j Mwush/n le,gwn	Mojžíšovi	אֶל־מֹשֶׁה לְאמֹר:
		2
ou-toj o` no,moj tou/leprou/	Toto bude Tóra malomocného	זֹאת תְּהִיָּה תּוֹרַת הַמִּצְוָה (צִוָּה צִוָּה)
h- a'n h`me,ra kaqarisqh/ (kon aor pas)	V den jeho očist'ování	בְּיוֹם טְהָרָתוֹ
kai. prosacqh,setai (ind fut pas prosa,gw) pro.j to.n i`ere,a	bude přiveden ke knězi	וְהוּבֵא (hof) אֶל־הַכֹּהֵן:
		3
kai. evxeleu,setai o` i`ereu.j	Vyjde kněz	וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן
e;xw th/j parembolh/j	Z tábora	אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה
kai. o,yetai o` i`ereu.j	A prohlédne kněz	וַיִּרְאֶה הַכֹּהֵן
kai. ivdou.	A hle	וְהִנֵּה
iva/tai(in pr pas) h` a`fh. th/j le,praj	Zahojila se rána malomocenství	נִרְפָּא (nif רפא) נִגְעַ־הַצָּרַעַת
avpo. tou/ leprou/	(od) malomocného	מִן־הַצָּרַעַת:

⁴³ Poznámky k textu:

Barvy hebrejského textu: červená – impf; růžová wimpf; zelená – pf; světle zelená wpf; oranžová – ptc; hnědá – inf; modrá – impv

Barvy českého a řeckého textu: fialová pro zdůraznění klíčového slova kněz, které je důležité pro text z Mt.

Označení: šedivé: klíčové slovo katharos, THR, styčné pro oba texty, azurová: výrazy spojené s vodou a životem (možné dějiny působení živé vody v pohádkách?); žlutá: výrazy spojené se smrtí; růžová: KPR, exhilasterai

		4
kai. prosta,xei o` i`ereu.j (ind fut a prosta,ssw)	A přikáže kněz	וְצִוָּהּ (pi) הַכֹּהֵן
kai. lh,myontai (ind fu med λαμβάνω) tw/ kekaqarisme,nw (ptc pf pas)	A vezme pro očišť'ovaného	וְלָקַח לְמַטְהַר (hitp טָהַר – být čistý)
du,o ovrni,qia zw/nta kaqara.	Dva ptáky živé čisté	שְׁתֵּי צִפְרִים חַיִּים טְהוֹרֹת
kai. xu,lon ke,drinon	Dřevo cedrové	וְעֵץ אֲרֶז
kai. keklwsmenon ko,kkinon kai. u[sswpon	A karmínové barvivo a yzop	וְשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאַזְבִּיבָה
		5
kai. prosta,xei o` i`ereu.j	A rozkáže kněz	וְצִוָּהּ הַכֹּהֵן
kai. sfa,xousin to. ovrni,qion (ind fu act 3pl sfa,zw) to. e]n	A zabije/i/ toho jednoho ptáka	וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפּוֹר הָאֶחָד (Zabít/porazit שָׁחַט)
eivj avggei/on ovstra,kinon	Nad nádobou hliněnou	אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׁ
evfV u[dati zw/nti	Nad (dosl) živou/tekoucí vodou.	עַל־מַיִם חַיִּים
		6
kai. to. ovrni,qion to. zw/n	A toho živého ptáka	אֶת־הַצִּפּוֹר הַחַיִּה
lh,myetai auvto. (ind fut med lamba,nw)	Vezme ho	וְקָח אֹתָהּ
kai. to. xu,lon to. ke,drinon	I dřevo cedrové	וְאֶת־עֵץ הָאֲרֶז
kai. to. klwsto.n ko,kkinon	I karmínové barvivo	וְאֶת־שְׁנֵי תוֹלַעַת

kai. to.n u[sswpon	I yzop	וְאֶת־הָאֵזֹב
kai. ba,yei auvta. (ind fut act ba,ptw)	A namoči to	וְטָבַל אוֹתָם (Q טבל namočit)
kai. to. ovrni,qion to. zw/n	I toho živého ptáka	וְאֵת הַצֶּפֶר הַחַיָּה
eivj to. ai-ma tou/ ovrniqi,ou tou/ sfage,ntoj	V krvi toho ptáka zabitého	בְּרַם הַצֶּפֶר הַשָּׁחֵטָה (pas שחט)
evfV u[dati zw/nti	Nad živou vodou	עַל הַמַּיִם הַחַיִּים:
		7
kai. perirranei/ (ind fut a) evpi. to.n kaqarisqe,nta (ptc aor pas)	A pokropí očišťovaného	וְהִזָּה עַל הַמַּשְׁחָה (Hif נָזָה pokropit) (Hitp טָהַר být čistý)
avpo. th/j le,praj	Od malomocenství	מִן־הַצָּרַעַת
e`pta,kij	sedmkrát	שִׁבְעַ פְּעָמִים
kai. kaqaro.j e;stai (ind fut med)	A bude čistý	(pi טָהַר) וְטָהַר
kai. evxapostelei/(ind fut act) to. ovrni,qion to. zw/n	I pošle/vypustí toho živého ptáka	וְשָׁלַח אֶת־הַצֶּפֶר הַחַיָּה (pi שלח)
eivj to. pedi,on	Nad pole	עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה:
		8
kai. plunei/ o kaqarisqei.j (ind fut a plu,nw)	I omyje očišťovaný	הַמַּשְׁחָה (pi כבס umýt) וְכַבַּס
ta. i`ma,tia auvtou/	Své šaty (pl)	אֶת־בְּגָדָיו
kai. xurhqh,setai auvtou/ pa/san th.n tri,ca (ind fut pas xura,omaioholit)	A oholí si všechny vlasy/chlupy	וְגִלַּח אֶת־כָּל־שָׁעָרוֹ (pi גִּלַּח oholit)
kai. lou,setai evn u[dati (ind fut med lou,wumýt se)	A umyje/vypere se ve vodě	וְרָחַץ בַּמַּיִם (Q רחץ umýt se)

kai. kaqaro.j e;stai	A bude čistý	וְטָהַר
kai. meta. tau/ta eivseleu,setai (ind fut med) eivj th.n parembolh.n	A potom přijde do tábora	וְאַחַר יָבֹוא אֶל-הַמַּחֲנֶה
kai. diatri,yei (ind fut a diatri,bw zůstat) e;xw tou/ oi;kou aavtou/	A usídli se/zůstane mimo svůj dům/stan	וְיָשֹׁב מִחוּץ לְאֹהֶלוֹ
e`pta. h`me,raj	Sedm dní	שִׁבְעַת יָמִים:
		9
kai. e;stai th/ h`me,ra th/ e`bdo,mh	I bude(stane se) v den sedmý:	וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
xurhqh,setai pa/san th.n tri,ca avtou/ th.n kefalh.n avtou/ (ind fut pas xura,omai oholit)	Oholí si všechny své vlasy na své hlavě	אֶת-כָּל-שְׁעָרוֹ אֶת-רֹאשׁוֹ יִגְלַח (pi oholit)
kai. to.n pw,gwna kai. ta.j ovfru,aj	I vousy i obočí	וְאֶת-זָקְנוֹ וְאֶת גְּבַת עֵינָיו
kai. pa/san th.n tri,ca avtou/ xurhqh,setai (ind fut pas)	Až všechny své chlupy oholí	וְאֶת-כָּל-שְׁעָרוֹ יִגְלַח
kai. plunei/ ta. i`ma,tia (ind fut a plu,nw)	Umyje si své oblečení	וְכַבַּס אֶת-בְּגָדָיו (Pi umýt כַּבַּס)
kai. lou,setai to. sw/ma avtou/ u[dati (ind fut med lou,wumýt se)	A omyje své tělo ve vodě	וְרָחַץ אֶת-בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם (Q umýt se רָחַץ)
kai. kaqaro.j e;stai	A bude čistý	וְטָהַר:
		10
kai. th/ h`me,ra th/ ovgdo,h	A v den osmý	וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
lh,myetai du,o avmnou.j evniausi,ouj(roční) avmw,mouj	Vezme dva beránky perfektní (dosl.bezvadné/dokon alé)	יִקַּח שְׁנֵי-כִבְשִׂים תְּמִימִים

kai. pro,baton	A jednu ovečku	וּכְבֹּשֶׁה אֶחָת
evniau,sion a;mwmon	Roční, dokonalou	בַּת־שָׁנָה תְּמִימָה
kai. tri,a de,kata semida,lewj (semi,dalij, dobrá bílá mouka)	A tři desetiny éfy dobré mouky	וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרִים סֹלֶת
eivj qusi,an	k oběti	מִנְחָה
pefurame,nhj evn evlai,w (ptc pf pas fura,w zmixovat, zadělat)	Zadělané s olejem	בַּלֹּזֶה בְּשֶׁמֶן (pas בלל zmixovat, zadělat)
kai. kotu,lhn evlai,ou mi,an	A jednu éfu oleje	וְלֹג אֶחָד שֶׁמֶן:
		11
kai. sth,sei (ind fut act) o` i`ereu.j o` kaqari,zwn	A postaví kněz očišťující	וְהָעֹמֵד הַכֹּהֵן הַמְּשַׁחֵה (hif)
to.n a;nqrwpon to.n kaqarizo,menon	Toho muže očišťovaného	אֶת הָאִישׁ הַמְּשַׁחֵה
kai. tau/ta e;nanti kuri,ou	A tyto (asi očišťované věci) před Hospodina	וְאֵתֶם לְפָנֵי יְהוָה
evpi. th.n qu,ran th/j skhnh/j tou/marturi,ou	U vchodu stanu setkávání	פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד:
		12
kai. lh,myetai o` i`ereu.j	A vezme kněz	וְלָקַח הַכֹּהֵן
to.n avmno.n to.n e[na	Toho jednoho beránka	אֶת־הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד
kai. prosa,xei auvto.n th/j plhmelei,aj (ind fut act prosa,gw)	A přinese ho jako oběť za vinu	וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאֵשׁ (Hif קרב Přiblížit se)
kai. th.n kotu,lhn tou/evlai,ou	A éfu/džbánek oleje	וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן
kai. avforiei/ auvto. avfo,risma (ind fut act avfori,zw vyjmout)	A přinese to jako oběť mávání	וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה (hif נִיף zvednout)
e;nanti kuri,ou	Před Hospodinem	לְפָנֵי יְהוָה:
		13

kai. sfa,xousin to.n avmno.n evn to,pw	A zabije(שחט) toho beránka na místě	וַשַׁחֵט אֶת־הַכֹּפֶשׂ בַּמִּקְוֶה
ou- sfa,zousin (ind pr act) ta. o`lokautw,mata	Kde se zabíjí oběť za hřích (LXX má tyto oběti v jiném pořadí)	אֲשֶׁר יִשַׁחֵט אֶת־הַחֲטָאָת
kai. ta. peri. a`marti,aj	A celopal	וְאֶת־הָעֹלָה
evn to,pw a`gi,w e;stin /	Na svatém místě	בַּמִּקְוֶה הַקֹּדֶשׁ
ga.r to. peri. a`marti,aj w[sper to. th/j plhmmelei,aj	Protože jak oběť za hřích, tak oběť za vinu	כִּי פַחֲטָאָת הָאֲשָׁם
e;stin tw/ i`erei	Je pro kněze	הוּא לַכֹּהֵן
a[gia a`gi,wn evsti,n	To je svatost svatostí	קֹדֶשׁ קֹדָשִׁים הוּא:
		14
kai. lh,myetai o` i`ereu.	A vezme kněz	וַלָּקַח הַכֹּהֵן
j avpo. tou/ ai[matoj tou/ th/j plhmmelei,aj	Z krve z (oběti za) vinu	מִדַּם הָאֲשָׁם
kai. evpiqh,sei o` i`ereu.j (ind fut act evpiti,qhmi položit)	A dá kněz	וַיִּתֵּן הַכֹּהֵן
evpi. to.n lobo.n tou/ wvto.j tou/ kaqarizome,nou tou/ dexiou/	Na lalůček ucha toho očišťovaného – na pravý	עַל־תִּנּוּךְ אָזֶן הַמִּשְׁתָּהָר הַיְמָנִית עַל
kai. evpi. to. a;kron th/j ceiro.j th/j dexia/j /	A na palec ruky té pravé	וְעַל־בֶּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית
kai. evpi. to. a;kron tou/ podoj tou/ dexiou	A na palec nohy, té pravé	וְעַל־בֶּהֶן רַגְלוֹ הַיְמָנִית:
		15
kai. labw.n o` i`ereu.j	A vezme kněz	וַלָּקַח הַכֹּהֵן
avpo. th/j kotu,lhj tou/ evlai,ou	Z éfy/džbánu oleje	מִלֵּג הַשָּׁמֶן
evpiceei/ evpi. th.n cei/ra (ind fut act evpice,w) tou/ i`ere,wj	A vylije na ruku kněze	וַיִּצַק עַל־כַּף הַכֹּהֵן (צק vylít q)
th.n avristera.n	Tu levou	הַשְּׂמְאֵלִית :
		16

kai. ba,yei	A namoči	וְטָבַל הַכֹּהֵן (טבל namočit)
to.n da,ktulon to.n dexio.n	Prst pravice	אֶת־אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית
avpo. tou/ evlai,ou	V oleji	מִן־הַשֶּׁמֶן
tou/ o;ntoj evpi. th/j ceiro.j th/j avristera/j	Který je na dlani jeho levice	אֲשֶׁר עַל־כַּף הַשְּׂמָאלִית
kai. r`anei/ e`pta,kij tw/ daktu,lw	A pokropí olejem prstem	וְהִזָּה מִן־הַשֶּׁמֶן בְּאֶצְבָּעוֹ (hif נזה)
	Sedmkrát	שֶׁבַע פְּעָמִים
e;nanti kuri,ou	Před Hospodinem	לְפָנַי יְהוָה:
		17
to. de. kataleifqe.n e;laion	Ze zbylého oleje	וּמִיֻּתֵר הַשֶּׁמֶן
to. o'n evn th/ ceiri.	Který v jeho dlani	אֲשֶׁר עַל־כַּף
evpiqh,sei o` i`ereu.j	Dá kněz	יָתֵן הַכֹּהֵן
evpi. to.n lobo.n tou/ wvto.j tou/ kaqarizome,nou tou/ dexiou/	Na lalůček ucha očišťovaného pravý	יִתְּנֵךָ אֶזְן הַמִּטְהָר הַיְמָנִית עַל
kai. evpi. to. a;kron th/j ceiro.j th/j dexia/j	A na palec jeho ruky pravé	וְעַל־בֶּהֶן יְדוֹ הַיְמָנִית
kai. evpi. to. a;kron tou/ podo.j tou/ dexiou/ evpi. to.n to,pon	A na palec jeho nohy pravé	וְעַל־בֶּהֶן הַגָּלוּ הַיְמָנִית
tou/ ai[matoj tou/ th/j plhmmelei,aj	Z krve oběti za vinu	עַל הַדָּם הָאֲשֵׁם:
		18
to. de. kataleifqe.n e;laion	A ten zbylý olej	וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן
to. evpi. th/j ceiro.j tou/ i`ere,wj	Který je na ruce kněze	אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן
evpiqh,sei o` i`ereu.j evpi. th.n kefalh.n tou/ kaqarisqe,ntoj	Dá na hlavu očišťovaného	יָתֵן עַל־רֹאשׁ הַמִּטְהָר
kai. evxila,setai peri.	A očistí/smíří za	וְכִפֹּר עָלָיו הַכֹּהֵן

aavtou/ o` i`ereu.j	něj/ho kněz	(pi כפר expiovat, očistit, smířít)
e;nanti kuri,ou	Před Hospodinem	לפני יהוה:
		19
kai. poiñ,sei o` i`ereu.j to. peri. th/j a`marti,aj	A udělá kněz oběť za hřích	וַעֲשֶׂה הַכֹּהֵן אֶת־הַחֻטָּאת
kai. evxila, setai o` i`ereu.j peri. tou/ avkaqa, rtou tou/ kaqarizome, nou avpo. th/j a`marti,aj aavtou/	A očistí/smíří kněz očištěvaného od jeho nečistoty	וְכַפֵּר עַל־הַמִּטְהָר מִטְמֵאתוֹ
kai. meta. tou/to sfa, xei o` i`ereu.j to. o`lokau, twma	A potom zabije (lxx kněz) celopal	וְאַחַר יִשְׁחַט אֶת־הָעֶלֶה:
		20
kai. avnoi, sei o` i`ereu.j to. o`lokau, twma	A obětuje kněz celopal	וְהֵעֵלָה הַכֹּהֵן אֶת־הָעֶלֶה (hif עלה vystoupat/ obětovat celopal)
kai. th.n quasi, an evpi. to. quasiasth, rion e;nanti kuri,ou	A oběť (přídavnou) na tom oltáři	וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ הַמִּזְבֵּחַ
kai. evxila, setai peri. aavtou/ o` i`ereu.j kai. kaqarisqh, setai	A očistí/smíří ho ten kněz a bude očištěný	וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהַר: ס

14 kapitola je součástí cyklu očišťovacích řádů, které najdeme od kapitoly jedenácté až po šestnáctou. Tento oddíl zahrnuje vyjmenování čistých a nečistých živočichů, očišťování rodičky, pojednání o malomocenství, pohlavní nečistotě mužů a žen a také řád pro den smíření. Tento text je součástí většího celku rozděleného do několika úseků, které vždy začínají Hospodinovou promluvou k Mojžíšovi, nebo Áronovi.. V naší části mluví Hospodin jen s Mojžíšem.

Řád pro malomocenství lidí a předmětů se skládá ze dvou kapitol. Ve třinácté je vyjmenováno, co vše je ještě malomocenství a jak probíhá prohlášení za nečistého. Naopak čtrnáctá řeší řády pro očišťování. Po našem

oddílu ihned následuje případ nemajetného a případ, kdy jsou “malomocenstvím⁴⁴” napadeny domy apod.

Struktura je následující: Úvod (v 1-2); první fáze: očišťování mimo tábor (v 2-8); druhá fáze: první týden v táboře (v 8- 9); třetí fáze: oběť osmého dne (10-20). Oběť osmého dne můžeme dále rozdělit na: Přípravu (v 10-11), oběť za vinu (v 12 – 13), posvěcování očišťovaného (v 14- 18), a další oběti (19 – 20).

V den očišťování má být malomocný přiveden ke knězi, ale i kněz má vyjít mimo tábor. Je to pouze kněz, kdo rozhoduje o tom, zda je daný člověk uzdraven. Rozhoduje se podle toho, co vidí. Nejprve přikáže vzít obětiny: Dva blíže nespecifikované ptáky, cedr, karmín a yzop. Zabije jednoho ptáka a jeho krev nasbírání do hliněné nádoby. Do ní pak postupně namočí zbylé obětiny, včetně druhého, stále ještě živého, ptáka. Pokropí očišťovaného sedmkrát a živého ptáka pustí. Proč zrovna tyto obětiny? Hartley⁴⁵ nabízí symbolické vysvětlení: Cedr je vonné dřevo, odolné vůči zkáze a symbolizuje vytrvalost. Karmín představuje krev a v rámci rituálu tedy vítězství nad smrtí.

S oběma ptáky se zachází samostatně. Jeden zemře, druhý to vidí a je namočen v jeho krvi než je propuštěn. Ten, který je zabitý, svojí krví smývá nepřijatelnost očišťovaného. Ten druhý symbolizuje “uzdraveného člověka, jeho propuštění z okovů smrti.”⁴⁶ Kněz pokropí očišťovaného sedmkrát krví, pomocí ostatních obětí, včetně druhého ptáka. Prakticky to může být složitý úkon. Není popsáno, zda kněz drží vše najednou, nebo postupně kropí jednotlivými kusy.

⁴⁴ Zde se jedná každopádně o různé druhy plísni

⁴⁵ Hartley, John E.; Word Biblical Commentary str195

⁴⁶ Ibid. str 195..“The release of the bird symbolizes the healed person being released from the chains of death...”

Do této doby očišťovaný jen stál a pozoroval co kněz dělá krok za krokem. Nyní se má celý dokonale očistit: Vyprat šaty, zcela se oholit a umýt se. Je to jako by se znovu narodil, protože ve starověku nebylo zvykem, aby se muži holili. Bylo to také velice praktické nařízení. Postižený se měl nyní totiž zcela dekontaminovat, vydesinfikovat a zbavit se posledních šupinek nakažené kůže, které na něm mohli ulpět.

Poprvé je o něm prohlášeno, že je čistý. Bude to o něm prohlášeno ještě dvakrát. Sledujeme zde tedy postupné fáze očišťování. A konečně, po dlouhé době, smí vstoupit do tábora. Ještě ne do svého domu, ale alespoň před něj, kde počká celý týden.

Očišťovaný se po týdnu opět zcela oholí, umyje a opět si vypere šaty. Tentokrát přinese tři kusy skotu⁴⁷, 3/10 éfy mouky zadělané s olejem a jednu éfu oleje⁴⁸ před stan setkávání. Je to poměrně nákladná oběť. Vše je připraveno. Jeden beran je zabit jako oběť za vinu a přidá se k němu jedna éfa oleje. Tento olej bude použit na pomazání, ale musí být nejprve posvěcen.

Oproti běžnému způsobu podávání oběti za vinu je zde několik výjimek. Oběť za vinu se tentokrát přináší máváním, a sice ještě před posvěcením, navíc jako obětní beránek neslouží אֵילִם, nýbrž netradiční כֶּבֶשׂ. Beránek je přinesen jako oběť za vinu před Hospodinem. Maso zůstane knězi aby je snědl jako „svatost svatostí”. Nyní se kněz připraví na posvěcování; vezme krev a očišťovanému potře pravý ušní lalůček a pravé palce: u ruky i nohy. Rituál se

⁴⁷ Při současných průměrných cenách, které jsem našla na internetu, by za tři kusy ročních ovcí zaplatil asi tak 4500 Kč.

⁴⁸ Překlad s výkladem ČEP na str 285: „Obětní dar činí asi tak 12l krupičné mouky zadělané olejem a asi půl litru oleje”, ale v tabulce ČEPu se uvádí že jedna éfa je 36 litrů

velice podobá postupu při posvěcování velekněze⁴⁹. Tak jako při posvěcování, je i nyní „*celá bytost posvěcena pro Boha. Uši k tomu, aby slyšeli Boží slovo, ruce a nohy, aby dělali Boží vůli. Protože krví této oběti se také kropí oltář, pojí uzdraveného tato krev k oltáři a dává mu k němu znovu přístup.*”⁵⁰ Stav tohoto člověka před Bohem se změnil tak diametrálně, jako jsme svědky při vysvěcení obyčejného člověka na velekněze⁵¹.

Poté velekněz sedmkrát pokropí olejem očišťovaného, tak, jako ho před týdnem pokropil krví. Opět ho potře na místech, kde je už označený krví a zbytek oleje mu vylije na hlavu⁵². A bude smířen s Bohem. Potom kněz přinese oběť za hřích, po níž bude očišťovaný smířen, pak ještě celopal a bude smířen a očištěn. Během očišťování v osmý den jsou tedy přineseny dohromady tyto oběti: za vinu, za hřích a celopal a ještě přídatná oběť. Jedná se o opravdu mimořádný rituál. Všechny tyto oběti mají nejen očistit, ale také smířit s Bohem. Třikrát za sebou se objevuje termín כפר (viz níže). „*Tyto oběti mají mj. moc smíření, aby důkladně očistily člověka, který se zotavil, ode všech poskvrnění způsobených jeho předchozí nečistotou...opakování כפר zdůrazňuje, že tomuto člověku je zcela odpuštěno a plně očištěn.*”⁵³ Protože

⁴⁹ Leviticus 8,24 Pak vyzval Áronovy syny, aby přistoupili, a krví jim potřel lalůček pravého ucha, palec na pravé ruce a palec u pravé nohy. Potom pokropil krví oltář dokola.

⁵⁰ „...whole being is consecrated to God, his ears to hear God's word and his hands and feet to do God's will. Since the blood of this offering is also splashed against the altar, the use of the same blood on the healed person binds him to the altar, giving him access to it again.“ Hartley, str 197

⁵¹ Snad by se dalo říci, že se vyléčenému nabízí až skoro kněžského svěcení?

⁵² Takže to bude těžko 36 litrů oleje.

⁵³ „These offerings also have expiating (KPR) force in order to cleanse thoroughly the recovered person from all defilement caused by his former uncleanness...The repetition of „expiate“ stresses that this person is thoroughly forgiven and fully cleansed.“ Hartley, str 198

člověk rychle v izolaci zchudl a předepsané oběti jsou velmi finančně náročné, počítá zákon i s variantou pro nemajetné lidi⁵⁴.

Na knězi je vykonávat následující: Vyjde za tábor, prohlédne postiženého, přikáže mu položit obětiny, přikáže zabít jednoho ptáka, namočí živého ptáka a zbytek obětí v krvi zabitého ptáka nad doslova “živou” (tekoucí) vodou. Pokropí očišťovaného malomocného 7x - a ten bude čistý. Pustí živého ptáka do pole. Po týdně, vezme oběť očišťovaného, osmého dne zabije jednoho beránka jako oběť za vinu. Sní to a použije krev, kterou pomaže očišťovanému pravý lalůček a oba palce. Pak vezme olej do levé ruky a prstem pravé pokropí očišťovaného olejem. Obětuje další oběti.

Očišťovaný má udělat toto: Přinese obětiny, umyje se po první oběti, vše si vypere a oholí se, a bude čistý. Pak přijde do tábora, týden se usídí před svým stanem, sedmý den se opět oholí, vypere vše včetně sebe, a bude čistý. Osmý den vezme obětiny (2 beránky, 1 ovci, 3/10 éfy mouky, olej). A to je vše. Jeho role je velice pasivní, je to především příjemce milosti, on sám nemůže přidat víc, než přinést dary a omýt se.

Čistota⁵⁵ je v SZ předpokladem přístupu k Hospodinu. Nečistota je naopak aktivně znečišťující moc. Člověk se může znečistit dotykem (například s krví, nečistým zvířetem, předměty cizího kultu nebo dotykem nemocného člověka), a může se očistit, podle stupně znečištění (např. obmytím). Někdy musí počkat, než se zaktivuje očistění. Jindy pro očistění musel člověk přinést oběť.

⁵⁴ Ježíš reflektuje tuto teologii: *Milosrdenství chci, a ne oběť*(viz Oz 6,6). Dvakrát je tento verš citován u Matouše (viz níže: thelein u Mt)

⁵⁵ Toto jsou úkony v nichž se objevuje *katharos, THR*, (zajímá nás to především ve vztahu k oddílu z Matouše): V den očišťování vezme kněz pro očišťovaného dva ptáky, pokropí očišťovaného 7x a ten bude čistý poprvé. Očišťovaný omyje své šaty a bude čistý podruhé; za týden se omyje a bude čistý potřetí. Osmý den očišťující kněz postaví očišťovaného u vchodu stanu setkávání; potřetí lalůček očišťovaného 2x; napřed krev pak olej. Zbýlý olej vylije na hlavu očišťovaného, smíří očišťovaného od jeho nečistoty (jen jednou se vyskytuje *mumeat*), kněz ho smíří a bude očištěn. ;

אֲשָׁם oběť za vinu. *Ašam* se překládá jako vina, *chata* jako hřích, oboje označuje i příslušné oběti. Očišťovaný má přinést oběť za vinu, ale není řečeno čím se provinil. Není ani přikázáno, aby vyznával hříchy, ani se nedotýká obětního zvířete, aby na ně svoji vinu přenesl. Odkud tedy vina? „V kultickém kontextu termín (*Ašam* i *Chata*) odkazují ne až tak na morální pochybení, jako spíše na jednání obřadně znečišťující. Morální aspekt však není zcela vyloučen⁵⁶“. Oběť za vinu je například také aplikovaná na očištění matky po porodu. Zmínky o oběti za vinu, které máme v Levitiku tedy netřeba číst jako vyčerpávající formativní seznam, ve smyslu katalogu případů. Podle Nového Biblického Slovníku to mají být jen náhodné ukázky, za kterých je onu oběť vhodné použít. Maso, které zbylo po oběti za vinu mohl kněz sníst jako „svatost svatosti“.

הַצִּרְעָה malomocenství. Pod tento termín se vešlo několik různých kožních onemocnění od exémů až po možnou Hansenovu chorobu⁵⁷. Některé z nich byly vyléčitelné, přesto to byla nejobávanější nemoc středověku. Nakažený člověk se stal vyvrhelem společnosti, musel být v karanténě. Pokud se jednalo přímo o Hansenovu chorobu byl takový člověk poset vředy a šupinami, měl napadené hlasivky, takže měl změněný hlas a zapáchal⁵⁸. Musel chodit v

⁵⁶ “in a cultic context these terms refer, not so much to moral offences, as to those which are ceremonially defiling, although the moral aspect is by no means ruled out.” In Douglas, J.D.; *New Bible Dictionary*; Leicester, England : Tyndale Press, 1982 – sacrifice pg 1120

⁵⁷ „The difficulty of understanding comes about because the English term „leprosy“ has become a technical medical term for an infectious disease caused by the bacillus *Mycobacterium leprae*...In ancient times the Greeks observed the difference between skin diseases and true leprosy. For the latter infection, Greek authors such as Celsus and Pliny the Elder employed terms elephas as „elephant“, ...in medieval times some Arabic authors began to employ the term lepra for Hansen’s disease....“ Hartley, str 184

⁵⁸ Bakterie způsobující tyto příznaky působí též jako anestetikum, když umrtvuje nervy. Postižený tak ztrácí cit na končetinách a na kůži. Proto jsou pacienti náchylní k úrazům. (Např. necítí, že nají ruku ve vařící vodě a mohou se zcela popálit)

roztržených šatech a volat před sebou “Malomocný, malomocný!” . Byli to lidé mrtví za živa, kterým se každý musel obloukem vyhnout. Jak ale vidíme z naší kapitoly, počítalo se i s možností vyléčení (zde však pravděpodobně mluvíme o exémech apod.). Ve SZ byl touto chorobou poprvé zasažen Mojžíš při hořícím keři, dále např. Mirijam (Num 12,1-10), Náman/Gechazí (2.Král 5.kap), Azarjáš (2.Kr 15,1-7), Uzijáš (2.Par 26,16-23). Kvůli těmto příběhům se často chápala lepra jako Boží trest za skryté, nebo i zjevné hříchy. Proto na malomocných ještě navíc ulpívala bolest z odmítnutí. Možná také z těchto důvodů pozorujeme ve 13. kapitole několikafázové rozhodování kněze, než někoho definitivně prohlásí za nečistého. Za čistého nebo nečistého směl prohlásit pouze kněz a muselo se prokázat, že se kožní choroba neuzdravuje.

Oběti se přinášejí pro to, aby byl člověk smířen s Bohem. Použit je termín כפר. Neví se přesně jak termín vznikl⁵⁹, očištění je zároveň očištění a přikrytí. Zde se vyskytuje ve spojení s předložkou *al*. Podmětem je většinou kněz. Kněz vytváří jakýsi most pro setkání mezi obětí a Hospodinem.⁶⁰ V angličtině se pro překlad používá termín „expiation“, v češtině místo „smíření“ se občas překládá „expiace“. Smíření je možné, pokud je vina přenesena na obětinu, a ta je pak zničena namísto obětujícího. Jedná se o více, než jen prohlášení za čistého a viny zbaveného. Pohled na oběť, její krev, ukazuje na hloubku urážky Božího majestátu, jeho svatosti a dokonalosti. Ale také připomíná hříšníkovi, že je za něj zapláceno. Ale ne všechno smíření se

⁵⁹ Je několik možností: od vyhladit z akadského *kuppuru*, přes arabské *kfr* – přikrýt, až po *koper*, vykoupit

⁶⁰ Kde je použito *kpr* bez předložky *al*, (což je většina případů) je subjektem smíření vždy Hospodin. Hospodin si smíruje lidi sám se sebou.

dělo přes oběť (a to krvavou) a ne každé usmíření muselo být potvrzeno z úst kněze, jak je vidět na širokém použití termínu⁶¹.

V textu se také opakuje fráze לִפְנֵי יְהוָה v následujících souvislostech: Po prvním týdnu očišťování se uzdravený člověk má dostavit ke knězi a ten ho postaví před stan setkávání, před Hospodina. Kněz vezme jeho obětní dary a přinese je jako oběť před Hospodina. Když kněz 7x pokropí olejem očišťovaného, učiní tak před Hospodinem a zbylý olej dá na jeho hlavu před Hospodinem. Fráze naznačuje, že všechny tyto úkony se dějí s Hospodinovým dohledem, přítomností. Ten, který byl dříve nepřijatelný nyní smí být před Hospodinem

Mt 8,1	
Kataba,ntoj de. Auvtou/ (ptc aor act)	když sestoupil
avpo. Tou/ o;rouj	s hory
hvkolou,qhsan auvtw/ o;cloi polloi,Á (ind aor act)	následovaly ho četné zástupy
2	
kai. Ivdou.	Když vtom
lepro.j proselqw.n (ptc aor act)	přišel malomocný
proseku,nei auvtw/ le,gwn((ind impf act)	klaněl se mu a říkal
Ku,rie(eva.n qe,lh j (kon pr act možnost)	„Pane, jestli chceš
du,nasai, me kaqari,saiÁ(ind pres med) (inf aor act)	můžeš mě očistit“
3	
kai. Evktei,naj th.n cei/ra (ptc aor act evktei,nw natáhnout)	Když natáhl ruku
h[yato auvtou/ le,gwn((ind aor med)	dotkl se ho (a řekl)
Qe,lw(kaqari,sqhti\ (impv aor pas)	„Chci, buď očistěn“
kai. Euvqe,wj evkaqari,sqh(ind aor pas)	a hned byla očistěna
auvtou/ h` le,praÁ	jeho lepra.

⁶¹ Například „sin-offerings did not always require death (cf Lv 5,11-12) and the killing could not have been central or it would have been in the hands of the priest, not the layman“ Douglas, J.D.; *New Bible Dictionary* 1121 pod sacrifice – the meaning

4	
kai. Le,gei auvtw/ o` Vihsou/j((ind pr act)	A říká mu Ježíš:
{Ora mhdni. Ei;ph j((impv pr act o`ra,w) (kon aor act)	„Koukej abys to nikomu neřekl,
avlla. U[page seauto.n dei/xon tw/ i`erei/ (impv pr act) (impv aor act)	ale jdi a ukaž se knězi
kai. Prose,negkon to. Dw/ron (impv aor act prosfe,rw)	a přines dar,
o] prose,taxen Mwu?sh/j((ind aor act prosta,ssw)	který přikázal Mojžíš.
eivj martu,rion auvtoi/jÅ	jim na svědectví

Osmá kapitola Matoušova evangelia navazuje vnitřně na čtvrtou. Tento oddíl je přerušen Kázáním na hoře a znovunavazuje poznámkou, že tyto události se staly po tom, co Ježíš sestoupil s hory. V osmé kapitole najdeme sérii uzdravování: od setníkovy sluhy, přes Petrovu tchýni v horečce. Po několika uzdraveních se na Ježíše zástupy tak tlačí, že přejede na druhý břeh. Tam pokračuje s dalšími zázraky.

Po zasazení do kontextu v prvním verši, následuje úvod do našeho příběhu. Malomocný přichází s prosbou a vyznáním. Ježíš kladně odpovídá, uzdravuje a podává očištěnému instrukce. Text můžeme tedy v zásadě rozdělit do těchto třech částí: 1, malomocný prosí Ježíše o uzdravení 2, Ježíš ho očišťuje 3, Ježíš dává instrukce malomocnému. V textu se dvakrát opakuje $\theta\epsilon\lambda\epsilon\iota\nu$ a třikrát $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\iota\zeta\epsilon\iota\nu$. Malomocný se ptá: chceš...očistit; Ježíš odpovídá: chci...čist. Dále můžeme vysledovat opozice $\lambda\epsilon\pi\rho\sigma$ a $\kappa\alpha\theta\alpha\rho\sigma$.

Oproti ostatním synoptikům má jen Matouš zástupy přítomné této události. Je ale možné, že první verš má pouze spojovací úlohu. V synopsi jsou drobné odchylky. U Lukáše malomocný neoslovuje Ježíše pánem. Marek jako jediný píše, že Ježíš k malomocnému natáhl ruku, protože se smiloval $\sigma\pi\lambda\alpha\gamma\kappa\nu\sigma\iota\sigma\epsilon\iota\nu$. Všechny tři evangelia se shodují doslovně v Ježíšově

odpovědi. U Marka a Lukáše lepra odešla, u Matouše byla očištěna. Marek zdůrazňuje, že má malomocný mlčet, zesíleným “vůbec nikomu” . Lukáš má απηλθεν jako Ježíšův pokyn k odchodu ke knězi oproti ostatním υπαγε. Matouš neříká jaký dar má malomocný přinést, totiž dar za očištění. U všech třech je αυτοις v plurálu proti singuláru τω ιερει.

Matouš 8:1 -4	Marek 1:40-45	Lukáš 5:12-16
<p>Kataba,ntoj de. auvtou/ avpo. tou/ o;rouj hvkolou,qhsan auvtw/ o;cloi polloi,Å kai. ivdou.</p> <p>lepro.j proselqw.n proseku,nei auvtw/ le,gwn(</p> <p><i>Ku,rie(</i> <i>eva.n qe,lh j</i> <i>du,nasai, me kaqari,saiÅ</i></p> <p>kai. evktei,naj th.n cei/ra h[yato auvtou/ le,gwn(<i>Qe,lw(kaqari,sqhti\</i> kai. euvqe,wj evkaqari,sqh auvtou/ h` le,praÅ</p> <p>kai. le,gei auvtw/ o` Vhsou/j({Ora mhdeni. ei;ph j(avlla. u[page seauto.n dei/xon tw/ i`erei/ kai. prose,negkon to. dw/ron</p> <p>o] prose,taxen Mwu?sh/j(eivj martu,rion auvtou/jÅ</p>	<p>Kai. e;rcetai pro.j auvtou.n lepro.j parakalw/n auvtou.n I kai. gonupetw/nD kai. le,gwn auvtw/ o[ti</p> <p><i>VEa.n qe,lh j</i> <i>du,nasai, me kaqari,saiÅ</i> kai. splagcnisqei.j evktei,naj th.n cei/ra auvtou/ h[yato kai. le,gei auvtw/ (<i>Qe,lw(kaqari,sqhti\</i> kai. euvqu.j avph/lqen avpV auvtou/ h` le,pra(kai. evkaqari,sqhÅ</p> <p>kai. evmbrimhsa,menoj auvtw/ euvqu.j evxe,balen auvtou.n kai. le,gei auvtw/ ({Ora mhdeni. mhde.n ei;ph j(avlla. u[page seauto.n dei/xon tw/ i`erei/ kai. prose,negke peri. tou/ kaqarismou/ sou a] prose,taxen Mwu?sh/j(eivj martu,rion auvtou/jÅ</p> <p>o` de. evxelqw.n h;rxato khru,ssein polla. kai. diafhmi,zein to.n lo,gon(w[ste mhke,ti auvtou.n du,nasqai fanerw/j eivj po,lin eivselqei/n(avllV e;xw evpV evrh,moij to,poij h=n\ kai. h;rconto pro.j auvtou.n pa,ntoqenÅ</p>	<p>Kai. evge,neto evn tw/ ei=nai auvtou.n evn mia/ tw/n po,lewn</p> <p>kai. ivdou. avnh.r plh,rhj le,praj\ ivdw.n de. to.n Vhsou/n(pesw.n evpi. pro,swpon evdeh,qh auvtou/ le,gwn(<i>Ku,rie(</i> <i>eva.n qe,lh j</i> <i>du,nasai, me kaqari,saiÅ</i></p> <p>kai. evktei,naj th.n cei/ra h[yato auvtou/ le,gwn(<i>Qe,lw(kaqari,sqhti\</i> kai. euvqe,wj h` le,pra avph/lqen avpV auvtou/Å</p> <p>kai. auvtou.j parh,ggeilen auvtw/ mhdeni. eivpei/n(avlla. avpelqw.n dei/xon seauto.n tw/ i`erei/ kai. prose,negke peri. tou/ kaqarismou/ sou kaqw.j prose,taxen Mwu?sh/j(eivj martu,rion auvtou/jÅ</p> <p>dih,rceto de. ma/l lon o` lo,goj peri. auvtou/ (kai. sunh,rconto o;cloi polloi avkou,ein kai. qerapeu,esqai avpo. tw/n avsqeneiw/n auvtw/n\ auvtou.j de. h=n u`pocwrw/n evn tai/j evrh,moij kai. proseuco,menojÅ</p>

Jak jsme již viděli u textu z Lv, malomocenství mohlo být jakoukoli kožní chorobou, která vylučovala člověka ze společnosti. O malomocném se věřilo, že je pod Božím hněvem. Jako by byl mrtvý zaživa. Nevíme zcela přesně za

jakých okolností se náš malomocný muž s Ježíšem setkal. Z prvního verše sice víme, že s hory šly s Ježíšem zástupy, ale to může být pouze přemostovací informace. Ze dvou důvodů: Malomocní si museli zachovávat dostatečný odstup a varovat své okolí voláním, že jsou nečistí. Ježíš zakazuje očištěnému cokoliv říkat, kdyby tam byl zástup a vše viděl, bylo by toto napomenutí bezpředmětné. Malomocný přistupuje k Ježíši. Nevíme odkud se sem dostal a jak, ale jisté je, že se nemohl tlačit v zástupu, kolem něho muselo být volno. Je poněkud smělý, ale pravděpodobně pro svoji víru v Ježíše, že ho neodmítne. Klaní se mu jako pánu, a tím mu vzdává úctu. Snaží se na Ježíše zapůsobit, apeluje na jeho vůli. Mluví na něj (pokud měl hansenovu chorobu měl i napadené hlasivky a změněný hlas), věří, že stačí když přednese svoji prosbu. Věří, že je-li Ježíšovou vůlí jeho čistota, bude čistý. Věří tedy, že je Ježíš Kyrios⁶². „*Přišel k němu s důvěrou (přišel k němu) – předpokládal že je milosrdný; s úctou (poklekl) – věřil, že je Bůh; s pokorou (chceš-li) – věřil, že byl svrchovaný; s vírou (můžeš) – věřil, že má moc ho uzdravit.*“⁶³

Ježíš vztáhne ruku. Bůh vyvedl Izraele z Egypta vztaženou rukou, je to zatížené Starozákonní gesto Boží moci. Potom se ho Ježíš dotkl, i když nemusel, ale je to pastorační gesto. Ježíš nejenže řekne, že ho chce očistit, on se ho také dotkne a sám se poskvrní a znečistí... a dalo by se snad i říci, vezme na sebe jeho nečistotu. Skloní se na jeho úroveň, aby ho uzdravil. Jedním slovem muže zbavuje malomocenství v jednom okamžiku. V jiných případech Ježíš někdy použil také postupné uzdravování, tady však uzdravuje okamžitě. Text vůbec nic neříká o bezprostřední reakci muže.

⁶² Tak Ježíše oslovovali jeho učedníci a většinou ti, kdo od něj něco chtěli a ti, kdo ho uznávali za mesiáše.

⁶³ MacArthur New testament commentary, 1987, Chicago, The Moody Bible Institute, str 9

Ježíš dává uzdravenému tři příkazy: Nikomu nic neříkat, ukázat se knězi a přinést dar. Mesiášské tajemství najdeme i u Matouše, ale jen pětkrát⁶⁴, tady se s ním setkáváme poprvé. Pravděpodobně byl s malomocným sám a chtěl se vyhnout předčasné popularitě. Ježíš je věrný Tóře (až na dotyk s nečistým⁶⁵) a posílá uzdraveného ke knězi k očištění. Uzdravený se má také chovat podle Tóry a přinést nákladnou oběť. Očištěný měl být zase vrácen do společnosti výše popsanými rituály. Právě tento muž měl projít rituály ne proto, že by bylo ještě něco potřeba po Ježíši dodělat, nýbrž proto, že se měl ukázat na svědectví *jim*. Ale není jisté, kdo tito oni jsou. Očištěný muž se měl jít ukázat knězi – v singuláru. Pravděpodobně to mělo být svědectví pro lidi kolem. Sice tento uzdravený muž o Ježíši neměl mluvit, ale Ježíšovy činy mluví samy za sebe. Očištěný si projde celý rituál znovuposvěcení a uvedení do společnosti. Ježíš přichází s novým královstvím. Na jednu stranu je suverénní pán nad malomocenstvím, na druhou stranu zůstává podřízen Tóře, nepřišel ji zrušit, ale naplnit.

καθαρος. U Matouše se s termínem *katharos* setkáváme devětkrát⁶⁶: v blahoslavenství ti, kdo mají čisté srdce uvidí Boha. Dvakrát se s termínem setkáváme v našem oddíle. Při vyslání učedníků na misií jim Ježíš říká, aby čistili malomocné. Hned o kapitulu dál Ježíš vzkazuje do vězení Janovi, že jsou malomocní očišťovaáni. Ve 23. kapitole v polemice s farizeji, se slovo objeví třikrát v podobenství o nádobách čistých zvenku nebo zevnitř. A nakonec je Ježíšovo tělo zabaleno do čistého plátna. V Novém Zákoně je staré rituální

⁶⁴ Další jsou: Mt 9,30 uzdravení slepého, a 12,16 uzdravil mnohé nemocné, ale nechtěl aby to prozrazovali a 16,20 po petrově vyznání, 17,9 po proměnění na hoře.

⁶⁵ Leviticus 5,3 Anebo když se někdo dotkne lidské nečistoty, jakékoli nečistoty, jíž se může znečistit,

i když mu to nebylo známo, ale potom se to dozví, provinil se.

⁶⁶ 5,8; 8,2n; 10,8; 11,5; 23,25n; 27,59

myšlení překonané a fakticky se s ním přestává. Namísto rituálu nastupuje čistota srdce. Z rituálů jako symbolů toho, co se odehrává v srdci, zůstávají jen nové rituály křtu a Večeře Páně. „*Ježíšova smrt se chápe jako účinná oběť, která smířením odnímá hříchy a tomu, kdo je s ním spojený dává novou čistotu.*”⁶⁷

Θελειν. U Matouše se s termínem a jeho deriváty setkáváme 33x, šestkrát se pak vyskytuje *thelema*. Dozvídáme se, co jsou věci, které chce Ježíš: chce očistit malomocného, nechce pustit hladovějící zástupy domů a chce raději nadřadit Otcovu vůli té své. Co chtějí lidé od Ježíše? Malomocný chtěl očistit. Někteří zákoníci a farizeové chtěli vidět znamení. Kananejská žena chtěla uzdravit svoji dceru z posedlosti. Učedníci chtějí Ježíši udělat stánek na Hoře Proměnění. Matka synů Zebedeových chtěla dobrá místa pro své syny. Dva slepí u brány chtějí uzdravit a učedníci chtějí vědět, kde mají připravit večeři. Další výskyty by se daly nejlépe označit asi jako instrukce⁶⁸. V podobenstvích se služebníci se ptají jestli Pán chce, aby vytrhali koukol z pšenice. Pán chce dát poslednímu pracovníku jako prvnímu: “Cožpak nemůžu dělat co chci?” Syn řekl otcí, že mu nechce pomoci, ale pak si to rozmyslel.

Když Ježíš něco chce, může jednat s absolutní suverenitou, tak jako jeho Otec. Jeho vůle je ale podřízena Otcově a je od ní odvozená. Na druhé straně je to u Ježíše i obyčejné lidské rozhodování. Setkáváme se situacemi v jeho

⁶⁷ Kittel, Gerhard, et alii; Theological Dictionary of the New Testament; str 429

⁶⁸ Kdo se chce s tebou soudit, dej mu víc, než chce; kdo si chce půjčit tomu poskytni, činte lidem co chcete aby vám dělali, 2x milosrdentství chci a ne oběť, Josef chtěl propustit Marii, Herodes chtěl zabít Jana, ale bál se, nakonec ho však stejně zabil. Kdo chce jít za Ježíšem musí nést kříž a následovat, kdo chce svoji duši zachovat, ztratí ji. Chce-li být bohatý mladík dokonalý musí prodat vše, rozdat to chudým a následovat. Kdo chce být veliký a první, má být služebník. Farizeové nakládají těžká břemena, která sami nechtějí nést. Velekněží chtěli koupit Ježíše od Jidáše za 30 stříbrných. Pilát se 2x ptal lidu jestli chtějí Ježíšovu svobodu. Jestli Bůh chce, může Ježíše sundat s kříže, protože o sobě prohlašoval, že je syn Boží. Jestli chceš do života, dodržuj přikázání.

životě, kdy se všechno nepovedlo tak jak chtěl⁶⁹. Celkově ohledně Boží vůle můžeme říci, že spíše než obecný soubor nových zákonů jde o dynamické naladění na to, co si Bůh přeje. V podobenstvích je pak Boží vůle přímou paralelou zákona.

V této kapitole jsme viděli, že odkaz na Lv je zásadní pro hlubší porozumnění danému oddílu. Pomáhá nám hlouběji ocenit a pochopit Ježíšův čin. Význam dotyku, který Ježíš malomocnému daroval. Také jakou obět' přikázal Ježíš očištěnému muži přinést. Můžeme ocenit Ježíšovu suverenitu, moc a zároveň shovívavost. Ježíš je sice nad zákonem a rituály, přesto mu nevdí se jim podřídít.

2.2 Uzdravení krvácející ženy

		Lev 15:25
kai. gunh, eva.n r`e,h r`u,sei ai[matoj (konj pr act r`e,w vytékat)	A žena jestliže má své krváčení	וְאִשָּׁה פִּי־זָוָב זֹבַב הָמָּה (Q זֹבַב vytékat)
h`me,raj plei,ouj	Po mnoho dní,	יָמִים רַבִּים
ouvk evn kairw/ th/j avfe,drou auvth/j	a to nikoli při její menstuaci ,	בְּלֹא עֲתִינְהָתָהּ
eva.n kai. r`e,h	nebo když bude mít výtok	אוּ כִּי־תִזָּוֵב
meta. th.n a;fedron auvth/j	ve své nečistotě -	עַל־נִדְהָתָהּ
pa/sai ai` h`me,rai r`u,sewj avkaqarsi,aj auvth/j	všechny dny výtoku, její nečistoty,	כָּל־יְמֵי זֹבַב טְמֵאָתָהּ
kaqa,per ai` h`me,rai th/j avfe,drou	jako ve dny své menstruace	כִּי־יָמֵי נִדְהָתָהּ
avka,qartoj e;stai	bude nečistá.	תִּהְיֶה טְמֵאָה הִוא:
		26
kai. pa/san koi,thn	Každá postel,	כָּל־הַמִּשְׁכָּב
evfV h]n a'n koimhqh/	na které bude ležet,	אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב (q ležet)

⁶⁹ Marek 7,24 Vstal a šel odtud do končin týrských. Vešel do jednoho domu a nechtěl, aby o tom někdo věděl. Nemohlo se to však utajit;

evpV auvth/j		
pa,saj ta,j h`me,raj th/j r`u,sewj	po všechny dny svého výtoku	עָלְיוּ כָּל־יְמֵי זוּבָה
kata. th.n koi,thn th/j avfe,drou e;stai auvth/	bude pro ni stejně jako postel při její menstruaci.	כְּמוֹשֵׁב נִדְתָּה יְהוָה־לָּהּ
kai. pa/n skeu/oj	A všechny předměty,	וְכָל־הַפְּלִי
evfV o] eva.n kaqi,sh evpV auvto,	na které se posadí,	אֲשֶׁר תִּשָּׁב עָלָיו
avka,qarton e;stai	budou nečisté.	טָמֵא יְהוָה
kata. th.n avkaqarsi,an th/j avfe,drou	Jako nečistota při její menstruaci	כְּטִמְאַת נִדְתָּה:
		27
pa/j o` a`pto,menoj auvth/j avka,qartoj e;stai (ptc pr med)	A kdo by se jí dotknul v dny její nečistoty	וְכָל־הַמוֹנֵעַ בָּם יִטְמָא (q dotknout se)
kai. plunei/ ta. i`ma,tia (ind fut act)	a vypere si šaty	וְכַבֵּס בְּנִדְיוֹ (pi umýt se)
kai. lou,setai to. sw/ma u[dati (ind fut med)	a umyje se vodou	וְרָחַץ בַּמַּיִם (q vyprat)
kai. avka,qartoj e;stai e[wj e`spe,raj	a nečistý (bude) až do večera	וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
		28
eva.n de. kaqarisqh/ avpo. th/j r`u,sewj (ind fut med)	A jestliže bude očištěná od svého výtoku	וְאִם־טִהַרְתָּ מִזוּבָה (q čistý)
kai. evxariqmh,setai auvth/ e`pta. h`me,raj (ind fut med)	spočítá si sedm dní	וְסָפְרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים (q počítat)
kai. meta. tau/ta kaqarisqh,setai(ind fut pas)	a potom bude čistá	וְאַחַר תִּטְהַר:
		29
kai. th/ h`me,ra th/ ovgdo,h	A v den osmý	וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי
lh,myetai auvth/ (ind fut med)	Si vezme	תִּקַּח־לָּהּ
du,o trugo,naj	dvě holubice,	שְׁתֵּי תוֹרִים
h' du,o neossou.j peristerw/n	nebo dvě holoubata	אוּ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה
kai. oi;sei auvta. pro,j to.n i`ere,a (ind fut act fe,rw)	a donese je knězi	וְהִבִּיֵּאתָ אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן (hif přijít)

evpi. th.n qu,ran th/j sknhh/j tou/ marturi,ou	ke vchodu stanu setkávání.	אַל־פֶּתַח אֱהֵל מוֹעֵד:
		30
kai. poi,sei o`i`ereu.j	A kněz udělá	וַעֲשֶׂה הַכֹּהֵן
th.n mi,an peri. a`marti,aj	jednu/o jako oběť za hřích	אֶת־הָאֶחָד חַטָּאת
kai. th.n mi,an eivj o`lokau,twma	a jednu/o jako zápalnou oběť.	וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה
kai. evxila,setai peri. auvth/j o`i`ereu.j (ind fut med evxila,skomai usmířit)	A usmíří jí kněz	וְכִפֶּר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן (pi כִּפֶּר smířit)
e;nanti kuri,ou	(s bohem) před tváří Hospodina	לִפְנֵי יְהוָה
avpo. r`u,sewj avkaqarsi,aj auvth/j	od jejího nečistého výtoku	מִזֹּב טְמֵאָתָהּ:

Náš text se nachází v pojednání o očišťovacích řádech (11 – 16. kap). V předchozí kapitole jsme mluvili o 13.a 14 kapitole, které se týkají malomocenství. 15. kapitola se zabývá pohlavní nečistotou. Po úvodní formulaci následuje rozbor pohlavní nečistoty mužů. Od 19. do 24. verše jsou instrukce týkající se pravidelné menstruace, následuje tento text. Po něm je výzva a závěrečné shrnutí.

Náš oddíl se zabývá krvácením mimo období menstruace. Po představení a vymezení rozsahu problému následuje od 28. verše popis procesu očisty. Je-li žena týden zdravá nabývá čistoty a v osmý den má přinést předepsanou oběť. Kněz ji smíří s Bohem.

Kdykoli má žena jakýkoliv výtok je rituálně nečistá. Platí pro ni tedy stejná pravidla, jako při jejím pravidelném výtoku: každý kdo se jí dotkne, bude nečistý až do večera, ačkoli se ještě musí umýt a vyprat si šaty. Stejně tak i když se někdo dotkne její postele, nebo židle apod. Musí se umýt, vyprat si šaty a bude nečistý až do večera. Je to poměrně přísné opatření, které ženu vylučuje ze společnosti. Žena je v podstatě nemocná a trpí, navíc je ještě

osamocená. Na druhou stranu mohlo opatření ženu chránit, protože byla donucena omezit svoji aktivitu na nejnужnější úkony. Zároveň jí dávalo prostor k odpočinku od práce i od lidí. Důraz na omytí není jen hygienický, ale i rituální. Z ženiny nečistoty se tak pravděpodobně stala poměrně veřejná záležitost. Musí se vyhýbat i svým nejbližším, aby je neznečistila. Kohokoliv by se dotkla ten bude vyřazen z bohoslužebného života na jeden den.

Od doby, kdy se uzdraví, musí uběhnout celý týden, než je prohlášena za čistou. Musí čekat týden, aby se projevila případná recidiva nemoci. Až osmý den přinese ke vchodu do stanu setkávání dvě holubice, nebo mlád'ata. Stejnou oběť má přinést i uzdravený muž z verše 14 a 15. To ukazuje na rovnoprávné postavení muže a ženy před rituálním zákonem. Jedna hrdlička je přinesena jako oběť za hřích. Oproti malomocenství, nebo rituálu očišť'ování rodičky, kde se používá oběť za vinu, zde se obětuje *chata*, oběť za hřích. Oběť za hřích i celopal mají přinést smíření (*kpr* viz kapitola o malomocenství). Oběť za hřích se má přinést při neúmyslném porušení zákona. Ten, kdo trpí výtokem, porušuje neúmyslně Boží řád čistoty. Celopal byl děkovnou obětí. Smíření nebylo finančně nákladné, ale přesto stálo dva holuby život. Kněz obětuje za očištěnou před tváří Hospodina, před stanem setkávání a smíruje obě strany.

Mat 9/20	
Kai. ivdou. gunh.	Hle žena,
ai`morroou/sa dw,deka e;th. (ptc pr act)	trpící krvotokem dvanáct let
proselqou/sa (ptc aor act)	Přišla,
o;pisqen h[yato (ind aor med)	dotkla se zezadu
tou/ kraspe,dou	třásní
tou/ i`mati,ou auvtou/\	jeho roucha.
2l	
e;legen ga.r evn e`auth/ ((ind impf act)	Řekla si totiž
VEa.n mo,non a[ywmai (kon aor med)	<i>Když se jen dotknu</i>
tou/ i`mati,ou auvtou/	<i>jeho roucha</i>

swqh,somai ^Á (ind fut pas)	<i>budu zachráněna.</i>
22	
o` de. VIhsou/j strafei.j (ptc aor pas stre,fw)	Ježíš se otočil
kai. ivdw.n auvth.n ei=pen((ptc aor act; ind aor act)	A když jí uviděl řekl:
Qa,rsei(qu,gater\ (impv pr act)	„Vstávej, dcerko.
h`pi,stij sou se,swke,n se ^Á (ind pf act)	<i>Tvoje víra tě zachránila</i>
kai. evsw,qh h` gunh. (ind aor pas)	A byla zachráněná
avpo. th/j w[raj evkei,nhj ^Á	Od oné chvíle.

Příběh o krvácející ženě je zasazen ve všech třech synoptických do příběhu o uzdravení Jairovy dcery. Ježíš byl vyrušen z debaty s farizeji, ve které řešili, proč se jeho učedníci nepostí. Vtom přijde představený synagogy Jairos a začne se mu klanět. Prosí Ježíše aby na jeho zemřelou dceru vložil ruku a ona mohla opět žít. Jairově dceři bylo dvanáct let. Po cestě do jeho domu se Ježíše dotkne již dvanáct let krvácející žena a je uzdravena. Když Ježíš dorazí do Jairova domu, řekne, že jeho dcera nezemřela a probudí ji. Hlavní styčný bod obou příběhů je dvanáct let (implicitně toho, co se během té doby událo) a ženství. Ve dvanáctém roce totiž dívka dospívala, stávala se oficiálně ženou. Struktura příběhu je následující: Dotyk, návrat v čase (co si žena řekla), Ježíšova reakce.

Markovo svědectví je nejdelší a nejlidštější. Situaci nahlíží z perspektivy ženy, jejího trápení. Marek má o její situaci zájem, popisuje její trápení s doktorem, její špatnou finanční situaci, která se zhoršovala. Po přečtení Markova příběhu oceníme vitalitu ženy, že po takovém dlouhém strádání a vynakládání prostředků na uzdravení má ještě ochotu se sebou něco dělat. Že má ještě víru, že se její situace může změnit. Ihned v těle poznala, že je uzdravena, Ježíš také hned poznal, že z něj vyšla síla. Je to velice intimní přenos síly. Ježíš ví, co se stalo, zastavuje celý zástup a čeká až se přizná. Učedníci se Ježíši až vysmívají, že chce najít člověka, který se ho dotkl. Ježíš se rozhlíží a najde ji. Marek tak vytváří napětí. Žena se možná schovávala. Po

chvilce odložila stud, asi věděla, že ji stejně najde, a padla mu k nohám. Třásla se. Byla vyděšená. Asi věděla co udělala. Celý zástup se to nyní měl dozvědět. Je to její vyznání víry, řekne mu celou pravdu, čímž se přiznává i ke své víře v Ježíše. Ten ji posílá domů s požehnáním.

Lukáš je poněkud stručnější a věcnější. O zástupech mluví hned na začátku. U Lukáše, stejně jako Matouše, se žena nedotýká přímo roucha, ale jen třásní. Oproti Matoušovi, shodně s Markem, jí krvácení přestalo ihned po dotyku. Ježíš pociťuje, že z něj vyšla síla a zastavuje celý zástup, dohaduje se s učedníky ohledně toho, co se stalo. U Lukáše Ježíš ví, že se ho někdo dotkl, neví však ihned kdo. Žena byla čestná protože když pochopila, že to neutají, přede všemi se přiznala, co udělala. Opět třesoucí se mu padla k nohám. Ačkoli se třásla, nebyl to projev zbabělectví, právě naopak, odvážně se přiznala, odvážně riskovala nebezpečí Ježíšova hněvu za to, že ho znečistila. Ježíš jí řekl krátkou odpověď, že ji zachránila (σωζω) její víra.

Mat 9:20-22	Mar 5:25-34	Luk 8:42b- 48
<p>Kai. ivdou. gunh. ai`morroou/sa dw,deka e;th</p> <p>proselqou/sa o;pisqen h[yato tou/ kraspe,dou tou/ i`mati,ou aurtou/\</p> <p>e;legen ga.r evn e`auth/ (VEa.n mo,non a[lywmai tou/ i`mati,ou aurtou/ swqh,somai.Å</p> <p>o` de. VIhsou/j strafei.j kai. ivdw.n aurtou.n ei=pen(Qa,rsei(qu,gater\ h` pi,stij sou se,swke,n se.Å</p>	<p>kai. gunh. ou=sa evn r`u,sei ai[matoj dw,deka e;th kai. polla. paqou/sa u`po. pollw/n ivatrw/n kai. dapanh,sasa ta. parV aurtou/j pa,nta kai. mhde.n wvfelhqe/sa avlla. ma/l lon eivj to. cei/ron evlqou/sa(avkou,sasa peri. tou/ VIhsou/(evlqou/sa evn tw/ o;clw o;pisqen h[yato</p> <p>tou/ i`mati,ou aurtou/\</p> <p>e;legen ga.r o[ti VEa.n a[lywmai ka'n tw/n i`mati,wn aurtou/ swqh,somai.Å kai. euvqu.j evxhra,nqh h` phgh. tou/ ai[matoj aurtou/j kai. e;gnw tw/ sw,mati o[ti i;atai avpo. th/j ma,stigoj.Å kai. euvqu.j o` VIhsou/j evpignou.j evn e`autw/ th.n evx aurtou/ du,namin evxelqou/san evpistrafei.j evn tw/ o;clw e;legen(Ti,j mou h[yato tw/n i`mati,wn.È</p> <p>kai. e;legon aurtw/ oi` maqhtai. aurtou/(Ble,peij to.n o;clon sunqli,bonta, se kai. le.geij(Ti,j mou h[yato.È</p> <p>kai. perieble,peto ivdei/n th.n tou/to poih,sasan.Å h` de. gunh. fobhqe/sa kai. tre,mousa(eivdui/a o] ge,gonen aurtou/j(h=lqen kai. prose,pesen aurtw/ kai. ei=pen aurtw/ pa/san th.n avlh,qeian.Å</p> <p>o` de. ei=pen aurtou/j(Quga,thr(h` pi,stij sou se,swke,n se.Å</p>	<p>VEn de. tw/ u`pa,gein aurtou.n oi` o;cloi sune,pnigon aurtou.n.Å kai. gunh. ou=sa evn r`u,sei ai[matoj avpo. evtw/n dw,deka(h[tij Iivatroi/j prosanalw,sasa o[lon to.n bi,on.È ouv k i;scusen avpV ouvdeno.j qerapeuqh/nai(proselqou/sa o;pisqen h[yato tou/ kraspe,dou tou/ i`mati,ou aurtou/ kai. paracr/h ma e;sth h` r`u,sij tou/ ai[matoj aurtou/j.Å kai. ei=pen o` VIhsou/j(Ti,j o` a`ya,meno.j mou.È avnoume,nwn de. pa,ntwn ei=pen o` Pe,troj(VEpista,ta(o i` o;cloi sune,cousi,n se kai. avpoqli,bousin.Å o` de. VIhsou/j ei=pen({Hyato, mou, tij(evgw. ga.r e;gmwn du,namin evxelhlouqui/an avpV evmou/.Å ivdou/sa de. h` gunh. o[ti ouv k e;laqen(tre,mousa h=lqen kai. prospesou/sa aurtw/ diV h]n aivti,an h[yato aurtou/ avph,ggeilen evnw,pion panto.j tou/ laou/ kai. w`j iva,qh paracr/h ma.Å o` de. ei=pen aurtou/j(Quga,thr(h` pi,stij sou se,swke,n se.Å</p>

kai. evsw,qh h` gunh. avpo. th/j w[raj evkei,nhj	h` pi,stij sou se,swke,n se\ u[page eivj eivrh,nhn kai. i;sqi u`gih,j avpo. th/j ma,stigo,j sou	poreu,ou eivj eivrh,nhn
---	--	-------------------------

Žena trpěla krvotokem, byla nečistá, 12 let. Nevíme čím vším si za tuto dobu musela projít. Především byla nemocná a trpěla fyzicky. Možná měla bolesti, určitě trpěla důsledky ztráty krve (například nízký tlak, únava apod.). Každý, kdo by se jí po tuto dobu dotkl, musel se umýt, vyprat si šaty, a byl nečistý až do večera. Každá postel, do které si během této doby lehla, každá židle, na kterou se posadila se staly nečistými a kdokoli by se jich dotkl se musel umýt, vyprat si šaty, a byl nečistý až do večera. Po dvanáct let byla vyloučená ze společenství synagogy, chrámu aj. protože by kontaminovala kohokoliv by se dotkla. Jak víme ze synoptiků, byla na mizině. Všechno dala na neefektivní léčbu. Nevíme, zda měla manžela nebo děti. Ale nelze si prakticky představit jak by takové spolužití vypadalo. Celý dům byl rituálně znečištěný její přítomností.

Žena přišla k Ježíši a zezadu se dotkla třásní jeho roucha. To, že měl Ježíš na rouchu třásně ukazuje jeho věrnost zákonu⁷⁰. Nevíme, proč se dotkla zezadu. Buď se mohla tlačit a když Ježíš prošel, už jen stihla chňapnout po třásních. Vzhledem k náhledu do jejího rozhodování v následujícím verši však víme, že o svém činu přemýšlela a předem si ho připravovala. Proč zrovna třásní⁷¹: Pravděpodobně nechtěla, aby Ježíš vůbec věděl, že se ho chce dotknout. Ježíš byl její poslední záchranou, její plán musel být promyšlený a

⁷⁰Numeri 15,38 "Mluv k Izraelcům a řekni jim, aby si po všechna pokolení dělali na okraji svých šatů třásně a nad třásně at' se dávají na okraj svého roucha purpurově fialovou stuhu.³⁹ Budete mít **třásně**, abyste si při pohledu na ně připomínali všechna Hospodinova přikázání a plnili je, abyste se neřídili vlastním srdcem a vlastníma očima, jako se jimi řídí smilníci."

⁷¹ Zach 8,23 „Toto praví Hospodin zástupů: V oněch dnech se chopí deset mužů z pronárodů všech jazyků pevně cípu roucha jednoho Judejce a řeknou: »Půjdeme s vámi. Slyšeli jsme, že s vámi je Bůh.«"

nesměl selhat. Vidíme její velikou důvěru až pověřčivost. Řekla si, že když se dotkne jeho roucha, bude zachráněna. Nemyslí už na to, že Ježíše může znečistit (nebo má takovou důvěru v jeho moc, že ví, že ho neznečistí?). „Protože nebyla čistá a nemohla za ním otevřeně přijít a dotknout se ho, vyvine plán na to, že se ho tajně dotkne⁷²“. Žena hledá nejen fyzickou úlevu, hledá spásu. Možná ne duchovní spásu, avšak ví, že uzdravení jí změní život, že bude moci zpět do společenství (včetně toho bohoslužebného).

Ježíš se otočil a ihned na ni vlídně promluví. Otočí se, ví co se stalo, ona nic nemusí říkat. Ježíš beze slova chápe její situaci. Nevíme jak je stará. Pravděpodobně bude starší než Ježíš, minimálně stejně stará jako on. Nazývá jí dcerou. Ze synoptiků víme, že byla vyděšená a třásla se, když byla prozrazena. Ježíš ji přijímá a pozdvihá. Dodává jí odvahy. Přidává jí více, než jen uzdravení. Není zde ani jedno běžně používané slovo pro uzdravení, je zde použito $\sigma\omega\zeta\omega$. Dodává jí důstojnost. Nehněvá se, že se o dotkla, naopak ji ujišťuje, že její plán jí vyšel a díky němu je zachráněna. „Z Matoušovy perspektivy to byl Ježíš kdo ji zcelil, ale byla to její víra v moc Ježíše, která tuto moc aktivovala⁷³“. Ježíš své činy často předváděl jako odpověď na víru. Ale vírou nebyl podmíněn. Měl moc ženu uzdravit, i kdyby mu nedůvěřovala. Otázkou však je, zda by si jí všimnul, zda by se s ní vůbec kdy setkal, zda by kvůli ní zastavil zástup aniž by se ho byla dotkla, aniž by mu předem nedůvěřovala a nepřemýšlela jak se k němu dostat, aniž by riskovala.

⁷² Hagner str 248; „...but rather than approaching him directly, which her uncleanness would have prevented her from doing, she devises a plan of secretly touching his garment.“

⁷³ Hagner str 249: „It is clear that from Matthew’s perspective, it was Jesus who had made the woman whole again. But it was her faith, exemplified in her desire to touch Jesus’ garment, that appropriated the healing power of Jesus.“

σωζω. V textu se objevuje 3x. V Matoušovi se s termínem setkáváme 13x⁷⁴. Josef má nazvat „svého“ syna Ježíšem, protože on spasí lid od jejich hříchů. Při bouři učedníci prosí Pána, aby je spasil, protože umírají; krvácející žena si říká, že bude spasena, pokud se dotkne Ježíšova roucha; pro její víru se tak skutečně stane (3x). Spasen bude ten, kdo vytrvá až do konce (2x). Petr se bojí chodit po vodě a prosí Pána aby ho spasil, když se začne topit. Učedníci se podivili nad tím, že snáze projde velbloud uchem jehly než boháč o Božího království, a proto se ptali kdo tedy může být spasen. Na kříži se Ježíši posmívali aby sám sebe spasil a sestoupil s kříže; aby spasil sebe, když dokázal spasit jiné; jiní mysleli, že ho přijde spasit Eliáš. Vidíme, že už od narození, právě v jeho jménu, je obsažen Ježíšův program. Ježíš se narodí, aby spasil lid. Ke konci evangelia, když umírá na kříži, je vystižen pravdivý paradox. Ježíš přišel spasit, nikoli však sebe. Součástí spásy je i jeho pokoření na kříži, odepření spásy jemu samému. Fráze, *tvá víra tě zachránila*, je v NZ použita sedmkrát, vyskytuje se pouze u synoptiků⁷⁵. Synoptici pro uzdravení používají různé termíny⁷⁶. Když je použito σωζω, vždy se jedná o větší zásah, než jen fyzické uzdravení. Jde o celkové uzdravení a spásu, záchranu celého člověka⁷⁷.

πιστις. U Matouše je podstatné jméno pistis použito jen 8x. Ježíš se podivil nad velikou vírou setníka z Kafarnaum a poťěšen mu vyhověl. Vyléčil ochrnutého, kterého na lůžku spustili jeho přátelé se střechy domu, kde Ježíš

⁷⁴ (1,21; 8,25; 9,21n; 10,22; 14,30; 16,25; 19,25; 24,13; 27,40,42,49)

⁷⁵ 3x o krvácející ženě, 2x o slepém v Jerichu, o ženě hříšnici a jeden z desetiočištěných malomocných.

⁷⁶ θεραπευο 33x a 15x ιαομαι

⁷⁷ "In the healings of Jesus σωζω never refers to to a single member of the body but always to the whole man...the healing power of Jesus and the saving power of faith go beyond the physical life." Kittel str 990.

kázal, pro jejich víru. Zachránil krvácející ženu pro její víru. Když šel potom z Jairova domu, volali na něj dva slepci ať je uzdraví a on jim řekl ať se jim stane podle jejich víry. Víra kananejské ženy pomohla její dceři k uzdravení. Učedníci nemohli vyhnat démona, protože se jim nedostávalo víry. Kdyby měli učedníci víru jako hořčičné zrno nejen že by dokázali nechat uschnout fíkovník, i hory by mohli přenášet. Víra je jedna z nejdůležitějších věcí, vedle práva a milosrdenství, která zákoníkům a farizeům chybí. Shrňme-li tedy použití termínu u Matouše, je víra něco, co Ježíš očekává, považuje za důležité. Je to něco, co umožňuje činit zázraky. Je to důvěra v Ježíšovu moc.

I v této kapitole nám pomohl oddíl z Levitiků docenit Ježíšův vlídný postoj k ženě, která ho de facto měla znečistit. Můžeme také lépe pochopit čím si žena asi během dvanácti let prošla.

3. kapitola: Spory s farizeji

3.1 Spor o sobotu

		Lev24:5
kai. lh,myesqe semi,dalin (ind fut med)	A vezmete/eš mouku (lxx má pl Heb má sg)	וְלָקַחְתָּ סֹלֶת
kai. poiñ,sete auvth.n (ind fut act – udělat)	a upečete/eš z ní	וְאָפִיתָ אֹתָהּ (אפה péci)
dw,deka a;rtouj	dvanáct bochníků (LXX) /koláčů (heb)	שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חֻלּוֹת
du,o deka,twn e;stai	dvě desetiny budou	שְׁנֵי עֶשְׂרֵינִים יִהְיֶה
o` a;rtoj o` ei-j	na každý bochník	הַחֻלֵּה הָאֶחָת:
		6
kai. evpiqh,sete auvtou.j (ind fut act evpiti,qhmi položít)	a položíte/iš je	וְשַׂמְתָּ אוֹתָם (שים položít)
du,o qe,mata	dvě řady	שְׁתַּיִם מַעֲרָכוֹת
e]x a;rtouj to. e]n qe,ma	šest chlebů na řadu	שֵׁשׁ הַמַּעֲרָכֹת
evpi. th.n tra,pezan th.n kaqara.n	na čistý stůl	עַל הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר
e;nanti kuri,ou	před Hospodinem	לִפְנֵי יְהוָה:
		7
kai. evpiqh,sete evpi. to. qe,ma	a položíte do té řady	וְנָתַתָּ עַל־הַמַּעֲרָכֹת
li,banon kaqaro.n kai. a[la	kadidlo čisté /lxx a sůl/	לְבִנְהַ זָפָה
kai. e;sontai eivj a;rtouj	a bude ten chleba /lxx pl/	וְהִיְתָה לֶלֶחֶם

eivj avna,mnhsin	jako vzpomínka	לְאִזְכָּרָה
prokei,mena tw/ kuri,w (ptc pr pas pro,keimai pokládat před)	ohnivá oběť pro Hospodina	אִשָּׁה לַיהוָה:
		8
th/ h`me,ra tw/n sabba,twn	(v) den sobotníden sobotní	בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
proqh,setai (ind fut med proti,qema naplánovat, zamýšlet)	si naplánujete	בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ (Q עָרַךְ připravit si)
e;nanti kuri,ou	před Hospodinem	לְפָנֵי יְהוָה
dia. panto,j	pravidelně	תָּמִיד
evnw,pion tw/n ui`w/n Israhel	mezi syny Izraele	מֵאֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
diaqh,khn aivw,nion	(to je) smlouva věčná	בְּרִית עוֹלָם:
		9
kai. e;stai Aarwn kai. toi/j ui`oi/j auvtou/	a bude Áron i jeho synové	וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
kai. fa,gontai auvta.	a budou je jíst	וְאָכְלוּהוּ
evn to,pw a`gi,w	na svatém místě	בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ
e;stin ga.r a[gia tw/n a`gi,wn tou/to auvtw/	protože to je svatost svatostí	כִּי קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים
avpo. tw/n qusiasome,nwn tw/ kuri,w	pro něj (bude) ze zápalné oběti Hospodinovy	הוּא לוֹ מֵאִשֵּׁי יְהוָה
no,mimon aivw,nion	to je věčné ustanovení	חֻק־עוֹלָם: ס

Tento text najdeme ve 24. kapitole, Zákonu svatosti. Zákon svatosti je větší soubor textů v Lv od 17 do 26. kapitoly. Vyznačuje se zvláštním slovníkem, a svůj název dosal od opakování fráze „jsem svatý“, nebo „jsem Hospodin“, všeobecně se hodně odlišuje od zbytku knihy Lv. Každá kapitola začíná Hospodinovým oslovením lidu nebo kněží. 18-20 kap. se zabývá svatostí, 21-

22 požadavky na kněze, 23-26 jsou svátky s výjimkou 24. kap – začátek je o oleji a chlebu v chrámu, verše 10-24 je o blasfémii.

Po instrukci ohledně oleje a kahanu ve svíci ve svatyni stanu setkávání pokračuje 24. kapitola pojednáním o chlebech předkládání. Má se upéci dvanáct bochníků. Ze dvou desetin (myslí se éfy)⁷⁸ bílé mouky. Chleby byly pravděpodobně nekvašené, protože se měnily jednou za týden a potom je kněží měli sníst. Nekvašené chleby jsou po týdnu požitelné, narozdíl od kvašených. Další důvod proč byly chleby asi nekvašené je, že kvas byl zakázán jako symbol bující nečistoty i v blízkosti vnějšího oltáře. Bylo by tedy divné, aby směl být uvnitř stanu setkávání. Dvanáct chlebů je před tváří Hospodina jako zastoupení dvanácti kmenů Izraele. Neříká se, kdy se mají péci, ale předpokládá se, že v sobotu, kdy se zrovna střídají kněží v chrámu. Jedná se o tzv. *lechem panim*, chleby tváře/přítomnosti. I jiné kultury, jako např Egypťané a Mezopotámci, znaly chleby předkládání, měnily je ale každý den a byly větší; pravděpodobně se věřilo, že mají příslušného Boha nasytit.

Bochníky se mají položit před Hospodina⁷⁹ na čistý stůl. Komentáře uvádí, že je míněn stůl z čistého zlata. Stůl byl z akáciového dřeva a byl pozlacený⁸⁰. Bylo to standartní vybavení stanu setkávání. Při přenosu stolu na něm chleby zůstávaly⁸¹. Problém je v rozmístění chlebů na tak malý stůl (90x45 cm). Místo

⁷⁸ Milgrom uvádí na str 2096; 1/10 éfy je tak akorát porce na osobu na den. Hospodinova porce by byla 2/10 rozdělené sedmi tj asi 3,100 éfy což je o 30% méně, než porce člověka na den. „not a nourishment offering.“

⁷⁹ Lifné adonaj – v přítomnosti Hospodinově

⁸⁰ Ex 25,23 „Zhotovíš stůl z akáciového dřeva dlouhý dva lokte, široký jeden loket a vysoký jeden a půl lokte. 24 Obložíš jej čistým zlatem a opatříš jej dokola zlatou obrubou.“

⁸¹ Numeri 4,7 „Na stůl pro předkladné chleby rozprostřou pokrývku purpurově fialovou a na ni dají mísy, pánvičky, obětní misky a konvice pro úlitbu; bude na něm i každodenní chléb. 5 Tak Áron a jeho synové úplně přikryjí svaté předměty a všechno nářadí svatyně, než tábor potáhne dál; teprve potom přijdou Kehatovci, aby to nesli.

dvou řad si musíme představit dva sloupce vyskládaných bochníků, dvě řady by se na tak malý stůl nevešly⁸².

Do řady se má položit kadidlo (a sůl). Protože se chleby měly jíst, těžko se mohlo kadidlo dát přímo na ně. Pro jeho uchování sloužily pravděpodobně misky ze zlata, které by však svojí tíhou mohli bochníky protlačit⁸³. Proto byly umístěny buď doprostřed mezi dva sloupce bochníků, nebo po obou okrajích stolku.

Sobotní den si mají posluchači naplánovat pravidelně, mají se na něj připravit. Mají ho strávit před Hospodinem, v jeho blízkosti. Je to smlouva věčná. *Berit ha olam* se týká jak svčení šabatu, tak chlebů předkládání. Mají Hospodinu připomínat věčnou smlouvu s Izraelem

V Tóře se setkáváme s frází *berit ha olam*, věčná smlouva 6x⁸⁴. Hospodin si vzpomene na věčnou smlouvu kdykoliv bude duha, že už nevyhladí lidstvo potopou. Další věčnou smlouvou je smlouva s Abrahamem a jeho potomstvem, že jim bude Bohem oni budou jeho lidem, na její znamení se budou chlapci osmého dne obřezávat. Bůh ustanoví smlouvu s Izákem jako smlouvu věčnou. Dodržování šabatu je smlouva věčná, stejně jako uspořádání chlebů předložení před Hospodina v sobotu. Mimo pentateuch, prvních pět knih Mojžíšových, se spojení vyskytuje ještě 10x. David, ve svých posledních slovech, říká, že dostal trůn od Hospodina jako smlouvu věčnou, v Asafově chvále Hospodina. Izajáš si naříká, že lid věčnou smlouvu s Bohem porušuje, přesto s nimi Hospodin

Nedotknou se svatých předmětů, aby nezemřeli. To bude povinnost Kehatovců při stanu setkávání.“

⁸² každý bochník obsahuje cca 6-8 litrů mouky (Milgrom str 2096)

⁸³ Milgrom Str 2089 „the frankincense had to be in 2 containers, separable from the bread; the containers had to be of solid gold; and gold vessels placed on the top of the piles would have smashed the bread. Hence they were set on the table at the side of the piles...“

⁸⁴ Gn 9,16; 17,7, 13, 19; Ex 31,16; Lv 24,8

uzavře novou a věčnou smlouvu, která už nebude zapomenuta, že jim nepřestane prokazovat dobro (tak i Jeremjáš a Ezechiel)⁸⁵.

Kněží mají sníst chléb na svatém místě. Všechny oběti, které jedí pouze kněží spadají do kategorie *svatost svatostí*, jako např. oběť za hřích nebo oběť za vinu. Ve druhém chrámu měli kněží tyto chleby připravovat každou sobotu⁸⁶, čímž de facto porušovali zákaz práce o šabat⁸⁷.

Matouš 12:1	
VEn evkei,nw tw/ kairw/	V onen čas
evporeu,qh o` VIhsou/j	(ind aor pas poreu,omai procházet se) se procházel Ježíš
toi/j sa,bbasin	sobotou
dia. tw/n spori,mwn\	skrze obilné pole
oi` de. maqhtai. auytu/ evpei,nasan	Jeho učedníci vyhladověli (ind aor act peina,w hladovět)
kai. h;rxanto	a začali (ind aor med a;rcw začít)
ti,llein sta,cuaj	otrhávat klasy (inf pr act ti,llw that, škubat)
kai. evsqi,einÄ	a jíst. (inf pr act evsqi,w jíst)

⁸⁵ 2Sam 23,5; 1Par 16,17; Ž 105,10; Iz 24,5, 55,3, 61,8; Jer 32,40, 50,5; Ezch 16,60, 37,26

⁸⁶ 1. Paralipomenon 9,32 „Někteří Kehatovci, někteří z jejich bratří, měli na starosti rovnání předkladných chlebů, měli je připravovat vždycky v den odpočinku.“

⁸⁷ Dále např Num 28,3 „Řekneš jim: Toto bude ohnivá oběť, kterou budete přinášet Hospodinu: denně dva roční beránky bez vady jako každodenní zápalnou oběť.“

Milgrom 2100: „the sabbath prohibitions were suspended within yhwh’s sphere. Another analogy is provided by mixtures of linen and wool, which are forbidden to israelites, but worn by the priests in the sanctuary 19,19 Dt 22,11; x Ex 28,6,37,39, Ex 26,1) God’s realm is governed by laws different from those of man’s realm“

2	
oi` de. Farisai/oi ivdo,ntej	Vida to farizeové (ptc aor act ei=dewvidět)
ei=pan auvtw/ (řekli mu: (ind aor act)
VIdou. oi` maqhtai, sou	„Hle, tvoji učedníci
poiou/sin	dělají (ind pr act)
o] ouvk e;xestin poiei/n	To, co se nesmí dělat (ind pr act)
evn sabba,tw Á	v sobotu“
3	
o` de. ei=pen auvtoi/j(On jim tedy řekl: (ind aor act)
Ouvk avne.gmwte	„ Nečetli jste snad (ind aor act avnaginw,skwčíst při bohoslužbě)
ti, evpoi,hsen Dau.i.d	co udělal David (ind aor act)
o[te evpei,nasen	když vyhladověl (ind aor act peina,w mít hlad)
kai. oi` metV auvtou/(a i ti, co byli s ním,
4	
pw/j eivsh/lqen	jak vešli (ind aor act)
eivj to.n oi=kou tou/ qeou/	do domu Božího
kai. tou.j a;rtouj th/j proqe,sewj	a chleby obětní
e,fagon((ind aor act) snědli
o] ouvk evxo.n h=n	které nebylo dovoleno
auvtw/ fagei/n	Jíst (ani) jemu,
ouvde. toi/j metV auvtou/	ani těm s ním
eiv mh. toi/j i`ereu/sin mo,noijĚ	než samotným kněžím?
5	
h' ouvk avne.gmwte	Nebo jste nečetli
evn tw/ no,mw	v zákoně,
o[ti toi/j sa,bbasin	že sobotou
oi` i`erei/j evn tw/ i`erw/	kněží v chrámě
to. sa,bbaton bebhlou/sin	Sobotu znesvěcují

	<i>(ind pr act bebhlo,w znesvěcovat)</i>
kai. avnai,tioi, eivsinĚ	<i>a jsou nevinní?</i>
6	
le,gw de. u`mi/n	<i>Tak vám říkám,</i>
o[ti tou/ i`erou/ mei/zo,n	<i>že větší než chrám</i>
evstin w-deĀ	<i>je tu.</i>
7	
eiv de. evgnw,keite	<i>Kdybyste tak byli věděli</i> <i>(ind plsqp act ginw,skw znát)</i>
ti, evstin(<i>co to je:</i>
:Eleoj qe,lw kai. ouv qusi,an(<i>„Milosrdenství chci a ne obět“</i>
ouvk a'n katedika,sate	<i>nebyli byste odsoudili</i> <i>(ind aor act katadika,zw odsoudit)</i>
tou,j avnaiti,oujĀ	<i>nevinné</i>
8	
ku,rioj ga,r evstin	<i>Pán je totiž</i>
tou/ sabba,tou	<i>soboty</i>
o` ui`o`j tou/ avnqrw,pouĀ	<i>syn člověka“</i>

Jedenáctá kapitola končí výrokem: „Pojďte ke mě všichni... a já vám dám odpočinout (11,28)“. Dvanáctá kapitola začíná dvěma příběhy, které jsou spojeny se sobotou: příběh o učednících procházejících polem a příběh o uzdravení muže s odumřelou rukou. Následuje Matoušovo propojení Ježíše s Božím služebníkem. Celu dvanáctou kapitolou se táhne rostoucí nepřátelství farizeů vůči Ježíši. On brání sebe, i své učedníky.

Text je literárně velice propracovaný, opakují se zde slova většinou po dvou, až na sobotu. Po dvou jsou: *vyhladovět a jíst* (odstíny zelené): v analogii učedníci a Davidova družina; *2x nečetli jste snad?* (modrá): O Davidovi a o kněžích; *nesmí se* (hnědá): farizeové říkají, že učenci nesmějí mnout klasy, ale

ani Davidově družině nebylo dovoleno jíst chleby předložené; *nevinny* (šedá) jako jsou nevinní kněží sloužící v sobotu v chrámu, tak jsou nevinní učedníci.

Příběh začíná tam, kde jdou v sobotu učedníci polem (v1); následuje zápletka: farizeové je vidí a stěžují si na ně Ježíšovi (V2). Ježíšova odpověď je rozdělena na dvě části, každá z nich je uvedena „*nečetli jste snad?*“ (3-4; 5); celý příběh ústí v poučení (6-8).

U Marka učedníci trhají klasy, protože si potřebují proklestit cestu. Farizeové si ukazují psrstem z dálky a s nikým nemluví přímo, vlastně jen pomlouvají: „Dělají co se nesmí.“ Ve vyprávění o Davidovi má Marek navíc informaci, že jeho družina byla potřebná, a také jméno kněze který jim chleby vydal, Abiathar. Byl to však David, kdo dal chleby svým mužům. Navíc ještě vsouvá přísloví, že sobota byla stvořena pro člověka a ne naopak. Lukáš říká, že učedníci trhají klasy, aby je jedli. Farizeové obviňují všechny dohromady: „Jakto, že děláte, co se nesmí?“ V příběhu o Davidovi si družina chleby bere, u ostatních je sní, ale u Lukáše je nakonec přece taky někdy musí sníst, jde jen o detail. I zde dává družině chleby sám David. Všechna tři evangelia pak končí výrokiem, že Syn Člověka je Pánem nad sobotou.

Mat 12:1 - 8	Mar 2:23 – 28	Luk 6:1- 5
VEn evkei,nw tw/ kairw/ evporeu,qh o` Vhsou/j toi/j sa,bbasin dia. tw/n spori,mwn\ oi` de. maqhtai. aurtou/ evpei,nasan kai. h;rxanto ti,llein sta,cuaj kai. evsqi,einA	Kai. evge,neto aurto.n evn toi/j sa,bbasin paraporeu,esqai dia. tw/n spori,mwn(kai. oi` maqhtai. aurtou/ h;rxanto o`do.n poiei/n ti,llontej tou.j sta,cuajA kai. oi` Farisai/oi e;legon aurtw/ (V Ege,neto de. evn sabba,tw diaporeu,esqai aurtou.n dia. spori,mwn(kai. e;tillon oi` maqhtai. aurtou/ kai. h;sqion tou.j sta,cuaj yw,contej tai/j cersi,nA

Místo toho, aby Ježíš napomenul svoje učedníky, oboří se na farizeje. „Nečetli jste snad?“ je rétorická poznámka. Farizeové zajisté četli o Davidovi. Ježíš namíří zbraň farizeů proti nim samotným. S ironickým nadhledem získává převahu a začíná vyučovat. Když David vyhladověl vešel do Božího domu a udělal něco, co se *neslušelo*. Vzal chleby předložení a snědl je. Ježíš bere farizeje za slovo. I král David, dělal něco, co se nesluší⁸⁹. Tato analogie srovnává davidovu družinu a učedníky na základě oprávněnosti lidské potřeby, a sice hladu. On a jeho družina byli vyhladovělí, a hlad byl dostatečným důvodem k tak závažnému přestupku, jako odebrání těchto chlebů. Chlebů které zůstávali na stole i při stěhování stanu setkávání, které směli jíst jen kněží v chrámu a o nichž je řečeno že jsou svatost svatostí. Lidská nouze je zde nadřazena zákonu. Jíst chleba předkládání totiž přece směli jíst jen kněží, a to jen kněží ve službě.

Ježíš se staví na roveň krále Davida, což musí farizeje popouzet mnohem více, než samotné počínání učedníků. Z pohledu farizeů to vypadá, jako by se Ježíš nejenže stavěl na roveň starého krále, ale tím se také vylouval, aby mohl obhájit porušení zákona svých učedníků. Ježíš však přiznává, že za normálních okolností se nesměly chleby předkládání jíst a že tím David porušil příkázání. Naznačuje, že se nachází v situaci podobně výjimečné jako když David, když překročil zákon.

Nyní Ježíš uvádí novou analogii, ještě vyostřenější. Opět se rétoricky ptá: „Což jste nečetli?“ Novým argumentem se dotýká pro farizeje nejsvatějších věcí. Kněží v chrámu skutečně musí pracovat v sobotu. Někdo musel vést bohoslužby, někdo musel připravit chleby, postarat se o olej na svíci ve svatyni, obřezat chlapce, pokud to bylo potřeba apod. Ježíš říká, že touto činností kněží přestupují zákon, ale přesto jsou nevinní. Tato analogie

⁸⁹ 1.Sam 21,1-6

srovnává učedníky a kněze z hlediska nevinnosti. Kněží museli zajistit chod chrámu, a proto se jim jejich práce, i když porušovali sobotu, nepočítala za hřích. Slovo, které Ježíš používá je silné. Znamená znesvěcovat, činit bezbožným. Co je větší, co je svatější než chrám? A přesto i chrám je znesvěčován prací v sobotu. Na rovnici chrám a sabat zvítězí chrám.

Ježíš však říká, že je zde ještě něco důležitějšího, než chrám. Dokázali si farizeové, a především saduceové, představit něco většího a důležitějšího, než je chrám? Je zde je něco většího, než chrám, ale není jasně řečeno, co to je. Ježíš může myslet sám sebe, Boží království, milosrdenství... jeho výrok je zdůrazněn frází „ale já říkám vám“, se kterou jsme se setkali především v Kázání na hoře. Milosrdenství je jako oběť, *thysia*, o sabatu⁹⁰. Je to centrum Boží vůle (viz níže). Hlad učedníků omlouvá přestoupení. Potřetí odkazuje Ježíš na Písmo, tentokrát na Ozeáše 6,6⁹¹. „*Když se prokazuje milosrdenství potřebnému, dochází zákon a proroci svého naplnění.*“⁹² Kdyby farizeové nejen četli, ale také rozuměli Písmům, nesoudili by nevinné. Tak jako je nenapadne odsuzovat nevinné kněze v pracující v chrámu. Analogie je to velice vyostřená a bezesporu provokující.

Jestliže byly provokující již předchozí pasáže, pak je osmý verš veleurážkou farizeů. Je tu větší než chrám, ale také než šabat. Syn člověka je nad sobotou, je to její pán, *kyrios*⁹³. Toto je velice christologická výpověď. Syn člověka je *kyrios*, *kyrios* nad šabatem, ale jediný *kyrios* nad šabatem je ten, kdo jej

⁹⁰ Luz, EKK str 231: „Gott ist die barmherzigkeit willkommener als das Opfer“

⁹¹ Stejný verš se doslova objevuje např v Mt 9,13

⁹² Hagner str 330 „In the showing of mercy to the needy, the law and the prophets find their fulfillment.“

⁹³ *Kyrios* je řecky pán, používá se v LXX k přeložení opisu jména Hospodinova, Adonaj

ustanovil. Ježíš coby pán nad sobotou má moc rozhodnout, co znamená poslušnost a co ne. Ježíš je autoritativní vykladač Písma.

Pdívejme se nyní blíže na jednotlivé postavy: Ježíš je napaden farizeji za svoje učedníky, postaví se za ně. Mluví o Davidovi a kněžích – prokazuje znalost zákona, ale i jistou vychytralost při jeho výkladu. Je tu větší než chrám. Ježíš vyčítá farizeům, že nepochopili proroky a nakonec se vyvýší nad sobotu coby Bůh. Učedníci mají hlad, jdou polem, jedí a pasivně přihlíží. Farizeové jsou všímaví, hledají Ježíšovy slabiny, napadnou ho za něco co on neudělal a pak už jen mlčí a přihlíží stejně jako učedníci.

sabbaton.⁹⁴U Matouše se objevuje 7x ve dvanácté kapitole. Kromě toho už jen dvakrát. V judaismu bylo zvykem kolem Tóry tzv.*postavit plot*, tedy rozšířit hranice příkazů a zákazů, aby se v každém případě zabránilo porušení Tóry. Takový plot mělo kolem sebe i přikázání ohledně sabatu. Vytvářely se seznamy povolených a zakázaných činností, které se různě překrývaly a doplňovaly. V zásadě především platilo omezit jakoukoli činnost. Vše se mělo připravit na den odpočinku. V sobotu se podle těchto rozšířených přikázání nesmělo vařit, ani zapálit oheň, ale ani žnout, mnout a prosívat zrna. Po sobotním masakru v makkabejských válkách 1.Mak 2,39-41, je povoleno bránit svůj život. Je-li člověk v bezprostředním ohrožení života, smí se např. zachránit útekem. Kromě toho se smí v sobotu obřezávat.

Na náš oddíl v Matoušově oddílu daleko více odkazují jiná místa SZ. Lv 24,5-9 pouze vysvětluje co to bylo za chleby, které král David se svojí družinou snědl a jak výjimečný čin to byl. Také nás nepřímo navádí na sobotní službu kněží v chrámu. Mnohem významnějšími odkazy by byli např Ex

⁹⁴ Zpracováno podle Kittela

20,9n⁹⁵, ustanovení sabatu; příběh o Davidovi a jeho družině 1Sam 21,1-7⁹⁶ ; oprávněnost paběrkování (Dt 23,26⁹⁷); nebo různé příklady porušování sabatu ze strany kněží (Nu 28,9n⁹⁸).

3.2 Spor o korban

		Leviticus 20:7
kai. e;sesqe a[gioi	Posvěťte se (LXX buďte svatí)	(Hitp קדש) וְהִתְקַדְּשִׁיתֶם
o[ti a[gioj	A buďte svatí (LXX protože svatý)	וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים
evgw. ku,rioj o` qeo.j u`mw/n	Protože já jsem Hospodin, váš Bůh	כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
		8
kai. fula,xesqe ta. prosta,gmata, mou	střežte/dodržujte má ustanovení	וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי

⁹⁵ Ex20,9 „Šest dní budeš pracovat a dělat všechnu svou práci. 10 Ale sedmý den je den odpočínutí Hospodina, tvého Boha. Nebudeš dělat žádnou práci ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok a tvá otrokyně ani tvé dobytče ani tvůj host, který žije v tvých branách. 11 V šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich, a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“

⁹⁶ 1 Sam 21,1 „David vstal a odešel, zatímco Jónatan se ubíral do města. 2 I přišel David do Nóbu ke knězi Achímelekoví. Achímelek vyděšen vyšel Davidovi vstříc a otázel se ho: "Proč jsi sám a nikdo není s tebou?" 3 David knězi Achímelekoví odvětil: "Mám pověření od krále. Poručil mi: Nikdo ať nezví nic o tom, k čemu tě posílám a čím jsem tě pověřil. Družině jsem uložil, aby čekala na určeném místě. 4 Nyní však mi dej, co máš po ruce, pět chlebů, či co se najde." 5 Kněz Davidovi odpověděl takto: "Nemám po ruce obyčejný chléb, je tu jenom svatý chléb. Jen jestli se družina vyvarovala styku se ženami." 6 David odpověděl knězi ujištěním: "Jistě. Žen jsme se nedotkli už předtím. Když jsem odcházel, byla těla členů družiny svatá. Cesta ovšem svatá nebyla, ale dnes bude tímto způsobem posvěcena." 7 Kněz mu tedy dal svatý chléb, protože tam jiný nebyl, totiž jenom chléb předkladný.“

⁹⁷ Dt 23,26 „Když vejdeš do obilí svého bližního, smíš si rukou natrhat klasů, ale nebudeš obilí svého bližního žnout srpem.“

⁹⁸ Nu 28,9 „V den odpočinku budete obětovat dva roční beránky bez vady a jako oběť přídatnou dvě desetiny bílé mouky zadělané olejem i příslušnou úlitbu. 10 To bude pravidelná zápalná oběť pro den odpočinku, kromě každodenní zápalné oběti a příslušné úlitby.“

kai. poiḥ, sete auvta,	a dělejte je	וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
evgw. ku, rioj	já jsem Hospodin	אֲנִי יְהוָה
o` a`gia, zwn u`ma/j	vás posvěcující	מְקַדְּשֵׁכֶם:
		9
a, nqrwpoj a, nqrwpoj	jakýkoli člověk	כִּי־אִישׁ אִישׁ
o j a`n kakw/j ei;ph	který by zlořečil	אֲשֶׁר יִקְלַל (pi)
to.n pate,ra auvtou/ h' th.n mhte,ra auvtou/	svému otci nebo své matce	אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ
qana,tw qanatou,sqw	zajisté zemře	מוֹת יוּמָת
pate,ra auvtou/ h' mhte,ra auvtou/	Svému otci a své matce zlořečil	אָבִיו וְאִמּוֹ קָלַל
kakw/j ei;pen e;nocoj e;stai	jeho krev na něj (v něm) (taový budiž vinen)	דְּמָיו בּוֹ:

Tento text se nachází ve dvacáté kapitole, která je opět součástí Zákona svatosti. Kapitola obsahuje zákaz obětování dětí Molechovi, zákaz okultismu, příkaz ke ctění rodičů a přehled sexuálních prohřešků. Vždy po několika verších se opakuje refrén: povzbuzení k dodržování přikázání a dbaní na ně. V našem oddíle Hospodin mluví k Mojžíšovi. Po vyzvání ke svatosti následuje výzva k dodržování přikázání se zaslíbením síly a je zakončen případnými sankcemi pro toho, kdo by nectil přikázání. Následuje dalších sedm přikázání, za jejichž porušení následuje trest smrti.

Svatost je hlavním tématem knihy. Její motto je: buďte svatí, neboť já jsem svatý. Všechny příkazy a zákazy rituální čistoty a svatého života jsou předpokladem přiblížení se ke svatému Bohu. Hospodin je svatý a mocný a v jeho přítomnosti neobstojí nic nečistého, nesvatého. Chce-li se Izrael přiblížit, musí se očistit a smířit skrze oběti. Hospodin uzavřel se svým lidem

smlouvu, je svatý a svůj lid posvěcuje. Svatost se má projevovat prakticky jak doma tak na veřejnosti, má prosáknout do všech oblastí života člověka. Proto pokaždé, když lidé poslouchají Boží slovo, aktivují posvěcující přítomnost Boží uprostřed nich⁹⁹. Už samotná přítomnost Hospodina mezi nimi je posvěcuje.

Nikdo nesmí zlořečit¹⁰⁰ svým rodičům, protože tak porušuje Boží příkaz. Ex 20,12: „Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“. Jsou zmíněni oba rodiče, což ukazuje na důležitost žen ve společnosti ve srovnání s jinými národy starověkého světa.

קלל. Ve Starém Zákoně se objevuje i s deriváty cca 128x. Kromě významu: *rychle zmizet, vypařit se*; znamená především v pielu: *být lehký*; v protikladu ke קבר – *být těžký, vážný*. Od fyzické lehkosti se poté odvozuje přenesený význam nedůležitosti, morální. Když použijeme קלל v pielu vyjadřujeme, že někým pohrdáme, je nedůležitý a opovržením hodný. Ve SZ ztratit váhu, stát se „lehkým“ znamená být zostuzeným, což je „pro Židy totéž jako ztratit svoji existenci“¹⁰¹. קלל je také opakem ברכ, požehnat. V tomto protikladu se ve SZ objevuje 7x. Proto se pro překlad zažil asi nejvhodnější ekvivalent: proklít. קלל je zakázáno vůči vysoko postaveným lidem (od rodičů přes vedoucí apod). Starozákonní příběhy vypráví o lidech, kteří za svoje zesměšňování zaplatili¹⁰². Největší hazard je očerňovat přímo Hospodina.

Zlořečit svým rodičům tedy neznamená pouhé pomlouvání nebo stěžování si na ně, nebo přímo jim. Nelze však ani říci, že by se mínilo doslova prokletí

⁹⁹ „Thus every time the people obey God’s word, they activate the sanctifying presence of God in their midst.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁰⁰ LXX má kakein legein – viz Mt „-O kakologw,n pate,ra h' mhte,ra qana,tw| teleuta,twÅ“

¹⁰¹ „is synonymous for the hebrews with the loss of existence.“ (Milgrom str1143)

¹⁰² Například Goliáš

rodičů. Fráze spíš vyjadřuje, že děti jsou povinny vůči svým rodičům prokazovat prakticky dobrou vůli. Protože dotyčný doposud žije, pravděpodobně přežil i své dětství, pravděpodobně právě zásluhou svých rodičů, kteří ho šatili a živili. Ať už s nimi má jakýkoliv vztah, musí se o ně postarat takovým způsobem, aby nebyli zlehčeni. Takové opominutí rodičů s sebou nese trest smrti.

Formulace „jeho krev na něj“ nebo „jeho krev na jeho hlavu“ znamená, že „člověk promrhal svoji příležitost na život¹⁰³“ „Provinilec zasluhuje smrt a kdokoli by na něm trest vykonal bude osvobozen od jakékoli viny.¹⁰⁴“

Matouš 15:1	
To,te prose,rcontai tw/ Vlh sou/ (ind pr mp prose,rcomai přijít)	Tedy přišli za Ježíšem
avpo. -Ierosolu,mwn	z Jeruzaléma
Farisai/oi kai. grammatei/j	farizeové a zákoníci
le,gontej(řekli
2	
Dia. ti, oi` maqhtai, sou	Proč tvoji učedníci
parabai,nousin th.n para,dosin (ind pr act parabai,nw přestupovat)	přestupují tradici
tw/n presbute,rwnĚ	starších?
ouv ga.r ni,ptontai (ind pr med ni,ptw umývat)	Vždyť si neumývají
ta.j cei/raj ĩauvtw/nĚ	své ruce
o[tan a;rton evsqi,wsinĀ	kdykoli jedí chléb.

¹⁰³ „It means that this person has forfeited his right to life“ (Milgrom str1144)

¹⁰⁴ „This formula means both that the guilty are deserving of death and that those who execute the penalty are free from any obligation for shedding the blood of the guilty.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

(konj pr act evsqi,w)	
3	
o` de. avpokriqei.j ei=pen auvtoi/j((ptc aor pas)	On jim odpověděl
Dia. ti, kai. u`mei/j	a proč vy
parabai,nete th.n evtolh.n (ind pr act parabai,nw přestupovat)	přestupujete příkázání
tou/ qeou/	Boží
dia. th.n para,dosin u`mw/nĚ	pro svoji tradici?
4	
o` ga.r qeo.j ei=pen(Ti,ma to.n pate,ra kai. th.n mhte,ra((impv pr act tima,w)	Vždyť Bůh řekl Cti otce i matku
kai,(-O kakologw/n pate,ra h' mhte,ra (ptc pr act kakologe,w zlořečit, proklínat)	a kdo zlořečí otci nebo matce
qana,tw teleuta,twĀ	smrtí zemře
5	.
u`mei/j de. le,gete(}Oj a'n ei,ph (konj aor act)	vy však říkáte kdo by řekl
tw/ patri. h' th/ mhtri,(Dw/ron	otci nebo matce dar
o] eva.n evx evmou/ wvfelhqh/ j((kon aor pas wvfele,w získat)	který je ode mne by se získalo (čep – to čím bych ti měl pomoci je obětní dar Bkr .. Dar ode mne obětovaný, tobě prospěje..NBK 'To, čím bych ti měl vypomoci, je dar [Bohu,]' Niv 'Whatever help you might otherwise have received from me is a gift devoted to God,' <i>It is a gift, by whatsoever thou mightest be profited by me;</i>)
6	

ouv mh. timh,sei to.n pate,ra auvtou^ (ind fut act)	když nebude ctít otce svého
kai. hvkurw,sate to.n lo,gon tou/ qeou/ (ind aor act avkuro,w znevážit, zrušit)	a zrušili/znevážili jste slovo Boží
dia. th.n para,dosin u`mw/n	skrze svoji tradici
7	
u`pokritai,(pokrytci
kalw/j evprofh,teusen	pěkně prorokoval
peri. u`mw/n VHsai'aj le,gwn(o vás Izajáš
8	
-O lao,j ou-toj	Lid tento
toi/j cei,lesi,n me tima/ (svými rty mě ctí
h` de. kardi,a auvtw/n	avšak srdce jejich
po,rrw avpe,cei (ind pr act avpe,cw být vzdálen)	daleko je vzdáleno
avpV evmou/	ode mne
9	
ma,thn de. se,bontai, me (ind pr med se,bomai uctívat)	marně však uctívají mě
didá,skontej didaskali,aj	když vyučují nauky
evnta,lmata avnqrw,pwn	nařízení lidská

Našemu textu předchází 14 kapitola v níž se dočítáme o nasycení pěti tisíců a příběh o utišení bouře. Bezprostředně na něj navazuje, a v podstatě je jeho součástí, prohlášení všech pokrmů za čisté. Perikopa se dá rozdělit do několika částí. Příchod delegace z Jeruzaléma (1), jejich námitka (2), Ježíšova odpověď (3-9), která se dá dále rozdělit na výklad o příkazu ctít rodiče (3-6) a citaci Izajáše (7-9).

Matouš navazuje na Marka a značně ho zkracuje. Po informaci, že za Ježíšem přišla z Jeruzaléma delegace následuje u Marka kulturní vysvětlení, proč vadilo, že si Ježíšovi učedníci nemyli ruce. Přímá řeč farizeů se mírně liší. U Matouše „proč si ..před jídlem nemyjí ruce“, u Marka „proč jedí chléb

<p><i>Dia. ti, kai. u`mei/j</i> <i>parabai,nete th.n evntolh.n tou/ qeou/</i> <i>dia. th.n para,dosin u`mw/nE</i></p> <p><i>o` ga.r qeo.j ei=pen(</i> <i>Ti,ma to.n pate,ra kai. th.n mhte,ra(</i> <i>kai,(-O kakologw/n pate,ra h' mhte,ra qana,tw teleuta,twA</i> <i>u`mei/j de. le,gete(</i> <i>]Oj a'n ei:ph tw/ patri. h' th/ mhtri,(</i> <i>Dw/ron o] eva.n evx evmou/ wvfelhqh/ j(</i> <i>ouv mh. timh,sei to.n pate,ra auvtou/\</i></p> <p><i>kai. hvkurw,sate to.n lo,gon tou/ qeou/</i> <i>dia. th.n para,dosin u`mw/nA</i></p> <p><i>u`pokritai,(kalw/j evprofh,teusen</i> <i>peri. u`mw/n VHsai:saj le,gwn(</i> <i>-O lao.j ou-toj toi/j cei,lesi,n me tima/ (</i> <i>h` de. kardi,a auvtw/n po,rrw avpe,cei avpV evmou/\</i> <i>ma,thn de. se,bontai, me</i> <i>didaskontej didaskali,aj</i> <i>evnta,lmata avnqrw,pwnA</i></p>	<p><i>avfe,ntej th.n evntolh.n tou/ qeou/</i> <i>kratei/te th.n para,dosin tw/n avnqrw,pwnA</i> <i>Kai. e;legen auvtou/j(</i> <i>Kalw/j avqetei/te th.n evntolh.n tou/ qeou/(</i> <i>i[na th.n para,dosin u`mw/n sth,shteA</i> <i>Mwu?sh/j ga.r ei=pen(</i> <i>Ti,ma to.n pate,ra sou kai. th.n mhte,ra sou(</i> <i>kai,(-O kakologw/n pate,ra h' mhte,ra qana,tw teleuta,twA</i> <i>u`mei/j de. le,gete(</i> <i>VEa.n ei:ph a;nqrwpoj tw/ patri. h' th/ mhtri,(</i> <i>Korba/n(o[evstin(Dw/ron(o] eva.n evx evmou/</i> <i>wvfelhqh/ j(</i> <i>ouvke,ti avfi,ete auvto.n ouvde.n poihsai</i> <i>tw/ patri. h' th/ mhtri,(</i> <i>avkurou/ntej to.n lo,gon tou/ qeou/</i> <i>th/ parado,sei u`mw/n h- paredw,kate\</i> <i>kai. paro,moia toiau/ta polla. poiçi/teA</i></p>
--	---

Za Ježíšem přijde napůl formální delegace z Jeruzaléma. Farizeové a zákoníci, učení muži té doby. Pravděpodobně o něm měli zjistit více informací, aby ho dokázali lépe zařadit a zjistit míru závadnosti jeho učení. Text samotný však neříká proč přišli konkrétně. Město odkud jdou v sobě nese již nádech událostí, které budou následovat. V Jeruzalémě Ježíše umučí.

Otázka směřuje na praxi učedníků, tak jak už jsme viděli v případě sporu o sobotu. Směřuje však ještě dál. Faktická otázka má prozkoumat Ježíšova východiska. Nevytýkají nic přímo Ježíšovi. To může mít několik důvodů. Buď

mu nebylo co vytýkat, a proto musí sáhnout k jeho učedníkům, jako zranitelné části. Nebo automaticky, coby mistr, byl Ježíš za své učedníky zodpovědný. Nevíme, zda si Ježíš ruce před jídlem umýval, ale z otázky se dá vyčíst, že ano. Jinak by totiž absenci mytí rukou mohli farizeové vyčíst přímo jemu.

Učedníci přestupují tradici starších. Opomíjí to, co se dělá, co je ve slušné společnosti zvykem. Nerespektují *tradici starších*. To je termín, který označuje ústní Tóru, která v té době měla minimálně stejnou váhu jako ta psaná. Byl to „správný“ výklad Tóry, který tzv. stavěl plot kolem Tóry (viz spor o sobotu). Pro farizeje byla poslušnost ústní Tóry měřítkem poslušnosti Tóry písemné. Neumývají si ruce kdykoli jedí chléb. Míněno je kdykoli před jídlem. Chléb je tu zaměněn za jídlo obecně. Samozřejmě nejde o hygienu, ale rituální čistotu. Umývat se měli zbožní Židé před každým jídlem přesně odměřeným množstvím vody. Ta se měla vylít na ruce od prstů a měla se nechat skapat po zápěstí do misky, aby spláchla veškerou nečistotu, které se ruce mezi tím mohly dotknout.

Ježíšova odpověď je nečekaná. Ačkoli proti němu stojí skupina pravděpodobně vysoko postavených a pečlivě vybraných zákoníků, on opět obrací jejich vlastní hrot proti nim samotným. Volá tehdejší špičky zbožnosti a teologie k zodpovědnosti. Dovolí si zpochybnit ty, kteří platí za vzor zbožnosti a toho, co se sluší. Ježíš využil jejich otázky, aby k pokání vedl i je. I on má na ně otázku: „Co je víc, tradice, nebo přikázání Boží?“ Vlastním srdcem farizeismu byla tradice starších. Ale zde se dozvídáme, že sama tradice je zkažená a přestupuje Boží zákon.

O co šlo konkrétně?

Ve čtvrtém verši Ježíš cituje kompilaci dvou veršů: Ex 20,12 „Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“// Dt 5,16 „Cti svého otce i matku, jak ti přikázal Hospodin, tvůj Bůh,

abys byl dlouho živ a dobře se ti vedlo na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh“. Spojuje je s Lv 20,9 „Kdo by zlořečil svému otci nebo své matce, musí zemřít. Svému otci a matce zlořečil, jeho krev padni na něho.“ Příklad z Mat 23,23 říká Bůh, nejde tu tedy o lidskou tradici. Ctít rodiče, oba dva, znamená pečovat o ně, starat se o ně¹⁰⁵. Co má však společné páté přikázání s tím, že si učedníci nemyjí ruce?

Ježíš poukazuje na praxi, které se pod rouškou zbožnosti dopouštějí sami farizeové. Je mnohem horší než je pouhé nemytí rukou. Jednalo se o praxi tzv. korbanu¹⁰⁶, o kterém mluví Marek. Kdokoliv mohl část ze svého majetku prohlásit za dar Bohu, korban. Tato část pak už nevratně patřila Bohu, ale dotyčný ji nemusel donést do chrámu, nebo dát levitům. Majetek byl však zabraný. Rozhodnutí se nedalo vzít zpět. Majetek už nikdy nemohl být darován nikomu jinému. Děly se případy, že farizeové pod rouškou zbožnosti vyhlásili nad celým svým majetkem korban, pak se už nemohli finančně postarat o své rodiče. Tak výklad farizeů doslova porušoval páté přikázání.

Protože se farizeové schovávají za svoji tradici, aby se vyhnuli plnění závažných přikázání, nazývá je Ježíš pokrytci. Navenek se snaží vypadat jako velice zbožní, ale jejich motivy jsou nemorální. **Hypokrités**, slovo, které se také překládá jako pokrytec, je herec antického divadla, který si navlékal masku, jež měla představovat danou postavu. Matouš slovo používá často pro zbožné lidi své doby, kteří dělají, co se sluší. Pokrytectví, umění ukazovat se

¹⁰⁵ Podrobnější rozbor druhé části viz výše.

¹⁰⁶ „If one designated by a formal vow one's material wealth as a "gift" (dw`ron, used here in a technical sense; cf. the transliterated Hebrew korba`n) or the support of the temple ritual, one was discharged from responsibility to one's parents“. Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary, Volume 33b: Matthew 14-28*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

jako někdo jiný, než člověk ve skutečnosti je, je v Matoušovi důležité téma¹⁰⁷. Slovo je použito v knize cca 14x. V Kázání na hoře pokrytci prokazují dobrodiní navenek, když se postí vytrubují to kolem sebe, modlí se na veřejných místech, aby byli vidět a získali si uznání. Pokrytci se zabývají drobnostmi v životě svých bližních a přitom nevidí své vlastní poklesky. Pokrytci si vymýšlejí těžké úkoly, které nutí jiné lidi plnit, aby je mohli ohodnotit jak si stojí. Ve skutečnosti však odvádějí od podstatných věcí. Pokrytci, pokud si najdou učeníky, plodí ještě větší pokrytce. Dbají na dodržování maličností a dělají z nich důležitosti, lpí na nich. Jsou zvenku načančaní, navenek jsou velice spořádaní, dělají to, co se sluší, co se od nich očekává. Nejsou autentičtí¹⁰⁸.

Citovaný verš je téměř doslova z Izajáše 29,13 „*Panovník praví: "Protože se tento lid přibližuje ke mně ústy a ctí mě svými rty, ale svým srdcem se ode mne vzdaluje a jejich bázeň přede mnou se stala jen naučeným lidským příkazem, 14 proto i já budu dále podivuhodně jednat s tímto lidem, divně, předivně. Zanikne moudrost jeho moudrých a rozumnost jeho rozumných bude zakryta."* Podobný text nalezneme i v Žalmu 78,36–37 „*Ale klamali ho svými ústy, jazykem mu lhali, v svém srdci nestáli při něm, nezůstali věrni jeho smlouvě*“.

Odkaz na knihu Lv zde opět pomáhá odhalit hloubku povinného ocenění rodičů ve starověkém Izraeli. Matouš doplňuje informaci z Exodu o sankci, která náležela těm, kdo příkázání porušují.

¹⁰⁷ „Hypocrisy, the art of seeming to be what one is not, is a particularly important subject in Matthew;“ Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary, Volume 33b: Matthew 14-28*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁰⁸Mt 6,2,5,16; 7,5; 15,7; 22,18; 23,13,15,23,25,27-9; 24,51

3.3 Napomínání

Lev 19:17		
ouv mish,seij (ind fut act mise,w)	nebudeš nenávidět	(nenávidět שנא) לֹא־תִשָּׂא
to.n avdelfo,n sou th/ dianoi,a sou	svého bratra ve svém srdci (lxx mysli)	אֶת־אָחִיךָ בְּלִבְךָ
evlegmw/ evle,gxeij to.n plhsi,on sou(ind fut act evle,gcw usvědčit, odsoudit)	ale (zajisté) potrestáš svého bližního	הוֹכַחַתְּ תוֹכִיחַתְּ אֶת־עַמִּיתְךָ (hif יכח 'trestat)
kai. ouv lh,myh diV auvto.n a`marti,an(ind fut med)	a neponeseš na něm hřích	וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חַטָּא: (נשא q)
		18
kai. ouvk evkdika/tai, sou h` cei,r (ind fut me evkdika,zw finálně odsoudit)	nebudeš se mstít	(q נקם mstít se) לֹא־תִקֵּם
kai. ouv mhniei/j (ind fut act mhni,w být plný hněvu)	ani nebudeš plný hněvu	(q נטר držet/hněv/) תִּטַּר וְלֹא
toi/j ui`oi/j tou/ laou/ sou	na syny svého lidu	אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ
kai. avgaph,seij to.n plhsi,on sou w`j seauto,n	ale budeš milovat bližního svého jako sám sebe	וְאַהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ
evgw, eivmi ku,rioj	já jsem Hospodin	אֲנִי יְהוָה:

Text se nachází v devatenácté kapitole, která byla přiblížena ve druhé kapitole této práce. Ve verších, které nás pro tuto chvíli budou zaměstnávat lze vysledovat chiastickou strukturu¹⁰⁹.

¹⁰⁹ Chiastic structure vv 17a , 18 ab general commands 17b, 18aa – the details., lo tisna a we ahavta

Nenávist, o které je zde řeč, pramení z neodpuštění křivdy. Je zakázána tzv. rozdvojenost srdce. Je zakázáno někoho nenávidět a přitom se s ním navenek přátelit, to by bylo pokrytectví. Když někoho nenávidím, nic neřeknu a on nic neví, pak mu беру možnost něco s tím udělat. Se svým bratrem mám mluvit přímo. Takový člověk, ať už udělal cokoli, musí vědět na čem je. Nemá být jen pomlouván a nenáviděn. Zákaz nenávisti se týká vnitřního života člověka, lidského srdce. „*Nenávist zkresluje uvažování, stimuluje představivost k tomu, aby člověk uvažoval o možnostech jak ublížit svému bratru*¹¹⁰“. Nejde tu pouze o pocity, ale také, především, o dlouhodobou nenávist, která otravuje vnímání. Srdce je centrem jak myšelní tak citu, reprezentuje vnitřní, skrytý život.

Za příklad nenávisti skryté v srdci můžeme použít Abšaloma. Po znásilnění Tamary Abšalom neřekl Amónovi ani slovo. Mlčel a držel nenávist ve svém srdci. Čekal na vhodnou příležitost, nebo prostě jen vybuchl nastřádaný přetlak nenávisti.

Nemáme zadržovat nesouhlas ve svém srdci vůči někomu blízkému. Bratru – ať už pokrevnímu, členu svého kmene, své komunity nebo spoluobčanu.

	17	18
Prohibition	You shall not hate your bear a Kinspreson in your heart people	You shall not take revenge or grudge agains members of your
Remedy	reprove your fellow openly yourself	You shall love your fellow as
Rationale	so that you will not bear Punishment because of him	I YHWH (have spoken)

Milgrom; str 1646:

¹¹⁰ „Hatred festering in one’s heart distorts the thinking and stimulates the imagination into pondering ways to seek that brother’s harm.“ **Hartley, John E.**; *Word biblical commentary. Volume 4, Leviticus*; Nashville : Nelson, c1992

Kdyby byl míněn jen pokrevní bratr, byla by dovolena nenávist vůči členům komunity. To by zakládalo nebezpečný precedens, který by mohl vést k vnitřnímu rozdělení Izraele a jeho oslabení. Příkázání chrání Izrael jako celek i politicky. Zakazuje občanskou válku¹¹¹.

Pokud se proti mě můj bližní, přítel, známý, někdo z mého lidu provinil, je mojí povinností ho napomenout. Ve chvíli, kdy je člověk napomínán, je to nepříjemné, zvláště, když jde o veřejné napomenutí. V kontrastu je zde na jedné straně zadržovaný hněv, tiché polykání křivdy a na druhé straně otevřené pokárání, ohrazení se. **כִּי** v hifilu znamená v právnickém jazyce napravit, sjednat právo, v pedagogickém smyslu pokárat. Jedná se o veřejné odhalení a pojmenování problému, domlouvání¹¹². Je to jakési varování, které se vyplatí poslechnout, aby káraný sám došel požehnání. Vyskytuje se především v knize Přísloví.

Když vidím nebezpečí, které někomu hrozí, je mou povinností ho varovat. Když se proti mě někdo proviní, je mou povinností mu to říct. Je lepší se ohradit, než se mstít a brát zodpovědnost do vlastních rukou. Hospodinova je odplata, člověk na ni má čekat a Hospodinu důvěřovat, že ve svůj čas zjedná spravedlnost. Neochota otevřeně vylíčit svoji stížnost tomu, kdo mi ublížil je přirozená. „*K jejímu překonání je potřeba vybídnuti*“¹¹³.

Je těžké někomu zakázat hněvat se. Dá se však předejít situaci, kdy je člověk hněvem naplněn a ovládán. I komunikace toho, že mě něco zranilo, je

¹¹¹ „It is the reminder that the one whom you might hate is „your brother“.“ Milgrom str 1646

¹¹² Např: BKR Př 10:17 „Stezkou života jde, kdož přijímá trestání; ale kdož pohrdá domlouváním, bloudí. 27:5 Lepší jest domlouvání zjevné, než milování tajné.“

¹¹³ „To overcome this psychological barrier, the offended party must be urged“ milgrom str 1648

v podstatě prokazování lásky. Umožňují druhé straně se omluvit, situaci napravit a vyjasnit, pokud vnitřní obvinění byla neopodstatněná. Skutečné napomenutí, aby nebylo mstou, je možné jen v lásce. Je lepší se napomínat, než pomouvat a nenávidět. Ve svůj čas Bůh všechny povolá k zodpovědnosti, ale zatím ti, kdo na něj čekají, mohou být trpěliví. Mohou si být jistí, že Bůh napraví to příkoří, které snáší.

Když někoho nenapomenou, ponese jeho trest. V Kumránu bylo povinností si vzájemně říkat pokud si členové sekty něčím navzájem ublížili. Ublížená strana se měla ohradit před západem slunce. Když to dotyčný nestihl, byl k tomu navíc ještě potrestán. Rabíni se inspirovali, zavedli instituci tzv. *hatrá* varování, které zajišťovalo, že nikdo nemohl být usvědčen, aniž by před tím byl varován.

Mstění se i zanevření jsou produkty nenávisti; první ve skutku a druhá v myšlení. Jsou tu vedle sebe dva termíny נטרא נקמ.

נקמ; se překládá jako odplatit, pomstít. Na jednu stranu se slovo vyskytuje ve spojení, která pomstu přikazují¹¹⁴, jednak v textech, které pomstu zakazují. Pokud někdo někoho zabije, oběť musí být pomstěna. Finanční náhrada nestačí. Život za život. Nejbližší příbuzný oběti musí vraha zabít a to i když je obětí otrok. Hlas krve oběti volá k Hospodinu ze země jako u Kaina. Kromě zabití platil trest i za znásilnění a jiné vážné hříchy. Kdo zůstal nepomstěn, Bůh slíbil, že ho pomstí. Otázka retribuce je silná zejména v mudrosloví¹¹⁵. Na druhou stranu existují i texty, které mluví o přesném opaku. Je zakázáno se mstít v rámci svého rodu. Je zakázáno brát právo do svých rukou, Hospodin

¹¹⁴ Např: Gn 9,6 „Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita, neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím.“

¹¹⁵ Je však i v rámci mudrosloví korigovaná v tzv. krizi mudrosloví – job, kazatel, některé žalmy a části Jeremjáše si stěžují, že ten, kdo by měl trpět za zlo, které spáchal si vesele žije dál.

odplatí spravedlivě. V Kumránu byla nevráživost a odplácení zakázány. „*Pokud člověk nejprve toho, kdo mu ublížil, nenapomenul, nebo ho neodsoudil před svědky, nebo pokud sám nezvládl svůj hněv, nesměl ho potrestat*¹¹⁶“. Hospodin je ten, komu patří pomsta. Bůh je bohem pomsty. Jen on umí napravit všechny křivdy. Hospodin jako jediný umí pomstít někoho, aniž by se přitom mstil v nenávisti, aniž by přivedl ještě více bolesti. Jeho odplata je snad i pro dobro napomínaného. Hospodin zasahuje, aby pomstil např. znesvěcenou smlouvu, Sión, zničený chrám, svůj lid, své služebníky aj.

נָטַר. Tento výraz má slabší náboj, označuje: držet se něčeho nebo držet si něco – ve smyslu anglického „keep“, uchovávat hněv vůči druhému, čekat na příležitost.

Jak lze přikázat lásku? Pod **אהב** se neskrývá jen romantický cit. Termín vyjadřuje lásku v obecném smyslu slova. Zahrnuje i činy a vnitřní nasměrování. Láska se musí nějak projevit. V manželství je termín použit až právnicky. Když někdo miluje svoji ženu, nemusí to znamenat, že vůči ní má příjemné pocity, znamená to, že se o ní postará. V opačném případě jde v podstatě o rozvod. **אהב** vede k milosrdenství, a v tomto smyslu se dá přikázat¹¹⁷. Láska je tedy jakési zaměření se na pomoc, je motivovaná zájmem o druhého. Vlastní sobecké zájmy ustoupí do pozadí.

Mat 18:15	
------------------	--

¹¹⁶ „Vegeance and rancor are seen as transgressions against the law if person accuses his companion without first having rebuked him before witnesses or having brought his anger under control.“ Botterweck; Theological dictionary of the Old testamenty Str 6 Heslo zpracoval Lipinski

¹¹⁷ „Israel baal shem tov...said:“ just as we love ourselves despite the faults we know we have, so should we love our fellows despite the faults we see in them“ Milgrom, str 1654

V[Ea.n de. a`marth,sh Îeivj se.Ð (kon aor act)	když zhřeší (proti tobě)
o` avdelfo,j sou(tvůj bratr
u[page e;legxon ¹¹⁸ auvto.n (Impv aor act evle,gcw usvědčit, prokázat vinu)	jdi a prokaž mu vinu
metaxu. sou/ kai. auvtou/ mo,nouÅ	jen mezi tebou a ním
eva,n sou avkou,sh (kon aor act)	jestliže tě poslechne
evke,rdhsaj to.n avdelfo,n sou\ (ind aor act kerdai,nw získat)	získal jsi svého bratra.
16	
eva.n de. mh. avkou,sh (kon aor act)	Jestliže tě neposlechne
para,labe meta. sou/ (impv aor act)	přiber k sobě
e;ti e[na h' du,o(ještě jednoho nebo dva
i[na evpi. sto,matoj	aby ústy
du,o martu,rwn h' triw/n	dvou svědků, nebo třech
staqh/ pa/n r`h/ma\ (kon aor pas i[sthmi)	bylo postaveno každé slovo.
17	
eva.n de. parakou,sh auvtw/n((konj aor act)	kdyby je odmítl poslechnout
eivpe. th/ evkklhsi,a\ (impv aor act)	řekni to církvi
eva.n de. kai. th/j evkklhsi,aj parakou,sh (a kdyby ani církev neuposlechl
e;stw soi w[sper o` evqniko.j	budiž ti jako pohan
kai. o` telw,nhjÅ	a jako celník
18	
VAmh.n le,gw u`mi/n\ o[sa eva.n dh,shte evpi. th/j gh/j (kon aor act de,w svázat)	Amen vám říkám, cokoli byste svázali na zemi
e;stai dedeme,na evn ouvranw/ (ptc pf pas)	budiž svázáno v nebi
kai. o[sa eva.n lu,shte evpi. th/j gh/j (kon aor act)	a cokoli byste rozvázali na zemi
e;stai lelume,na evn ouvranw/ Å(ptc pf pas)	Budiž rozvázáno v nebi

¹¹⁸ Elencho (zeleně) je použito jak zde, tak v textu z Lv, ean (červeně) je použito 5x, (par)akouein (fialově) 4x.

18.kapitola je čtvrtým celkem Ježíšových řečí, poskládaných v Matoušově evangeliu. Tento celek se zaměřuje na církevní řád a disciplínu. Jedná se o pravidla soužití v komunitě Ježíšových učedníků. Texty mluví o vzájemné úctě a důležitosti odpuštění. Kapitola začíná sporem o to, kdo je největší v království nebeském, následuje varováním před pokušeními, podobenstvím o ztracené ovci. Po našem oddíle je řeč o moci církve a odpouštění, podobenství o nemilosrdném služebníkovi. Další kapitola začíná: „Když Ježíš dokončil tato slova“, tak jak končí všechny Matoušovy celky. K veršům 15-18 se většinou ještě připojují následující dva verše, které vypustím, protože nejsou pro referenci ke knize Lv relevantní.

Oddíl lze rozdělit takto: Představení situace (v15) Když neposlechne poprvé, instance dvou (v16), když neposlechne dál, instance církve (v17), poučení: co svázete/rozvázete (v18). V textu je 5x ean, z nichž každé uvozuje určitou situaci. Jestliže proti tobě zhřeší tvůj bratr, jestliže tě neposlechne (2x), Když neposlechne, zesílené parakouein (2x), jestliže byste něco svázali. Po každém ean následuje řešení situace. Je to jakási kazuistická příručka kázně. Lehce se dá zapamatovat pro svoji jasnou strukturu a gradaci.

První ean: *Jestliže proti tobě zhřeší tvůj bratr*. Díky tomu, že je tato formulace obecná, může se použít na mnoho případů. Nemáme však klíč, podle kterého bychom mohli určit, zda to, co dotyčný udělal byl hřích proti mojí osobě. Pravděpodobně se zde míní jakýkoliv čin, kterým mi způsobil nějakou újmu, ať už míněnou, či nikoli. Cokoli by mě popouzelo ke hněvu vůči němu. Je lepší za ním jít a otevřeně si promluvit, než nechat bolest, aby se zakořenila. Ten, o kom je tu řeč, je bratr/sestra. Člen komunity věřících. Ježíš nemá iluze o své církvi. Ví, že nastanou konflikty a dává pravidla, aby naučil své učedníky podobné situace řešit. Když se mi někdo z církve nabourá do osobního

prostoru, je to osobní záležitost mezi mnou a jím. Je mou povinností, jako jsme viděli v Lv, abych za ním šla a prokázala mu vinu, konfrontovala ho¹¹⁹.

Řecké *evle.gcw* v zásadě odpovídá Hebrejském u יכח. V NZ je použito celkem 17 x, z toho u Matouše jen zde. Znamená pokárat a konfrontovat. Zajisté nikoli ve smyslu nadávat, vyplísnit, ponížit. Není tu řeč o odplácení nebo o hněvu. Naopak, svým činem pomohu tomu, kdo mě ublížil, aby napravil svoji cestu. Může se ukázat, že celá situace byla jen nedorozumění, nebo, že se daný člověk proti mě prohřešil neúmyslně a omluví se. Je možné, že jednal se zlým úmyslem, ale přesto se mi povede jej získat.

Druhé *ean*: *Jestliže tě poslechne*. Dá se také přeložit: *jestliže tě uslyší*. Pokud je dotyčný schopen uvidět škody, které svým jednáním napáchal, uvidět celou situaci mýma očima, přichází smíření. Bratru je nabídnuto smíření v tichosti, bez publika. Je to nabídka na nápravu citlivá k hříšníkovi. Přistupuje se k němu jako ke ztracené ovci z předchozí pasáže, spíš než jako k vlku.

Třetí *ean*: *Jestliže tě neposlechne*. Opět se neřeší důvody proč. Může to být člověk tvrdohlavý, nebo zraněný, nebo obojí. Může mít větší moc, vyšší postavení, než ten komu ublížil, nemusí ho brát vážně apod. Takový člověk potřebuje silnější zpětnou vazbu. Když se poškozená strana neumí sama ubránit, může k tomu přispívat i intenzita toho, co poškozený musel zakusit, je tu pro ni pomoc. V církvi se má dít spravedlnost takovým způsobem, aby nebyla zneužívána mocnými. Slabý se má domoci práva. Podobný proces pomáhá poškozené straně, aby byla napravena její ztracená hodnota. Ten, kdo se provinil naopak může být touto nepříjemností přiveden k pokání a

¹¹⁹ Tento oddíl bývá často používán k vyučování církevní kázně. Ježíš tu však nemluví o tom, abychom někoho napomínali, když vidíme, že nežije podle toho, co si církev myslí, že se sluší (viz *exestin* v Ježíšových sporech s farizeji). Podobnou kázeň a konfrontaci si dotyčný zaslouží pouze, pokud se mě jeho negativní chování bezprostředně týká a dotyčný se proti mě nějak osobně provinil.

vysvobození při pohledu do vlastního nitra. Může mu to pomoci vidět sebe sama. Navíc to může pomoci celé církvi, pokud dotyčný své chování změní. V této fázi však ještě zůstáváme na rovině zpovědního tajemství. Pokud nařčení bylo neopodstatněné, pravděpodobně by se to ukázalo již v této fázi¹²⁰.

Čtvrté εαυ: *Jestliže odmítne poslechnout. Παρακουειν*¹²¹ je silnější výraz než ακουειν. Znamená: přeslechnout, nevěnovat pozornost, ignorovat. Podstatné jméno παρακοη znamená vědomou neposlušnost, neloajlnost. Je v něm skryta vědomá činnost. Odmítnutí je zde volní akt za který je třeba nést následky. V této fázi je už záležitost veřejná a každý se k ní může vyjádřit. Nejedná se již o zpovědní tajemství. Nyní už jde především o toho, kdo ublížil. Je mu ještě jednou dána poslední možnost se obhájit pro případ, že by svědci ublíženého byli proti „hříšníkovi“ osobně zaujatí. Takový postup ochraňuje hříšníka před předčasným odmítnutím, bezdůvodným vyloučením, pomluvami a šikanováním. Přesto se v této fázi už hanbě nevyhneme.

Páté εαυ: *Jestliže neposlechne ani církev, bude vám jako pohan a celník.* Pohan a celník jsou označení, která pro Židovského posluchače nesou pejorativní nádech. Dotyčný přestává být bratrem a ostatní by se před ním měli mít na pozoru. Bylo mu nabídnuto mnoho možností k omluvě. Pokud zatvrzele odmítal a nelituje toho, že někomu ublížil a odmítá převzít zodpovědnost, čeká ho vyloučení z komunity¹²². Církev se k vyloučenému nemá chovat neutrálně, ale je zařazen mezi ty nejhorší. Jak se však takové jednání shoduje s Ježíšovým milosrdenstvím vůči největší lůze své doby? Pro Ježíše byli pohané, celníci,

¹²⁰ Dt19,15 „Nepovstane jen jediný svědek proti někomu v jakémkoli zločinu, v jakémkoli prohřešku a při jakémkoli hříchu, jehož se někdo dopustil. Soudní výrok bude vynesen podle výpovědi dvou nebo tří svědků.“

¹²¹ U Matouše jen zde, 2x.

¹²² Pokud o ni do té doby sám neztratil zájem

nevěstky a podobní předmětem misie, přistupoval k nim s láskou a vedl je blíž k sobě.

Závěrečné „amén, pravím vám“ uvozuje důležité sdělení. Poslední εαυ: *Jestliže něco svážete na zemi bude svázáno v nebi ...* V Mt 16,19 totéž říká Ježíš Petrovi. Tento text je pravděpodobně určen především starším církve. Ale toto pravidlo se může aplikovat na jakékoli úrovni církevní hierarchie. Všichni by měli vědět, že mají právo, ba i povinnost, ohradit se proti tomu, když je jim ublíženo, ať už kýmkoliv. Klíčem k pochopení tohoto pravidla může posloužit Jan 20,23 NBK „*Komukoli odpustíte hříchy, těm jsou odpuštěny; komukoli je zadržíte, těm jsou zadrženy*“. Svázání je ekvivalent zadržování odpuštění, rozvazování pak udělování odpuštění. Ježíšovým učedníkům je tak dána veliká moc a zodpovědnost. Rozhodnutí, která církev učiní, mají váhu, která se dotýká nebes. Mělo by proto platit to hlavní, co Ježíš učí: milosrdenství. Lk 17,3 *Mějte se na pozoru! Když tvůj bratr zhřeší, pokárej ho, a bude-li toho litovat, odpusť mu.*

3.4 Největší přikázání

Odkaz na Lv je v tomto případě totožný s předchozí kapitolou

Mat 22: 34	
Oi` de. Farisai/oi avkou,santej (ptc aor act)	když farizeové uslyšeli,
o[ti evfi,mwsen tou.j Saddoukai,ouj (ind aor act fimo,w)	že umlčel Saduceje
sunh,cqhsan evpi. to. auvto,((ind aor pas suna,gw setkat se)	sešli se kvůli němu/ dohromady.
35	
kai. evphrw,thsen (ind aor act)	I zeptal se
ei-j evx auvtw/n Īnomiko.jĐ	jeden z nich (zákoník)
peira,zwn auvto,n((ptc pr act)	pokoušeje ho:
36	
Didā,skale(poi,a evntolh.	„Učitelí, které přikázání
mega,lh evn tw/ no,mw Ě	je veliké (největší) v zákoně?“
37	
o` de. e;fh auvtw/ ((ind aor act fhmi říct)	On mu řekl:
VAgaph,seij ku,rion to.n qeo,n sou (ind fut act)	„Budeš milovat Pána Boha svého
evn o[lh th/ kardi,a sou	z celého srdce svého
kai. evn o[lh th/ yuch/ sou	a z celé duše své
kai. evn o[lh th/ dianoi,a sou\	a z celé mysli své.
38	
au[th evsti.n h` mega,lh	To je velké (největší)
kai. prw,th evntolh,Ā	a první přikázání.
39	
deute,ra de. o`moi,a auvth/ (A druhé je jemu podobné:
VAgaph,seij to.n plhsi,on sou (ind fut act)	Budeš milovat bližního svého
w`j seauto,nĀ	jako sám sebe.
40	

evn tau,taij tai/j dusi.n evntolai/j	V těchto dvou přikázáních
o[loj o` no,moj kre,matai (ind pr pas krema,nnumi viset, záviset)	celý zákon závisí.
kai.oi` profh/taiĀ	A proroci také.“

Ve 22. kapitole najdeme podobenství o svatební hostině a svatebním šatu. Za Ježíšem přijdou nejprve farizeové, aby ho pokoušeli; ptají se ho na daň císaři. Ihned po nich přijdou saducejové. Následuje náš oddíl. Po něm Ježíš vchází do shromáždění farizeů. Ptá se jich, co si myslí o mesiáši. 23.kapitola je plná běda nad farizeji. Struktura veršů 34-40 je typická pro vyprávění o sporech s farizeji. Vyprávění začíná klasicky: farizeové se domlouvají na Ježíše, scházejí se a vysílají jednoho (34n). Následuje farizeova otázka (36), Ježíšova odpověď (37-40). Nikdo mu nepodá odpověď, jak je vyjádřeno o šest veršů dále: *A nikdo mu nemohl odpovědět ani slovo. Od toho dne se ho už nikdo neodvážil na nic zeptat.*

Marek je ze všech synoptiků nejdelší. K Ježíšovi přijde jeden zákoník, γραμματεus, který již nějakou dobu Ježíše pozoruje z dálky a líbí se mu jak argumentuje ve sporu. Neznáme jeho motivy. U Lukáše přijde zákoník, νομικος, s jasným cílem. Chce Ježíše πειραζειν, pokoušet otázkou co že má dělat, aby získal věčný život. U Matouše čteme, že farizeové, když uslyšeli, že Ježíš umlčel saduceje, sešli se spolu, aby ho pokoušeli. Matouš a Lukáš mají oslovení učitelé, Marek nikoli; Matouš se ptá, jaké přikázání je μεγαλη, největší, v zákoně, Marek se ptá, které je πρωτη, první, mezi všemi a Lukáš: „*Co mám dělat, abych získal nový život.*“ Markova odpověď začíná doslovným *Slyš, tvůj Bůh je jeden.* Oboje pak: „*Budeš milovat ze svého καρδια, πσψχη a. διανοια.* Marek má εξ, z celé své síly... Matouš má hebraismus εν, ve vsí své síle... U Lukáše Ježíš neodpoví přímo, ale ptá se zákoníka dále. U Marka zákoník po Ježíši opakuje celou frázi a až nakonec ho

oslonuje διδασκαλε. Opakuje sice frázi, nikoli však doslova: καρδιας, συνεσεως a ισχυιος. U Lukáše zákoník odpovídá až nyní: ψυχε, ισχυια διανοια. U Matouše už pouze odpoví, že se v těchto příkázních celý zákon κρεματα. U Marka i Lukáše Ježíš uzavře pochvalou zákoníka, není pry daleko Božího království (Mk), když tyto věci bude zachovávat, bude žít (Lk).

Mat 22: 34 -40	Mar 12:28 - 34	Luk 10:25-28
<p>Oi` de. Farisai/oi avkou,santej o[ti evfi,mwsen tou.j Saddoukai,ouj sunh,cqhsan evpi. to. auvto,(kai. evphrw,thsen ei-j evx aувtw/n Inomiko.jD peira,zwn auvto,n(Dida,skale(poi,a evntolh. mega,lh evn tw/ no,mw È</p> <p>o` de. e;fh auvtw/ (</p> <p>VAgaph,seij ku,rion to.n qeo,n sou evn o[lh th/ kardi,a sou kai. evn o[lh th/ yuch/ sou kai. evn o[lh th/ dianoi,a sou\</p> <p>au[th evsti.n h` mega,lh kai. prw,th evntolh,Á deute,ra de. o`moi,a auvth/ (</p> <p>VAgaph,seij to.n plhsi,on sou w`j seauto,nÁ</p>	<p>Kai. proselqw.n ei-j tw/n grammate,wn avkou,saj auvtw/n suzhtou,ntwn(ivdw.n o[ti kalw/j avpekri,qh aυvtoi/j evphrw,thsen auvto,n(Poi,a evsti.n evntolh. prw,th pa,ntwnÈ</p> <p>avpekri,qh o` Vhsou/j o[ti Prw,th evsti,n(:Akoue(VIsrah,l(ku,rioj o` qeo,j h`mw/n ku,rioj ei-j evstin(kai. avgaph,seij ku,rion to.n qeo,n sou evx o[lhj th/j kardi,aj sou kai. evx o[lhj th/j yuch/j sou kai. evx o[lhj th/j dianoi,aj sou kai. evx o[lhj th/j ivscu,oj souÁ</p> <p>deute,ra au[th(VAgaph,seij to.n plhsi,on sou w`j seauto,nÁ mei,zwn tou,twn a;llh evntolh. ouvκ e;stinÁ</p>	<p>Kai. ivdou. nomiko,j tij avne,sth evkpeira,zwn auvto.n le,gwn(Dida,skale(ti, poi,h,saj zwh.n aivw,nion klhronomh,swÈ</p> <p>o` de. ei=pen pro.j auvto,n(VEn tw/ no,mw ti,ge,graptaiÈ pw/j avnaginw,skeijÈ o` de. avpokriqei.j ei=pen(</p>

<p>evn tau,taij tai/j dusi.n evntolai/j o[loj o`no,moj kre,matai kai. oi` profh/tai</p>	<p>kai. ei=pen auvtw/ o` grammateu,j(Kalw/j(dida,skale(evpV avlhqci,aj ei=pej o[ti ei-j evstin kai. ouvke;stin a;lloj plh.n auvtou/ kai. to. avgapa/n auvtou.n evx o[lhj th/j kardi,aj kai. evx o[lhj th/j sune,sewj kai. evx o[lhj th/j ivscu,oj kai. to. avgapa/n to.n plhsi,on w`je`auto.n perisso,tero,n evstin pa,ntwn tw/n o`lokautwma,twn kai. qusiw/n kai. o` Vhsou/j ivdw.n auvtou.n o[ti nounecw/j avpekri,qh ei=pen auvtw/ (Ouv makra.n ei= avpo. th/j basilei,aj tou/ qeou/ kai. ouvdei.j ouvke,ti evto,lma auvtou.n evperwth/sai</p>	<p>VAgaph,seij ku,rion to.n qeo,n sou evx o[lhj th/j kardi,aj sou kai. evn o[lhj th/ yuch/ sou kai. evn o[lhj th/ ivscu,i? sou kai. evn o[lhj th/ dianoi,a sou(kai. to.n plhsi,on sou w`j seauto,n ei=pen de. auvtw/ (VOrqw/j avpekri,qhj tou/to poi,ei kai. zh,sh</p>
---	---	--

Saducejové, kteří nevěřili ve vzkříšení, přišli za Ježíšem s otázkou ohledně ženy, několikanásobné vdovy. Čí že bude ženou při vzkříšení. Ježíš neodpovídá. Naopak, jak je u něj zvykem, posouvá konverzaci dál. O tom se doslechnou farizeové, a sejdou se, aby se na něj domluvili. Jeden z nich, pravděpodobně vybraný vyslanec¹²³, se Ježíše zeptá na to, co v zákoně považuje za nejdůležitější. Tato otázka ho měla vyzkoušet; podle odpovědi si

¹²³ Nomikos – expert na zákon. Totéž co grammateus.

Ježíše mohli lépe zařadit. Ježíš si nechal klást i těžké otázky. Tato ho však měla snad i pokoušet. Πειραζειν je u Matouše cca 7x¹²⁴. Dvakrát v pokušení na poušti, d'ábel pokouší Ježíše, aby si z kamenů udělal chleby. V modlitbě Páně je prosba o to, abychom nebyli vydáni pokušení. Saducejové a farizeové jdou za Ježíšem a pokouší ho, aby jim ukázal znamení. S podobnými otázkami za ním přijdou ještě dvakrát. Na hoře Olivové Ježíš vybízí učedníky, aby se modlili, aby neupadli do pokušení. Ježíš je postaven do nesnadné situace, aby se ukázalo jak se v ní zachová.

Nejdůležitější přikázání, první mezi všemi, je vyznání *šema*, které se zbožný Žid modlil hned několikrát denně. Matouš cituje doslova Septuagintální text Dt 6,5 „kai. avgaph,seij ku,rion to.n qeo,n sou evx o[lhj th/j kardi,aj sou kai. evx o[lhj th/j yuch/j sou kai. evx o[lhj th/j duna,mew,j sou.. *Budeš milovat Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou.*“ Jediná odchylkou, kterou zde můžeme pozorovat je, že Matouš má předložku en, pravděpodobně jako semitismus -בְּ... Všechny oblasti lidského života mají být láskyplně podřízeny Hospodinu. Vše, co v člověku je, všechny oblasti jeho života, jeho mysl, srdce, ruce, emoce, cokoli a zároveň vše má dát v službu lásky Hospodinu. Má mu nabídnout své srdce (pocity), celou svou duší (vnitřní život, schopnosti, charakter) a celé své přemýšlení. To je velké (ve smyslu elativu lze překládat: největší) a první přikázání. Až redundantně je zdůrazněná vyjímečnost přikázání. Je to „uplně nejvíc největší“¹²⁵ přikázání.

Druhé přikázání nemá stejnou hodnotu, ale je tomu prvnímu podobné. Obě přikázání přikazují lásku. Nejdůležitější je milovat Boha nade vše, ale s tím ruku v ruce jde milovat svého bližního jako sebe sama. Termín πλησιον, bližní, je v Matoušovi použit jen 3x. Pokaždé je použit při vyjasňování toho

¹²⁴ 4,1,3; 6,13; 16,1; 19,3; 22,18,35; 26,41

¹²⁵ Viz redundantní vyjadřování superlativu hlavního hrdiny filmu Forest Gump

nejdůležitějšího na přikázáních. Jak jsme viděli na verši z Levitiku, láska byla přikázána především dovnitř Izraele. Vůči ostatnímu světu láska nebyla nařízena. Izraelita musí milovat Izraelitu a proselytu, ale cizince už milovat nemusí. Budeš milovat svého REA, druhá, jako sebe samého. Ale už v době překladu LXX vidíme vstřícnější tendenci vůči všem, když je REA přeloženo slovem plésion, bližní. „Kdo je můj bližní,¹²⁶“ byla poměrně důležitá otázka Ježíšovi doby. Ježíš na ni odpovídá provokativně. V Lukášově podobenství rozšiřuje požadavek lásky i na Samařany a v Kázání na hoře dokonce i na nepřátele. Příkaz lásky z Levitiku se objevuje v Novém Zákoně ještě na několika dalších místech¹²⁷.

Problematika lásky k sobě samému, jako měřítko lásky vůči bližnímu, je často diskutovaná a poměrně komplikovaná. Patří spíše do oblasti psychologické a z textu pro nás vyplývá jen to, že bližního milovat každopádně máme. Láska k němu by se měla rovnat množství lásky, kterou nosíme vůči sobě. Jedná se však o neměřitelný a až absurdní požadavek, kdyby se měl brát doslova. To hlavní v textu je především požadavek lásky. Láska se přece nedá měřit. Důležité je milovat všechny: Boha, bližní i sebe.

Tato přikázání jsou nejdůležitější. Otázka zákoníka nám získala esenci toho, co Ježíš považuje za nejdůležitější. Na těchto přikázáních doslova visí celý starý zákon. A Ježíš ho nepřišel zrušit, nýbrž naplnit. Přikázání nemohou být naplněna, nejsou-li provázena láskou. Kdybychom jen plnili přikázání

¹²⁶ Lk 10,29 „Zákoník se však chtěl ospravedlnit a proto Ježíšovi řekl: "A kdo je můj bližní?".... následuje podobenství o milosrdném Samařanu“

¹²⁷ Řím 13,9 Vždyť přikázání 'nezcizoložíš, nezabiješ, nepokradeš, nepožádáš' a kterákoli jiná jsou shrnuta v tomto slovu: 'Milovati budeš bližního svého jako sebe samého.' Gal 5,14 Vždyť celý zákon je shrnut v jednom slově: Milovati budeš bližního svého jako sebe samého! Jak 2,8 Jestliže tedy zachováváte královský zákon, jak je napsán v Písmu: 'Milovati budeš bližního svého jako sám sebe,' dobře činíte.

mechanicky a nikoli z lásky jakkoli motivované, celý systém by nám spadl stejně tak, jako ručník spadne se stěny, když se uvolní háček, který ho drží¹²⁸.

3.5 Běda vám

		Leviticus 11:1
kai. evla,lhsen ku,rioj (ind aor act lale,w)	i řekl Hospodin	(pi) וַיִּדְבֹר יְהוָה
pro.j Mwush/n kai. Aarwn	Mojžíšovi a Aronovi	אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן
le,gwn (ptc pr act)	řekl jim	לֵאמֹר אֲלֵהֶם:
		2
lalh,sate toi/j ui`oi/j Israhel (impv aor act)	řekněte synům Izraele	(pi) אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבְּרוּ
le,gontej (ptc pr act)	:	לֵאמֹר
tau/ta ta. kth,nh	Toto jsou zvířata	זֹאת הַחַיָּה
a] fa,gesqe (ind fut med)	kteřá budete jíst	אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ
avpo. pa,ntwn tw/n kthnw/n	ze všech zvířat	מִכָּל-הַבְּהֵמָה
tw/n evpi. th/j gh/j	kteřé jsou na zemi	אֲשֶׁר עַל-הָאָרֶץ:
		3
pa/n kth/noj dichlou/n o`plh.n	všechno s rozdvojenými kopyty	כָּל מִפְּרֹסֶת פְּרָסָה (hif פָּרַס rozdělit do dvou)
kai. ovnucisth/raj ovnuci,zon du,o chlw/	a (s úplně) rozdělenými kopyty	וְשִׁסְעַת שִׁסְעַת פְּרָסָת (q שִׁסְעַת rozdělit)

¹²⁸ „Jesus, in Matthew’s view, does not cancel the commandments of the law through his teaching concerning the critical importance of love but instead regards the latter as the true fulfillment of the heart of the former (cf. too, 9:13; 12:7; esp. 23:23). The twofold commandment as set forth in this passage may appropriately be thought of as nothing less than a “hermeneutic program” for the understanding and application of the law and the prophets (thus Gerhardsson).“ Hagner, Str 647n

n kai. avna.gon mhrukismo.n evn toi/j kth,nesin	přežvýkavce dobytkem	mezi	מַעֲלָה גָרָה בְּהֶמָּה (hif עלה přežvykovat)
tau/ta fa,gesqe	tyto jezte		אַתָּה תֹאכְלוּ:
			4
plh.n avpo. tou,twn ouv fa,gesqe (ind fut med)	ale z těch nebudete jíst		אַךְ אֶתֶּזָּה לֹא תֹאכְלוּ
avpo. tw/n avnago,ntwn mhrukismo.n (ptc pr act)	z přežvýkavců		מִמַּעֲלֵי הַגָּרָה (hif עלה přežvykovat)
kai. avpo. tw/n dichlou,ntwn ta.j o`pla.j (ptc pr act)	s rozdvojenými kopyty		(hif) וּמִמְפָּרִיסי הַפְּרָסָה
kai. ovnucizo,ntwn ovnucisth/raj	(LXX + a ostříhaných nehtů na kopytech)		
to.n ka,mhlon	velblouda		אֶתֶּהֲגַמֵּל
o[ti avna,gei mhrukismo.n (ind pr act)	protože je přežvýkavec		כִּי־מַעֲלָה גָרָה הוּא (hif)
tou/to o`plh.n de. ouv dichlei/ (ind pr act)	a kopyta nemá rozdvojená		(hif) אֵינְנֹו מְפָּרִיס וּפְרָסָה
avka,qarton tou/to u`mi/n	bude vám nečistý		טָמֵא הוּא לָכֶם:
			5
kai. to.n dasu,poda	ani damana/králika		וְאֶתֶּהֲשָׁפֹן
o[ti avna,gei mhrukismo.n	protože je přežvýkavec		כִּי־מַעֲלָה גָרָה הוּא (hif עלה přežvykovat)
tou/to kai. o`plh.n ouv dichlei/	a kopyta nemá rozdvojená		(hif) לֹא יְפָּרִיס וּפְרָסָה
avka,qarton tou/to u`mi/n	bude vám nečistý		טָמֵא הוּא לָכֶם:

		6
kai. to.n coirogru, llion	i zajíc	וְאֶת־הָאַרְנָבֶת
o[ti avna,gei mhrukismo.n tou/to	který také přežvykuje	גָּרָה הוּא (hif) כִּי־מַעֲלָת
kai. o`plh.n ouv dichlei/	a kopyta nemá(nebude mít) rozdvojená	לֹא הַפְּרִיטָה (hif) וּפְרָסָה
avka,qarton tou/to u`mi/n	bude vám nečistý	טָמֵאָה הוּא לָכֶם:
		7
kai. to.n u-n	také divočák/prasnice	וְאֶת־הַחֲזִיר
o[ti dichlei/ o`plh.n tou/to	protože má rozdvojená kopyta	פְּרָסָה הוּא (hif) כִּי־מִפְּרִיס
kai. ovnuci,zei o,nucaj o`plh/j	a zcela rozpolcená kopyta	וְשִׁסַּע שִׁסַּע פְּרָסָה
kai. tou/to ouv k avna,gei mhrukismo,n	ale nepřežvykuje	וְהוּא גָּרָה לֹא־יִגֵּר (ni)
avka,qarton tou/to u`mi/n	bude vám nečistý/á	טָמֵא הוּא לָכֶם:
		8
avpo. tw/n krew/n auvtw/n ouv fa,gesqe	Jejich masa jíst nebudete	מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ
kai. tw/n qnhsimai,wn auvtw/n ouv a[yesqe	a jejich mrtvoly se nedotknete	וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגְעוּ
avka,qarta tau/ta u`mi/n	budou vám nečistí	טָמְאִים הֵם לָכֶם:

Text se opět nachází v části Lv, která se zabývá očišť'ovacímí řády. Jedenáctou kapitolou celý komplex začíná. Tato kapitola se dále dělí na dietní zákony podle toho, jaká zvířata se nesmí jíst. Přežvýkavci s rozpolednými kopyty (1-8), druhy ryb (9-12), ptáků (13-19), létající hmyz (20-23) atd. Každá podjednotka má ještě svoji specifickou strukturu. Nejprve jsou klasifikovaná zvířata, která je povoleno konzumovat (2-3). Následuje charakteristika živočichů ke konzumaci nepovolených. Vždy je nejprve uveden zástupce a

následuje vysvětlení proč je zakázáno toto zvíře jíst. (4b-7). Tento oddíl končí dvěma zákazy: nesmí se jíst žádná nečistá zvířata a nelze se dotýkat jejich mrtvých těl (8a)¹²⁹.

Nesmí se jíst ti živočichové, kteří něčím vybočují z normálu, porušují stvořitelský řád. Například ryba má mít šupiny a ploutve, nemá-li je, je to divná ryba, a nemá se jíst. Po úvodní větě, že Hospodin mluvil k Mojžíšovi i Aronovi (1-2a), se dozvídáme, co mají vyřídit synům Izraele. Smí se jíst zvířata, která přežvykují¹³⁰ a mají zcela rozdělená kopyta¹³¹. Jakákoli zvířata, která tomuto kritériu nějak nevyhovují, budou nečistá. Všem těmto zvířatům je společné, že se nesmějí použít jako obětní zvířata na oltář. Znečistit se lze spolknutím jejich masa. Také v případě, že by se člověk dotkl jejich mrtvoly. Neplatilo to však u živého zvířete. Například velbloud se domestikoval a byl používán jako pracovní zvíře¹³².

Ještě stručně, co se týče hmyzu: komár byl nečisté zvíře¹³³. Kdybychom postupovali doslova, kdokoli by se dotkl mrtvého komára se musel omýt a byl nečistý až do večera. Pokud spadl komár do vody, nesměla se už použít, stejně jako nádoba, která ji držela.

		Leviticus 27:30
--	--	-----------------

¹²⁹ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹³⁰ Přežvykovat: Malaat – doslova znamená „vynášet“, podle toho, že zvíře již natrávenou potravu znovu zvrací z žaludku do úst a zpět. Gera – tahat, odkazuje na pohyb jídla sem a tam.

¹³¹ Velbloud má sice rozdělené kopyto, ale jeho podrážka je tlustá a polštářovitá, takže se ta rozdvoujednost neukáže, není vidět.. Arabové obětovali velblouda jako oběť a velbloud se jedl po celém středním východě, ale protože to bylo tak vzácné zvíře, bylo jeho maso považováno za luxus.

¹³² Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹³³ Má tři páry nohou a křídla.

pa/sa deka,th th/j gh/j	všechny desátky země	וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ
avpo. tou/ spe,rmatoj th/j gh/j	ze semene země	מִזֶּרַע הָאָרֶץ
kai. tou/ karpou/ tou/ xuli,nou tw/ kuri,w	a z ovoce stromů (patří) Hospodinu	מִפְּרֵי הָעֵץ לַיהוָה
evsti,n a[gion tw/ kuri,w	je to svaté pro Hospodina.	הוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה:
		31
eva.n de. lutrw/tai lu,trw a,nqrwpoj (konj pr act גָּאֵל vysvobodit, vykoupit, vyplatit)	Jeśliže (to) někdo vyplatí ,	וְאִם-גָּאֵל יִגְאֹל אִישׁ (Q גָּאֵל vysvobodit, vykoupit, vyplatit)
th.n deka,thn auvtou/ to. evpi,pempton	(pak) ze svého desátku jednu pětinu	מִמַּעֲשֵׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ
prosqh,sei pro.j auvto, kai. e;stai auvtw/ (ind fur act prosti,qhmi)	přidá nad to	יֹסֵף עָלָיו: (hif יֹסֵף přidat)

27. kapitola ukončuje knihu Lv. Obsahuje už jen závěrečné předpisy o slibech, desátcích a jejich vyplácení. Když se někdo zasvětil Hospodinu, měl zaplatit jakýsi obnos. Byla-li pro něj cena příliš vysoká, smělo se z ceny ustoupit. Kněz určuje i kvalitu dobytka pro oběť a cenu darovaného domu, pole apod. Na závěr kapitoly, i celé knihy, se mluví o desátcích. Desátky z pole a sadu (v30n), ze skotu a bravu (v32n). Veršem 40 končí celá kniha.

Všechny desátky z pole a sadu patří Hospodinu. Místo *sade*, pole, je použito *zera arec*, semeno země. Desátek se měl přinášet z čehokoli, co vyjde ze semen země. V praxi se nejčastěji přinášel desátek z obilí a oleje. Tyto desátky jsou *kodesh adonaj*, svaté Hospodinu, patří mu. To je běžný termín označující poplatky pro svatyni. Patří Hospodinu, nelze s nimi tedy počítat a volně nakládat. Lze se však vykoupit z povinnosti odevzdat desátek v naturáliích. Postupuje se tak, že vlastník zaplatí hodnotu desátku a přidá ještě dvacet

procent navíc. Takto se lze ovšem vyplatit jen u obilí. U zvířat desátek vykoupit nelze.

Mat 23:23	
Ouvai. u`mi/n(Běda vám,
grammatei/j kai. Farisai/oi	zákoníci a farizeové,
u`pokritai,(Pokrytci!
o[ti avpodekatou/te to. h`du,osmon (ind pr act avpodekato,w dát desátek)	Dáváte desátek z máty
kai. to. a;nhqon kai. to. ku,minon	kopru a kmínu
kai. avfh,kate ta. baru,tera tou/ no,mou((ind aor act avfi,hmi o/pro/od-pustit, zanedbat)	a zanedbali jste, to co je na zákoně důležitější
th.n kri,sin kai. to. e;leoj	soud/právo a milosrdenství
kai. th.n pi,stin\	a víru/věrnost.
tau/ta Íde.Ð e;dei poiη/sai (ind impf act)(inf aor act)	Tyto bylo potřeba učinit
kavkei/na mh. avfie,nai (inf pr act avfi,hmi)	a tyto nezanedbávat.
24	
o`dhgoi. tufloi,(Slepí vedoucí
oi` diu?li,zontej to.n kw,nwpa((ptc pr act diu?li,zw cedit, filtrovat)	cedící komára
th.n de. ka,mhlon katapi,nontej (ptc pr act katapi,nw spolknout)	a velblouda polykající.

Kontext: 23.kapitola je kompilace Ježíšových polemických výroků vůči farizeům. Začíná varováním před zákoníky a po sedmi běda je nářek nad Jeruzalémem. Celá kapitola je zasazena do kontextu blízkého konce Ježíše. Náš text je čtvrté běda. První běda: zabraňujete vejít a sami nevcházíte do království nebeského. Druhé běda je negativní evangelizace, farizeové plodí „pekelné“ učedníky. Třetí: farizeové přísahají na chrám, kvůli zlatu, které

skrývá, nikoli pro jeho posvátnost. Páté: pedantské zajímání se o zevnějšek, o to jak věci působí navenek, zatímco zanedbaný vnitřek je plný hnusu. Šesté: podobné pátému, farizeové jsou jako obílené horby a poslední běda je zařazení farizeů do jedné řady k těm, kdo zabíjeli proroky. „Jazyk těchto běda, tak drsný pro současníkovy uši, odráží konvence starověkého vedení polemik¹³⁴“. Po refrénu *běda vám*, následuje vysvětlení problému (23) a Ježíšovo přirovnání (24). U Lukáše najdeme paralelní verš v 11/42 avlla. ouvai. u`mi/n toi/j Farisai,oi(j(o[ti avpodekatou/te to. h`du,osmon kai. to. ph,ganon kai. pa/n la,canon kai. pare,rcesqe th.n kri,sin kai. th.n avga,phn tou/ qeou/\ tau/ta de. e;dei poi(h/sai kavkei/na mh. parei/nai „*Ale běda vám farizeům! Odevzdáváte desátky z máty, routy a ze všech zahradních rostlin, ale nedbáte na spravedlnost a lásku, kterou žádá Bůh. Toto bylo třeba činit a to ostatní neopomíjet.*“

„Běda“, „úaj“ vyjadřuje bolestivost, nelibost¹³⁵. Jakési „au“ nad chováním, které z dálky sledujeme a vyhodnocujeme jako destruktivní a sebedestruktivní. U Matouše je 13x. ve SZ je „běda“ běžným výrazem. Zřídka bývají „běda“ o samotě, většinou se sdružují v jakýchsi seznámech¹³⁶. Zde Ježíšovo běda vyjadřuje odsouzení farizejského přístupu ke zbožnosti. Ježíš mluví k zákoníkům a farizeům. V průběhu evangelia za ním zástupci těchto skupin chodí v poměrně pravidelných intervalech, aby ho pokoušeli, testovali a

¹³⁴ „the language of the woes, so harsh to modern ears, reflects the conventions of ancient polemic“ Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary, Volume 33b: Matthew 14-28*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹³⁵ „The woe saying is a painful statement of displeasure involving an implied ... it serves as the opposite of the beatitude. ...Woe sayings are not uncommon in the OT, and a piling up of a succession of woe oracles is occasionally also found ...Here the woe sayings condemn the perspective and practice of the Pharisees and those Torah scholars who were responsible for the articulation of this viewpoint.“ Hagner, Donald A., *Word Biblical Commentary, Volume 33b: Matthew 14-28*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹³⁶ podobně jako seznamy neřestí a ctností ve středověku

nachytali. Nyní nad nimi Ježíš běduje. Skoro ve všech polemikách je Ježíš nazývá pokrytci. Něco jiného učí, něco jiného žijí. A pokud dokáží žít své přísné zákony, pohrdají těmi, kteří to nedokáží. Vyzdvihují maličkosti, ale důležité základní problémy jim zůstávají skryty. Záleží jim na tom, co se sluší, jak se co má dělat a jak budou vypadat. Už je však nezajímá podstata toho, co dělají. Jejich zbožnost jaksi visí ve vzduchu.

Tentokrát Ježíš farizeům v podstatě vyčítá, že dávají poctivý desátek. Jak jsme výše viděli, desátek byl povinný z obilí a ovoce. Také z dobytka a skotu. Byl jakousi formou daně, ze které žili kněží i město. V traktátu Mišny, který pojednává o desátcích, můžeme opět pozorovat postavený plot kolem Tóry. Oproti biblickému desátku je tu zesílení: cokoli vyrostne na poli a dá se jíst, z toho se má platit desátek. Máta, kopr a kmín jsou zahradními bylinkami, kořením. Ježíš nedoceňuje horlivost farizeů. Vždyť poctivě z každé své zahrádky a každé své plodiny odeberou desátek, i když šlo jen o tak malé bylinky. Místo toho, aby je ocenil, a tak se připojil k jejich systému hodnocení lidské důležitosti, napadne celý systém jejich zbožnosti. Kdyby tak raději, než se do podrobnosti zabývat nedůležitými nuancemi, nezanedbávali, to, co je mnohem důležitější. To, co je důležité zůstává takto stranou a nepovšimnuto. Právo, milosrdenství a věrnost. Ty se bohužel nedají spočítat ani porovnat.

Soud, *krisis*, tu odpovídá Starozákonnímu *mišpat*. Zjednání práva. Napravení toho, co je pokřivené a zjednání spravedlnosti každému nezávisle na postavení. U Matouše se se slovem setkáváme 13x. Kdo by zabil, dokonce i jen ten, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu. V den soudu bude lépe Sodomě a Gomoře než městu, které by odmítlo učedníky, nebo Ježíše. Ježíš je Izajášovský služebník, který vyhlásí soud národům a zjedná právo těm, kdo jsou nalomení. Lidé se budou zodpovídat v den soudu z každého slova. Na soudu usvědčí Ninivští a královna jihu farizeje, kteří přišli za Ježíšem, aby jim dal znamení. Farizeové zapomínají na zachovávání práva, nebo možná i na

soud, jemuž neuniknou. Dvanáct učedníků bude soudit dvanáct kmenů Izraele¹³⁷.

Milosrdenství je u Matouše jedním z klíčových termínů. Je to jeho program. Milosrdenství ve smyslu citace z Ozeáše 6,6 jak jsme ji viděli ve sporu o sobotu. „*Chci milosrdenství, ne oběť, poznání Boha je nad zápalý.*“ Slovo, *eleos*, označující milosrdenství sice není u Matouše četné (10x), mnoho textů však mluví o milosrdenství, aniž by termín doslova použili. Ozeáš 6,6 je v evangeliu citován dvakrát. Pokaždé je adresován farizeům. Mají se naučit, co to znamená, protože na to nedbají. Kdyby věděli, co to znamená, neodsuzovali by nevinné. Další výskyty: Nemilosrdný služebník se v podobenství nesmiloval. Mnoho lidí prosilo Ježíše aby se nad nimi smiloval: dva slepci, kananejská žena, otec náměsíčního chlapce. Celá Ježíšova pozemská činnost byla láska, milosrdenství, i soud.

O pistis, víře, jsme mluvili již v kapitole o uzdravení krvácející ženy. U Matouše víra není plnění příkazů a nařízení zákona, ale důvěra v Boží moc. Tyto tři: právo, milosrdenství a víra se dají shrnout jedním slovem: láska.

Co se týče dobové praxe, farizeové pravděpodobně opravdu cedili komára. Aby totiž zabránili rituálnímu znečištění vína, cedili je přes látku¹³⁸. Ježíšovi to však připadá stejně absurdní jako by polykali velblouda. Ani jedno zvíře, jak jsme již viděli, nepatří mezi čisté. Farizeové se snaží vystříhat drobného znečištění, ale přitom se cpou nečistotou mnohem horší. Úzkostlivě dodržují maličkosti, ale zanedbávají to základní. Desátek a láska totiž patří k sobě.

¹³⁷ 5,21n; 10,15; 11,22,24; 12,18,20,36,41n; 23,23,33; 19,28 – velice častí se vyskytuje u Jana.

¹³⁸ „gedacht ist wohl an der Wein, der in der Antike allgemeinen vor dem trinken mit einem Sieb oder einem Tuch gesiebt wurde; für Juden war dies besonders wichtig, weil Insekten, die darin schwammen, ale unrein galten.“ Luz, EKK str 333

Odkazy na Lv nám opět pomohli zařadit Ježíšův výrok kulturně. Pochopili jsme proč vyčítá desátek z koření a také, že jeho analogie k závěru perikopy nemusí být jen obrazná. Můžeme nyní shrnout význam odkazů na Lv pro celou kapitolu sporů s farizeji. Farizeové vždy za Ježíšem přijdou s nějakým problémem. Záminkou, testem, pokušením, problémem, který přednesou. Ježíš jim většinou odpoví protiotázkou, která odhalí jejich vlastní nedostatky. Vždy buď v otázce farizeů, nebo odpovědi Ježíšově jsme ve vybraných textech mohli docenit odkaz na Lv, nabízený Nestle-Allandem, jako vysvětlující prvek.

4. kapitola: zbylé texty

4.1 Texty o Janu Křtiteli

V této podkapitole, kterou lze považovat za jakýsi apendix, nalezneme texty odkazující na činnost Jana Křtitele. Odkazy na Lv jsou nízké výpovědní hodnoty, proto tuto kapitolu pojmám pouze telegraficky.

		Lev 11:21
avlla. tau/ta fa,gesqe (ind fut med evsqi,w jíst)	Ale tyto budete jíst :	אַךְ אֲתִיזָה תֹאכְלוּ
avpo. tw/n e`rpetw/n tw/n peteinw/	Ze vši havěti létající,	מִכָּל שָׂרִיץ הָעוֹף
n a] poreu,etai evpi. te,ssara (ind pr med)	na čtyřech (nohách),	הַהֲלֹךְ עַל-אַרְבַּע
a] e;cei ske,lh	jejichž nohy	אֲשֶׁר-(לא) [לון] כָּרְעִים
avnw,teron tw/n podw/n aavtwou/	nad jejich chodidly (BKr stehna?)	מִמַּעַל לְרַגְלָיו
phda/n evn aavtoi/j evpi. th/j gh/j (inf pr act phda,w skákat)	(jsou určeny) ke skákání (po nich) na zemi.	לִנְתַר בָּהֶן עַל-הָאָרֶץ: (pi ntar skákat)
		22
kai. tau/ta fa,gesqe avpV aavtw/n (ind fut med)	A tyto z nich budete jíst:	אֲתִיאֲלֶה מֵהֶם תֹאכְלוּ
to.n brou/con kai. ta. o[moia aavtw/	Kobylky (arbe) a jim podobné,	אֲתִיחַרְבֶּה לְמִינֹו
kai. to.n avtta,khn kai. ta. o[moia aavtw/	kobylky (jiný druh) a jim podobné,	וְאֲתִיחַרְבֶּה לְמִינֵהוּ
kai. th.n avkri,da kai. ta. o[moia aavth/	kobylky (ještě jiný druh) a jim podobné,	וְאֲתִיחַרְבֶּה לְמִינֵהוּ
kai. to.n ovfioma,chn kai. ta. o[moia aavtw/	kobylky(ještě jiný druh) a jim podobné.	וְאֲתִיחַרְבֶּה לְמִינֵהוּ:
		23

pa/n e`rpeto.n avpo. tw/n peteinw/n	Ale všechnu havěť (lxx plazy) létající,	וְכָל שָׂרֵץ הָעוֹף
oi-j evstin te,ssarej po,dej	která má čtyři nohy,	אֲשֶׁר-לֹא אַרְבַּע רַגְלִים
bde.lugma, evstin u`mi/n	ohavností bude vám.	שָׂקֵץ הוּא לָכֶם:

Jedenáctou kapitolou Lv jsme se již zabývali v kapitole „Běda vám”. Zabývá se mimo jiné dietními předpisy. Zvířata se stávají nečistými většinou pro určité anomálie, kterými vyboučují. Například ptáci mají létat, pokud nelétají, nejsou to dokonalí a svatí ptáci. Porušují svojí anomálií stvořitelský řád, a proto jsou nečistí. Většina hmyzu je nečistá, protože se hemží, má velké množství nohou. Někdy se dokonce do výčtu zaplete hmyz, který má do počtu nohou započítaná i tykadla. Kobylky jsou výjimkou z nečistých zvířat, protože kobylky mají pár silných nohou po kterých skáčou a tedy jsou *“ve shodě s protředím, do něhož patří”*¹³⁹. Jejich schopnost létat je připodobňuje ptákům. Máme zde představeno množství kobylek, které nedokážeme všechny přesně určit. Jediné co můžeme s přesností říci, že kobylky arbe byly jednou z egyptských ran, a že poslední typ z vyjmenovaných kobylek označuje saranče. Některé komentáře se přiklánějí k názoru, že čtyři druhy kobylek jsou jen názvy pro jednotlivé fáze jejich vývoje. Kobylky jsou jedním z mála hmyzu, který se dal jíst. To že je Jan jí poukazuje na jeho askezi. Co se týče velblouda, byl to nečistý živočich, je tedy divné, že by měl Jan Křtitel nosit oblečení z nečistého zvířete¹⁴⁰.

Mat 3: 4	
-----------------	--

¹³⁹ „thus their movement is appropriate to the sphere in which they live.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁴⁰ Byl oblečen jako pravý SZ prorok.

Auvto,j de. o` VIwa,nnhj	Tedy tento Jan
ei=cen to. e;nduma auytou/ (ind impf act)	měl svoje oblečení
avpo. tricw/n kamh,lou	z chlupů velblouda
kai. zw,nhn dermati,nhn	a pásek z kůže
peri. th.n ovfsu.n auytou/(kolem boků svých
h` de. trofh. h=n auytou/	a jeho potrava byla
avkri,dej kai. me,li a;grion	kobylky a divoký med.
5	
to,te evxeporeu,eto pro,j auyto.n (ind impf act)	tehdy k němu vycházel
-Ieroso,luma	jeruzalém
kai. pa/sa h` VIoudai,a	i celá judea
kai. pa/sa h` peri,cwroj tou/ VIorda,nou(i celé okolí Jordánu.
6	
kai. evbapti,zonto(ind impf pas)	a byli křtěni
evn tw/ VIorda,nh potamw/	v jordánské řece
u`pV auytou/	od něj
evxomologou,menoi(ptc pres med)	vyznáváje
ta,j a`marti,aj auytw/n	své hříchy.

Paralelní text najdeme u Marka 2,6 „Jan byl oděn velbloudí srstí, měl kožený pás kolem boků a jedl kobylky a med divokých včel.“ Lukáš se ve vyprávění o Křtitelově působení nezmiňuje o jeho zjevu, ani Janovo Evangelium. Křtitelův vzhled je až kanonický pro Starozákonní proroky. Oblečení ze srsti připomíná proroka Eliáše, který byl všemi očekáván coby herald nového věku¹⁴¹. Pro náš výklad je však tento odkaz na Lv zanedbatelné důležitosti. Nic jím teologicky nezískáme.

¹⁴¹ 2. Král 1,8 „Oni mu řekli: "Byl to muž v chlupatém plášti a bedra měl opásaná koženým pásem." Tu řekl: "To byl Eliáš Tišbejský."“

Zech 13,2 „V onen den se stane, že proroci budou zahanbeni, každý pro své prorocké vidění. Už neobléknou chlupatý plášť a nebudou obelhávat.“

		Lev 18/16
avschmosu,nhn	nahotu	עֲרוֹת
gunaiko.j avdelfou/ sou	ženy svého bratra	אִשְׁת־אָחִיךָ
ouvk avpokalu,yeij (ind fut act)	neodhalíš	לֹא תִגְלֶה (pi גלה odhalit)
avschmosu,nh avdelfou/ sou, evstin	je to nahota tvého bratra - ona	אָחִיךָ הוּא: ס עֲרוֹת

Lv 18 je druhou kapitolou v Zákonu Svatosti, zabývá se pohlavní nečistotou a obsahuje vyjmenování zakázaných pohlavních styků: s příbuznými se zvířaty. Také obsahuje zákaz obětování dětí Molechovi. Odhalit nahotu znamená sexuální styk, proto jsou to především zákony vymezující pojem incestu¹⁴². Nebylo možné si vzít za ženu rozvedenou manželku svého bratra. Výjimkou však bylo levirátní manželství. Pokud bratr umřel, jeho pozůstalý bratr si naopak jeho manželku vzít musel, aby zajistil pokračování rodu.

Matouš 14:1	
VEn evkei,nw tw/ kairw/	Tou dobou
h; kousen -Hrw, dhj o` tetraa,rchj (ind aor act)	Se doslechl tetrarcha Herodes
th.n avkoh.n VIhsou/(zvěst o Ježíši.
2	
kai. ei-pen toi/j paisi.n auvtou/((ind aor act)	I řekl svým služebníkům:
Ou-to,j evstin VIwa,mnhj o` baptisth,j\	„Tohle je Jan Křtítel,
auvto,j hvge,rqh avpo. tw/n nekrw/n (ind aor pas)	(ten) vstal z mrtvých,
kai. dia. tou/to	a proto
ai`duna,meij evnergou/sin (ind aor act)	mocné (energie) působí (mocně působí)
evn auvtw/ Á	v něm.“

¹⁴² Je zajímavé, že však není zmíněn styk otce a dcery a mezi sourozenci.

3	
-O ga.r -Hrw, dhj	Herodes totiž
krath,saj to.n VIwa,nnhn (ptc aor act krate,w uvěznit)	uvěznil Jana,
e;dhsen ĩauvto.nĐ (ind aor act de,w svázat)	svázal ho
kai. evn fulakh/ avpe,qeto (ind aor med avpoti,qhmi vsadit, dát)	a posadil ho do žaláře
dia. -Hrw dia,da	kvůli Herodiadě,
th.n gunai/ka Fili,ppou	manželce Filipa,
tou/ avdelfou/ auvtou/\	svého bratra.
4	
e;legen ga.r o` VIwa,nnhj auvtw/ ((ind impf act)	Jan mu totiž říkal,
Ouvk e;xesti,n soi e;cein auvth,nĀ (inf pr act)	že se nesluší aby ji měl.
5	
kai. qe,lwn auvto.n avpoktei/nai (ptc pr act), (inf aor act)	Tak ho chtěl zavraždit
evfobh,qh to.n o;clon((ind aor pas)	bál se lidu
o[ti w`j profh,thn auvto.n ei=conĀ(ind impf act)	protože ho měli za proroka

Kapitola se nachází přibližně uprostřed Matoušova evangelia. Přibližně v půlce Ježíšova působení. Předchozí kapitola je sbírkou podobenství. Po našem oddíle následuje nasycení pěti tisíců. Ježíšova služba je v plném proudu, zatímco Jan je už po smrti. Text má dvě paralely¹⁴³. Perikopa je jasně členěna do dvou hlavních částí popisujících co se stalo (1n) a vysvětlení (3n).

Tatrarcha Herodes byl synem Heroda Velikého, Idumejce, a jeho čtvrté ženy, Samaritánky. Židé jím pohrdali nejen pro jeho nežidovský původ, ale i

¹⁴³ Marek 6,14-24; Lukáš 9,7-9; 3,19n

mnoho ohavných činů¹⁴⁴. Po smrti Heroda Velikého bylo království rozděleno mezi jeho tři syny. Archelaos získal vládu nad jihem (Juda a Samaří), Filip nad severem (Trachonitis a Iturea) a Herodes dostal území mezi Galileou a Pereou. Začalo se mu říkat Antipas. Tetarcha byl římský titul. Herodes dokonce usiloval i o královský titul v Římě u Kaliguly¹⁴⁵, ačkoli marně. Pravděpodobně na této cestě se dal dohromady se svojí švagrovou a neteří v jedné osobě, Herodiadou. Musel však nejprve ukončit současný politický sňatek. Jeho tchán na něj vytáhl s tak silnou armádou, že Herodovi musela přispěchat pomoc z Říma.

Protože Herodiada byla manželka Herodova bratra Filipa (jehož matkou byla třetí žena Heroda Velikého), a ten byl stále naživu, jednalo se o incestní svazek. Jan Křtitel Heroda několikrát, a jak je z textu vidět¹⁴⁶, tak opakovaně, konfrontoval. Pro Heroda, i jeho problematickou manželku, to bylo nepříjemné. Oba ho chtěli usmrtit, ale narozdíl od své manželky, se Herodes bál lidu. Byl také poměrně pověřčivý, věřil, že je Jan tak mocný, že by se dokázal vrátit z mrtvých. Proto, když se doslechl o Ježíši, chtěl ho vidět. Je možné, že si myslel, že je Ježíš zmrtvýchvstalý Jan? MacArthur tvrdí, že si Ježíš dal záležet, aby se nesetkali dřív, než k tomu přijde čas právě z tohoto důvodu. To však nemůžeme vůbec potvrdit, text o ničem podobném nemluví, je to však zajímavý nápad. S Ježíšem se Herodes setkal tváří v tvář až při soudu.

¹⁴⁴ Nechal poráždit většinu synedria, protože se vzepřeli jeho zneužívání autority, když např. nechal zavraždit manželku a dva své syny. Nechal také povraždit malé chlapce.

¹⁴⁵ Agripa, bratr Herodiady, později přesvědčil Kaligulu, že na něj ti dva chystají rebelii. Museli do vyhnanství.

¹⁴⁶ Ve verši 4. Jan mu totiž říkal v imperfektu, nikoli aoristu.

4.2 Podobenství o dělnících

Lv 19/13

ouvk avdikh,seij to.n plhsi,on (ind fut act avdike,w)	Nebudeš utiskovat svého druha	לֹא־תַעֲשֶׂק אֶת־רֵעֶךָ (utiskovat Q עֲשֶׂק)
kai. ouvc a`rpa,seij (ind fut act a`rpa,zw)	a nebudeš okrádat	וְלֹא תִגְזֹל (Q okrádat גִּזֹּל)
kai. ouv mh. koimhqh,setai o` misqo.j tou/ misqwtou/ (ind fut pas koima,omai spát)	nezadržíš pracovní mzdu (nebudeš spát na výplatě dělníka)	לֹא־תִלִּין פְּעֻלַת שְׂכִיר (Q, ponechat si, zadržet לִין)
para. soi. e[wj prwi,	u sebe až do rána	אַתָּךְ עַד־בֹּקֶר:

Nám již známá devatenáctá kapitola se v mnohém podobá sbírkám v knize Přísloví. Jsou zde vyjmenovány příkazy a zákazy kopírující desatero. Příkázání „nepokradeš“ odpovídají verše 11, 13 a 35n. Už od jedenáctého verše se táhne téma krádeže. Nesmí se krást, lhát a podvádět, křivě přísahat, utiskovat a odírat. Všechny tyto zákazy jsou vždy jen variantou na téma krádeže.

Nebudeš utiskovat, nebudeš okrádat jsou obecné zákazy. Třetí výrok je konkrétním příkazem. Je zakázáno použít svoji sílu na to, abychom někomu znepríjemnili život. Roztahovat se na úkor někoho slabšího. Lstivě podvést. Ani si bez dovolení vzít násilím něco, co patří někomu jinému. Bez dovolení se toho zmocnit, opět proto, že mám větší sílu nebo moc. Tato dvě slovesa: utiskovat a okrádat, se často objevují vedle sebe. Vyplácení mzdy téhož dne bylo výhodou pro nemajetné zaměstnané. Každý večer dostali nové peníze na jídlo pro rodinu. Bylo ale zakázáno, aby zaměstnavatel odepřel tuto mzdu

vyplatit do večera, protože na ní byli jeho zaměstnanci závislí. Má ji vyplatit včas, nemá na ní spát.

LXX překládá mzdu jako misthos, odměnu. Zde je jeden styčný bod s oddílem z Matouše. Druhý je ten, že hospodář odevzdává odměnu večer, tedy spravedlivě.

Matthew 20:1	
-Omoi,a ga,r evstin	Podobné je totiž
h` basilei,a tw/n ouvranw/n	Království Nebeské
avnqrw,pw oivkodespo,th (člověku, hospodáři,
o[stij evxh/lqen a[ma prwi> (ind aor act)	který vyšel brzy ráno
misqw,sasqai evrga,taj (inf aor med misqo,omai najmout)	najmout si dělníky
eivj to.n avmpelw/na aurtou/Ā	na svoji vinici.
2	
sumfwnh,saj de. (ptc aor act sumfwne,w shodnout se, domluvit se)	Dohodnul se tedy
meta. Tw/n evrgatw/n	s dělníky
evk dhnari,ou th.n h`me,ran	na denáru za den.
Avpe,steilen aurtou.j (ind aor act avposte,llw poslat)	Poslal je
eivj to.n avmpelw/na aurtou/Ā	na svoji vinici.
3	
kai. Evxelqw.n (ptc aor act)	A když vyšel
peri. Tri,thn w[ran	kolem třetí hodiny
ei=den a,llouj e`stw/taj (ind aor act o`ra,w vidět) (ptc pf act i[sthmi stát)	uviděl jiné jak stojí
evn th/ avgora/	na trhu,
avrgou,j	nečinné.

4	
kai. Evkei, noij ei=pen(A řekl jim:
-U ρ a, gete kai. U \bar{m} ei/j (<i>impv pr act</i>)	„Pojďte také vy
eivj to.n avmpelw/na(na vinici
kai. O] eva.n h= di, kaion	a co by bylo spavedlivé
dw, sw u \bar{m} i/n \bar{A}	vám dám.“
5	
oi \bar{h} de. Avph/lqon \bar{A}	Oni tedy odešli.
Pa, lin \bar{I} de. \bar{D} evxelqw.n	Znovu vyšel
peri. E[kthn kai. Evna, thn w[ran	kolem šesté a deváté hodiny
evpoi, hsen w \bar{s} au, twj \bar{A}	a udělal to samé.
6	
peri. De. Th.n e \bar{n} deka, thn evxelqw.n (ptc aor act)	Kolem jedenácté, když šel ven,
eu-ren a; llouj e \bar{s} tw/taj (<i>ind aor act</i>) (ptc pf act)	našel jiné jak stojí
kai. Le, gei auvtoi/j(a říká jim:
Ti, w-de e \bar{s} th, kate (<i>ind pf act</i>)	„Proč tu stojíte
o[lhn th.n h \bar{m} e, ran avrgoi, \bar{E}	celý den zrudění.“
7	
le, gousin auvtw/ ((<i>ind pr act</i>)	Říkají mu:
{Oti ouvdei.j h \bar{m} a/j evmisqw, sato \bar{A} (<i>ind aor pas</i>)	„Protože nás nikdo nenajal.“
Le, gei auvtoi/j(Říká jim:
-U ρ a, gete kai. U \bar{m} ei/j	„Pojďte i vy
eivj to.n avmpelw/na \bar{A}	na tu vinici“
8	
ovy \bar{i} , aj de. Genome, nhj (<i>ptc aor med</i>)	Když se tedy připozdilo
le, gei o \bar{h} ku, rioj tou/ avmpelw/noj	říká pán vinice
tw/ evpitro, pw auvtou/(svému předákovi:
Ka, leson tou.j evrga, taj	„Zavolej dělníky,
kai. Avpo, doj auvtoi/j (<i>impv aor act</i>)	odevzdej jim
to.n misqo.n (<i>ptc aor med</i>)	odměnu
avrxa, meno \bar{j} avpo. Tw/n evsca, tw \bar{n}	Začínaje od posledního

e[wj tw/n prw,twn ^Á	až do prvního.“
9	
kai. Evlqo,ntej (ptc aor act)	I přišli
oi`peri. Th.n e`ndeka,thn w[ran	ti z jedenácté hodiny
e;lapon avna. Dhna,rion ^Á (ind aor act)	bral každý po denáru.
10	
kai. Evlqo,ntej oi` prw/toi	A když přišli ti první
evno,misan(ind aor act)	domnívali se,
o[ti plei/on lh,myontai\ (ind fut med)	že budou brát víc.
Kai. E;lapon Íto.Ð avna. Dhna,rion	A bral každý po denáru.
Kai. Auvtoi,Á	I oni.
11	
labo,ntej de.	Když tedy brali,
evgo,gguzon (ind impf act goggu,zw reptat, stěžovat si)	stěžovali si
kata. Tou/ oivkodespo,tou	na toho majitele (hospodáře)
12	
le,gontej(Říkali:
Ou-toi oi` e,scatoi	„Tito poslední
mi,an w[ran evpoi,hsan((ind aor act)	si odpracovali jednu hodinu
kai. I;souj h`mi/n auvtou,j evpoi,hsaj	a stejně jako nám (jsi učinil) jsi dal ¹⁴⁷
toi/j basta,sasi (ptc aor act basta,zw snášet, vydržet)	kteří jsme vydrželi nést
to. Ba,roj th/j h`me,raj	tíhu dne
kai. To.n kau,swna ^Á	a vedro.“
13	
o`de. Avpokriqei.j	On však odpověděl
e`ni. Auvtw/n ei=pen(jednomu z nich řekl:
-Etai/re(„Příteli (kamaráde),
ouvkw avdikw/ se\	neodírám tě,

¹⁴⁷ ČEP: postavil jsi je na roveň nám

ouvcí. Dhnari,ou sunefw,nhsa,j moiĚ (ind aor act sumfwne,w)	nedohodl ses snad se mnou na denáru?
14	
a=ron to. So.n	Vezmi si svoje ¹⁴⁸
kai. U[[pageĀ	a běž.
Qe,lw de. Tou,tw tw evsca,tw	Chci tomuto poslednímu
dou/nai w`j kai. Soi, \ (inf aor act)	dát tolik, co tobě.
15	
Īh`D ouvk e;xesti,n moi	Nesluší se snad
o] qe,lw poiħ/sai (inf aor act)	abych udělal co chci
evn toi/j evmoi/jĚ	s tím, co je moje?
H`o` ovfqalmo,j sou ponhro,j evstin	Nebo je tvé oko zlé
o[ti evgw. Avgaqo,j eivmiĚ	protože jsem dobrý?“
16	
Ou[twj e;sontai	Takto budou
oi` e;scatoi prw/toi	poslední první
kai. Oi` prw/toi e;scatoiĀ	a první poslední.

Podobenství o dělnících na vinici je jedním z posledních před zatčením Ježíše. V předchozí kapitole za Ježíšem přišel bohatý mladík. Když se nedokázal vzdát všeho majetku, Ježíš využije situace, aby na toto téma vyučoval¹⁴⁹. Ihned potom je naše podobenství, směřované dovnitř komunity. Následuje další předpověď utrpení a dále žádost synů Zebedeových, paradoxně prakticky vystihující to, co právě Ježíš popsal.

Pokud text budeme členit podle místa, získáme následující členění: úvod (1), na tržišti (2-7), na vinici (8-15), poučení (16). Členíme-li text podle času

¹⁴⁸ (svých pár švestek)

¹⁴⁹ Může být i odpovědí na Petrovu otázku 19,27 „Na to mu řekl Petr: "Hle, my jsme opustili všechno a šli jsme za tebou! Co tedy budeme mít?““

získáme více částí: úvod (1a), první cesta (1b-2), druhá cesta (3-5a), třetí cesta (5), čtvrtá cesta (6-7), večerní zúčtování (8-15), poučení (16). Z těchto možností vyvstane, že celé podobenství se odehrává na dvou místech. Dále, že celý den se periodicky popisuje podle toho jak hospodář vychází na tržiště (2-7). Každá cesta, která v reálném čase zabírá třeba i hodinu, se autorovi vejde do jednoho verše. Večerní zúčtování by pravděpodobně v reálném čase bylo mnohem kratší než každá z cest. Každopádně je to jen zlomek dne. Tato chvíle má však literárně stejný prostor jako celý den (8-15).

Toto podobenství najdeme pouze u Matouše. Jediné paralely se lze vysledovat v závěrečném poučení, které se však u synoptiků liší kontextem: Marek 10:31 „*Mnozí první budou poslední a poslední první.*“ (jako odpověď na Petrovu otázku co získají za to, že vše opustili a šli za Ježíšem). Lukáš 13:30 „*Hle, jsou poslední, kteří budou první, a jsou první, kteří budou poslední.*“ (na závěr podobenství o nepravých uřednících).

Království nebeské je podobné člověku hospodáři. *Homoios estin*, je podobné, ukazuje na to, že následuje podobenství. Království nebeské je přirovnáno něčemu, co všichni dobře znají a proto jsou schopni pochopit analogii. V určité fázi vyprávění se v předložené běžné situaci stane něco nepředvidatelného a nevídaného, co nás donutí se zamyslet nad celou analogií a vyvodit důsledky v pochopení toho, o čem podobenství je. Najímání dělníků na tržišti bylo běžnou záležitostí. Také bylo běžné se dohodnout na ceně, která měla být vyplacena ještě týž den, jak jsme viděli na textu z Lv. Království Boží je podobné, přítomný čas naznačuje přítomnost Božího království. Hospodář v království Božím je Bůh. Dělníci uředníci. Výplata den soudu.

Hospodář vyšel hned brzy ráno, aby si najal dělníky na vinici. Je majitel a jde si sám vybrat mezi postávající dělníky na tržišti (jakýsi úřad práce). Sám se

s nimi domluví na mzdě a pošle je do práce. Domluví se na denáru za den. To je důležitá informace z hlediska vyústění celého příběhu. Doposud se neděje nic divného, možná jen to, že hospodář sám na tržišti mluví s dělníky, že na to nemá nějakého správce.

Znovu vyjde kolem třetí hodiny. Text mlčí o důvodu. Komentáře navrhuji možnost, že byl čas sklizně. Kromě toho je ale i možné, že zjistil, že nemá dost dělníků z jakéhokoli jiného důvodu. Nebo je také možné, že najímá postupně dělníky, když je vidí postávat na tržišti a je mu jich líto, že nemají práci. Text, tím, že neudává důvod, ponechává prostor pro vsazení možných představ posluchačů do textu.

Viděl dělníky postávat na tržišti nečinné, nezaměstnané, líné, *argos* je lenivý, nepracující, neužitečný. I je pozve na vinici a domluví se s nimi na mzdě spavedlivé. Předpokládá se, že jim dá spavedlivý díl z denní mzdy podle toho, kolik hodin odpracovali. Jestliže za celodenní práci nabízel denár, mohli si v tuto hodinu ještě dobře vydělat. V každém výletu hospodáře na tržiště můžeme vysledovat jasnou strukturu: informace, že vyšel, v kolik to bylo, potká postávající dělníky, smluví se s nimi na výdělku a pošle je pracovat. Potom ještě vyšel dvakrát. Pozorujeme, že hospodář sám pracuje. Celý den chodí sem a tam a shání pracovníky.

Poslední skupinu najme až kvečeru, kolem páté odpoledne. Už zbývá jen pár hodin práce, už je chládek. Celý den stojí dělníci na tržišti a čekají na to, až si je někdo najme. K večeru už možná ztrácí naději. Ještě před dvěma hodinami mohli vidět hospodáře jak stále najímá dělníky. V tomto nejistém zaměstnání se musela hledat práce každý den znovu. Ti, kdo čekali na tržišti byli odkázáni na náhodu a smilování. Stojí sice nečinně, ale na správném místě. Čekají, až si

jich někdo všimne a uvidí je. Najmout se mohl nechat kdokoliv, nepotřebovali zvláštní kvalifikaci¹⁵⁰.

Hospodář je našel. Vypadá to, jako kdyby je vyloženě hledal. Dělníků, které najal kolem třetí, si všimnul, uviděl je, o těchto posledních je však řečeno, že je našel. S dělníky, které nikdo za celý den nenajal, mluví. Ptá se jich, proč nejsou v práci. Oni mu asi říkají pravdu. Nikdo si je nenajal. Nebyli vybráni. On je tedy pozve, aby pracovali u něj, neříká se však nic o mzdě. Bylo už ke konci pracovní doby, takže dělníci mohli být rádi, že je vůbec někdo na chvílku najal a že mohou dostat drobnou výplatu. Z toho, že na vinici jdou, přestože jen na chvílku, je vidět, že pracovat chtěli, bohužel doposud nedostali příležitost.

Práce skončila, když se připozdilo, nevíme v kolik hodin přesně, abychom si mohli vypočítat kolik by kdo měl dostat. Hospodář si zavolá předáka, o kterém jsme až dosud nevěděli. I když má hospodář zaměstnance, přesto si šel vybírat dělníky sám, ale na odměnu zaměstná svého předáka¹⁵¹. Ten má odevzdávat výplatu od těch, kdo přišli jako poslední a pracovali jen od jedenácté, až po ty, kteří tam byli celý den. Každý má však dostat po denáru. Jak jsme viděli v Lv, v souhlasu se zákonem, vyplácí dělníky včas večer¹⁵². Má vyplácet odměnu. *Misqos* je v Matoušovi použito i s deriváty v jedenácti verších v těchto situacích: Pronásledovaní pro spravedlnost čeká odměna v nebesích. Budeme-li milovat jen ty kdo milují nás, žádnou odměnu nedostaneme. Stejně tak, když budeme milovat jen na oko a na odiv. Ti, kdo tak činí, už svoji odměnu

¹⁵⁰ Jejich situace mi připomíná situaci ukrajinských dělníků, kteří čekají každé ráno před pražským Výstavištěm. Jejich práci mohl zastat kdokoliv, netřeba kvalifikace, jsou de facto nezaměstnaní.

¹⁵¹ Má jednoduchou pasivní roli. V reálu je to ale role pravděpodobně dost exponovaná, protože to byl on, kdo musel zvládnout na jedné straně nadšené a na druhé straně zoufalé dělníky.

¹⁵² Dt 24,15;

vyčerpali. Kdo přijme spravedlivého nebo proroka, dostane jeho odměnu. V našem podobenství se slovo vyskytuje 3x¹⁵³.

Logicky: když ti první viděli, že dělníci, kteří pracovali minimálně o osm hodin méně, dostali jeden denár, mohli se těšit na vyšší výdělek. Když je hospodář tak štědrý, možná by jim podle odpracovaných hodin mohl dát i osm denárů. Ale všichni postupně dostali jen po jednom denáru. To pro ně mohl být šok a mohli se cítit ukřivdění a nedocenení. Dokonce i sami ti, kteří přišli jako první, kteří celý den pilně pracovali v horku, zatímco ostatní nečinně proseděli půl dne na tržišti, mají brát jen jeden denár? To je nespravedlivé! A přitom hospodář říkal, že svým dělíkům dá, co je spravedlivé!

Dělníci si při výplatě stěžovali¹⁵⁴. Nevíme proč hospodář nenechal vyplácet peníze od těch prvních, aby se alespoň nedozvěděli, že je „okrádá“. Naopak, on z výplaty udělá ještě takové divadlo. Ukazuje se, že je jeho záměrem vyprovokovat nespokojenost, aby mohl ukázat co si představuje on pod pojmem spravedlivosti. První si stěžují a ukazují na posední příšedší: „Tyhle ty dostali co my?“ z jejich otázky můžeme vypořovat pocit ukřivdění, ale i nadřazenosti.

Hospodář s nimi mluví. Nepošle je jen s výplatou domů, vždyť právě o vyvolání rozhovoru mu asi šlo, když nechal mzdu vyplácet v tomto pořadí. S jedním z dělníků mluví jako se zástupcem všech. Osloví ho přátelským *hetaire*. Snižuje se ze svého postavení a mluví jako s rovným. Nejprve se ohradí: „Neodírám tě“. Hájí svoji spravedlnost. Jednak vyplácí včas, ale také platí přesně to, co slíbil poránu. Ráno se totiž s dělníky domluvil na jednom denáru. Během vyprávění jsme to ale zapomněli, stejně jako první dělníci.

¹⁵³ 5,12, 46; 6,1n,5,16; 10,41n; 20,1,7n

¹⁵⁴ V tom, že se rozčilují se podobají staršímu bratru v podobenství o marnotratném synu.

Opravdu se tehdy smluvili na denáru. To byla mzda a podmínka se kterou dělník do práce nastoupil. A to je přece spravedlivé. Co mají jiní, o to se přece dělník starat nemusí, není to jeho starost, on dostal přesně to, co mu bylo slíbeno. Nic méně.

Problém je v tom, že se hospodář¹⁵⁵ rozhodl být milostivý k dělníkům z odpoledne a přidat jim. Rozhodl se že v podstatě přidá na mzdě těm dělníkům, kteří celý den nemohli sehnat práci, pro nikoho nebyli dost dobří a tudíž je těžké je obviňovat z nečinnosti. Ale i kdyby, hospodář si může dělat se svými penězi co chce, rozdělit je jak chce. Vždyť se nemusí zodpovídat svým dělníkům, když jim dává to, na čem se dohodli. I když nemusí, přesto to dělá, aby jim ukázal, že je nejen spravedlivý, ale i dobrý. Ten, kdo se jevil spravedlivý, dělníci požadující vyšší mzdu, jsou odhaleni jako ti, kteří chtějí sami dostat víc a ukázat se jako lepší. Chtějí dostat víc, než na kolik zněla smlouva. Spravedlivý je tedy opravdu jimi napadnutý hospodář.

Na závěr evangelista dodává přísloví: „Tak budou poslední první a první poslední.“ Platí to nejen časově, ale i hodnotou na společenském žebříčku.

4.3 Pašije

		WTT Leviticus 10:1
kai. labo,ntej oi` du,o ui`oi. Aarwn (ptc aor act lamba,nw vzít)	A vzali dva Áronovi synové:	וַיִּקְחוּ בְנֵי-אַהֲרֹן (Q לקח vzít)
Nadab kai. Abioud	Nadab a Abihu	נָדָב וַאֲבִיהוּא
e[kastoj to. purei/on auvtou/	každý (po) kadidelnici	אִישׁ מִחֲתָתוֹ

¹⁵⁵ Hospodář v tomto podobenství: vyšel: napřed brzy ráno, pak kolem třetí, šesté a deváté, kolem jedenácté. Smluví se s dělníky sám, ve druhém verši se smluví na denáru za den a ve třináctém to připomíná. On sám si je najímá, posílá je na vinici. Vidí – všimá si dělníků jak stojí na trhu a oslovuje je, nabízí jim práci a slibuje spravedlivou odměnu, poslední hledá. Mluví se všemi. Chce po předákově, aby byla vyplácena odměna od posledních k prvním, nevíme proč. Baví se i s těmi, kterým se to celé nelíbí. Oslovuje brblajícího dělníka „příteli“ a vysvětluje mu své jednání.

	(své),	
evpe,qhkan evpV auvto. pu/r kai. (ind aor act evpiti,qhmi položit)	dali do ní oheň	וַיִּתְּנוּ בָהֶן אֵשׁ
evpe,balon evpV auvto. qumi,ama (ind aor act evpiba,llw vložit)	a na něj položili kadidlo	וַיִּשְׂמוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת (dát, položit שִׁים)
kai. prosh,negkan e;nanti kuri,ou (ind aor act prosfe,rw)	A přednesli před (tvář) Hospodina	וַיִּקְרְבוּ לְפָנֵי יְהוָה (hif קרב přednést)
pu/r avllo,trion	oheň cizí	אֵשׁ זָרָה
o] ouv prose,taxen ku,rioj auvtoi/j (ind aor act prosta,ssw přikázat)	který jim Hospodin nepřikázal.	לֹא צָוָה אֹתָם: (pi) אֲשֶׁר
		2
kai. evxh/lqen pu/r para. kuri,ou (ind aor act evxe,rcomai)	A vyšel oheň od tváře Hospodinovy	אֵשׁ מִלְּפָנֵי יְהוָה וַתֵּצֵא (vyjít Q יצא)
kai. kate,fagen auvtou,j (ind aor act katesqi,w pohltil)	a pohltil je	וַתֹּאכַל אוֹתָם
kai. avpe,qanon e;nanti kuri,ou (ind aor act avpoqnh, skw)	a zemřeli před tváří Hospodinovou	וַיָּמָתוּ לְפָנֵי יְהוָה:
		3
kai. ei=pen Mwush/j pro.j Aarwn	I řekl Mojžíš Áronovi	מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
tou/to, evstin o] ei=pen ku,rioj (ind aor act)	to, co řekl Hospodin	אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה: (pi) הוּא
le,gwn	: „	לֵאמֹר
evn toi/j evggi,zousi,n moi a`giasqh,somai (ptc pr act evggi,zw přiblížovat se) (ind fut pas a`gia,zw	„Na těch, kdo jsou mi blízcí se posvětim (ukáži svoji svatost)	בְּקִרְבִי אֶקְדָּשׁ (ni קדש)

<i>posvětit</i>		
kai. evn pa,sh th/ sunagwgh/ doxasqh,somai (ind fut pas doxa,zw)	na tváři celého lidu se oslavím.“	כָּל־הָעָם אֶפְכַּד וְעַל־פְּנֵי (ni כַּבֵּד)
kai. katenu,cqh Aarwn(ind aor pas katanu,ssomai být bodnut bolestí)	A Áron mlčel.	וַיִּדַם אֶהָרֵן: (Q דָּמַם mlčet)
		4
kai. evka,lesen Mwush/j (ind aor act)	Mojžíš zavolal	וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
to.n Misadai kai. to.n Elisafan	Mišaele a Elsáfana	וְאֵל אֶלְצָפָן אֶל־מִישָׁאֵל
ui`ou.j Ozihl ui`ou.j tou/ avdelfou/ tou/ patro.j Aarwn	syny Uziele,stryce Áronova	עֲזִיֵּאל הִד אֶהָרֵן בְּנֵי
kai. ei=pen auvtou/j	a řekl jim:	וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
<i>prose,lqate (impv aor act)</i>	„Přistupte,	(Q קָרַב přiblížit se) קָרְבוּ
kai. a;rate tou.j avdelfou.j u`mw/n (impv aor act)	vyneste své bratry	אֶת־אֲחֵיכֶם (נְשֵׂא Q) שְׂאוּ
evk prosw,pou tw/n a`gi,wn	z tváře svatosti (ze svatyně)	מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ
e;xw th/j parembolh/j	ven z tábora.“	אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה:
		5
kai. prosh/lqon (ind aor act)	Tak přistoupili	וַיִּקְרְבוּ (קָרַב)
kai. h=ran evn toi/j citw/sin auvtw/n (ind aor act ai;rw)	a vynesli (je) v jejich tunikách	וַיִּשְׂאֵם בְּכַתְּנֹתָם
e;xw th/j parembolh/j	ven z tábora	אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה
o]n tro,pon ei=pen Mwush/j	tak jak řekl Mojžíš	דָּבַר מֹשֶׁה:(pi) כַּאֲשֶׁר

		6
kai. ei-pen Mwush/j pro.j Aarwn	I řekl Mojžíš Áronovi	מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר
kai. Eleazar kai. Iqamar tou.j ui`ou.j auvtou/	Eleazarovi a Ítamarovi, jeho synům	וְלֵאֵיחָבְדָּם בְּנָיו וְלֵאֶלְעֶזֶר
tou.j kataleimme,nouj th.n kefalh.n u`mw/n ouvk avpokidarw,sete (ptc pf pas nechat katalei,pw) (ind fut act avpokidaro,w sundat turban)	Nenecháte být své hlavy (neupravené)	וְאַשִׁיכֶם אֶל-תְּפִלְתְּוֹ (Q פָּרַע nechat být)
kai. ta. i`ma,tia u`mw/n ouv diarh,xete (ind fut act diarh,ssw roztrhnout)	svá roucha neroztrhnete	וּבְגָדֵיכֶם לֹא-תִפְרְמוּ
i[na mh. avpoqa,nhte (kon aor act)	a nezemřete	וְלֹא תָמוּתוּ
kai. evpi. pa/san th.n sunagwgh.n e;stai qumo,j	a na celé shromáždění (aby se nerozčílil – Bůh)	כָּל-הָעֵדָה יִקְצָף וְעַל (Q קִצַּף rozčílit se)
oi` avdelfoi. u`mw/n	ale vaší bratři,	וְאַחֵיכֶם
pa/j o`oi=koj Israhł	celý dům izraelský,	כָּל-בֵּית יִשְׂרָאֵל
klau,sontai to.n evmpurismo,n (ind fut med)	buoue plakat nad požárem,	וַיִּבְכוּ אֶת-הַשָּׂרֵפָה (Q בָּכָה)
o]n evnepuri,sqhsan u`po. kuri,ou (ind aor pas)	který zapálil Hospodin	אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:
		7
kai. avpo. th/j qu,raj th/j skhnh/j tou/ marturi,ou	A od dveří stanu setkávání	וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
ouvk evxeleu,sesqe (ind fut med)	nebudete odcházet	לֹא תִצְאוּ (יצא Q)
i[na mh. avpoqa,nhte (kon aor act)	abyste nezemřeli	פֶּן-תָּמוּתוּ
to. gar e;laion th/j cri,sewj to. para. kuri,ou	protože olej pomazání Hospodinova	כִּי-שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה

evfVu`mi/n	je na vás	עֲלֵיכֶם
kai. evpoi,hsan kata. to. r`h/ma Mwush/ (ind aor act)	A udělali podle slova Mojžíše	כְּדַבַּר מֹשֶׁה: ׀ וַיַּעֲשׂוּ

Desátá kapitola Lv uzavírá celek kněžských řádů od osmé kapitoly, která popisuje jak byl vysvěcen Áron a jeho synové. Text, který se odehrává před stanem setkávání, před tváří Hospodinovou, lze rozčlenit na tyto části: Aronovi synové přináší cizí oheň (1), Hospodinův oheň (2), Hospodinovo vysvětlení (3), Aronovi synovci vynáší své bratrance (4n), Druhá Hospodinova řeč (6n).

Jak zjistíme z kontextu, Áronova rodina má za sebou společně strávený týden před stanem setkávání, když jsou očišťováni a posvěcováni pro svou službu¹⁵⁶. Od stanu setkávání nesměli odejít. Z blíže nespécifikovaného důvodu nejstarší Aronovi synové, Nadab a Abihu, přinesou cizí oheň. Nevíme přesně, co onen cizí oheň znamená. Buď porušili to, že odešli od svatyně a přinesli fyzicky jiný oheň, nebo přinesli Hospodinu oheň jakýmsi pohanským způsobem. Přednesli před Hospodina *eš zara*. *Zara* se často používá k označení pro cizince. Udělali něco, co Hospodin nepřikázal, přestoupili svatost kultu. V textu se vyskytuje mnoho technických termínů oběti.

Odpověď na cizí oheň je oheň Hospodinův. Od přítomnosti Hospodinovy vyšlehl plamen, který oba syny v přítomnosti Hospodinově zahubil. Zacházeli s posvátnem v koncentrované podobě. Ten pravý oheň je doslova pohltil¹⁵⁷. Vše, co se zde děje, děje se před tváří Hospodinovou v jeho blízkosti. On o tom

¹⁵⁶ Celý rituál je velice podobný posvěcování očištěného od malomocenství.

¹⁵⁷ Skoro mi to až připadá, jako by Áron nedobrovolně přinesl oběť svých synů. Bylo zakázáno obětovat děti Molechovi a Aron za to vůbec nemůže. Ale jazyk je velice podobný textům, kdy Hospodinův plamen vyšlehne a pohltil oběť. Těžko však říci, co bych tím získala.

nejen ví, On sám způsobuje smrt obou synů. Jejich oheň se setkal s ohněm Hospodinovým. Synové byli na místě mrtví. Pravděpodobně neuhořeli, když je bylo možné vytáhnout za suknice z chrámu.

Co se děje před tváří Hospodinovou je v jeho režii. Co mu člověk do takové blízkosti přinese a není to z Hospodina samotného, neobstojí. V tuto chvíli se Hospodin jeví jako zlý tyran, který trestá aktivitu a lidskou nedokonalost. Hrozivé naplnění verše Dt 4,24 „*neboť Hospodin, tvůj Bůh, je oheň šířající, Bůh žárlivě milující.*“ Ale Hospodin je jediný pravý Bůh. Když se s jeho svatostí zachází dobře¹⁵⁸, může to být ku pomoci a požehnání. Když se však k Hospodinově slávě přiblíží něco, co tam nepatří, bude to sežehnuto.

Aron slyší z úst Mojžíše slovo Hospodina, jako vysvětlení. Celá událost se stala před jeho tváří a byl to jeho oheň, který pohltil Áronovy syny. Hospodin na těch, kdo mu jsou blízko¹⁵⁹, ukáže svoji svatost a slávu¹⁶⁰. Kdykoli Hospodin zjevuje svoji svatost mezi kněžími, také ukazuje svoji svatost lidem. Na tom, co se stane kněžími je v koncentrované podobě možno sledovat, jako obraz, to, co se děje s lidem. Takže čím blíže se člověk dostane ke svatému Bohu, tím větší pozor si musí dávat. Tím větší svatost to od něj vyžaduje, nebo špatně dopadne. Potrestání synů Áronových je exemplární. Nikdo se neodváží

¹⁵⁸ (WBC ji přirovnává k elektřině) Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁵⁹ Z NZ hlediska, kdo mu byl nejbliž? Jeho Syn. A oslavil se na něm, ten však také musel zemřít.

¹⁶⁰ Hospodin se oslaví – KBD. „In certain contexts *dbk* with Yahweh as its subject means that he definitively and dramatically punishes those who resist his will... whenever Yahweh reveals his holiness among the priests, he is also showing his glory to the people.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

znesvětit Hospodinův oltář, takto by dopadl. Trest Hospodinův se nevyhne ani rodině velekněze, ba právě naopak¹⁶¹.

Aron mlčel. Asi byl v šoku, možná oněměl hrůzou. Těžko říci, co jeho mlčení znamená. Ale co mohl Áron říci, nebo dělat ve své tragické situaci? Přinesl Hospodinu všechno. Ani neměl na vybranou. Bůh si ho prostě povolal a vyvolil, aby mu sloužil se svými syny. A nyní o ně přišel, rukou Hospodina, svého Boha. Co mohl říct? Co mohl dělat? Po společně stráveném týdnu před tváří Hospodinovou přichází bez varování o oba své syny najednou. Možná, že mlčení byl jeho největší čin oddanosti Hospodinu. LXX překládá: katanu,ssomai. To znamená být bodaný, pobodaný. Přeneseně ve významu bodnut bolestí.

Byl zasažen bolestí a stál jako přikovaný. Mojžíš proto vydává další rozkazy, jak se má pokračovat. Áron se svých mrtvých synů ani nesměl dotknout, protože by se znesvětil. To by bylo, vzhledem k tomu, že byl úřadující velekněz, navíc ještě zlé omen. Mojžíš dal zavolat syny Áronova strýce¹⁶². Do té doby, než přišli, leželi tam mrtvoly, a Áron se na ně díval a nesměl je obejmout, vynést je, nesmí se jich ani dotknout. Dokonce ani truchlit nesmí. Protože je bylo lze vynést za suknice, nemohli uhořet. Budou pohřbeni mimo tábor. Nikoli v zemi zaslíbené. Všechny Áronovy naděje na slavný život jeho potomků vzaly za své.

¹⁶¹ V jejich smrti je až jakási zástupnost. „On the other hand, this saying declares that Yahweh has revealed his holiness in putting to death Nadab and Abihu. Furthermore, his swift action has spared the people from his wrath. One reason this tragic incident has been recorded is that the congregation might have a heightened awareness of Yahweh's holiness and be moved to honor him.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁶² Ex 6,22 „Synové Uzíelovi: Míšael, Elsáfan a Sitrí. CEP Numbers 3:30 Předákem rodu kehatských čeledí byl Elísáfan, syn Uzíelův.“

Aron a jeho zbylí dva synové nesmí truchlit. Nesmí splnit občanské povinnosti pohřbu své doby. Nemůže roztrhnout roucho, protože velekněz nesmí roztrhnout roucho¹⁶³. Nesmí být neupravený, protože velekněz nesmí být neupravený. Nesmí nechat vlasy neupravené, neučesané, neostříhané. A to pod výhružkou smrti¹⁶⁴. Kdyby neposlechli, nejen, že by umřeli, ale Hospodin by se rozlítl na celou pospolitost. Aron nesmí truchlit, bude truchlit pospolitost - a dokonce mají truchlit nad tím zlem, které *Hospodin udělal*¹⁶⁵. Celá pospolitost se tak symbolicky stane Áronovou rodinou. Hospodin ví o bolesti, kterou jeho oheň způsobil. Pospolitost má plakat nad požárem, který Hospodin zanítí. Ale potom Aron nesmí ani odejít od stanu setkávání. Nemůže se někam schovat sám, má mít před očima místo, kde jeho synové zahynuli rukou Boží¹⁶⁶.

Áronovi synové si ublížili tím, že špatně pracovali s posvátnem. Hospodin je žárlivý a nesnese ve své blízkosti cizí oheň. Ve shodě se svým charakterem musel ukázat svoji svatost, ale je si vědom bolesti Árona, proto nechává, aby za jeho syny truchlil celý národ. Kdyby Áron udělal něco jinak, mohl by také zemřít. Je to jakýsi zákon práce s posvátnem.

		Leviticus 21:10
<i>kai. o` i`ereuj o` me,gaj avpo. tw/n</i>	<i>A kněz, největší ze svých</i>	<i>מִנְחֵי לֵוִי</i>

¹⁶³ Lv 21,10.

¹⁶⁴ „Death, the punishment for sin, is antithetical to the worship of the holy God and thus may not be allowed to defile that which is holy.“ Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

¹⁶⁵ Předobraz trpícího Boha otce, který se odvrátí od svého týraného syna, abychom mohli žít?

¹⁶⁶ Jak se asi slouží Bohu po tom všem? Zůstávají tam pod hrozbou, zůstali by tam jinak? Zemřeli by kdyby odešli. Takto si je Bůh drží u sebe? Pod pohrůzkou smrti. Protože jsou pomazáni, mají na sobě znamení smrti, jsou poznamenaní a jediný krok vedle, jak viděli, je smrtelný. Jak se asi slouží takovému Bohu? Je to ten samý Bůh který nás miluje? A je možné, že tento text vyšel z dílny kněží, kteří si chtěli zajišťit autoritu, aby vyděsili lidi a ti aby je poslouchali?

avdelfw/n auvtou/	bratrů (velekněz)	וְהַכֹּהֵן
tou/ evpikecume,nou evpi. th.n kefalh.n (ptc pf pas evpice, w vylít)	na jehož hlavu byl vylit	עַל־רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר (hof יִצַק vylít)
tou/ evlai,ou tou/ cristou/	olej pomazání (LXX dosl olej pomazaného, kristův)	נִשְׁמַ הַמְשָׁחָה
kai. teteleiwme,nou (ptc pf pas teleio, w naplnit)	a naplnil/posvětil rukou svých	וּמָלֵא אֶת־יָדָיו (pi מָלֵא být plný)
evndu,sasqai ta. i`ma,tia (inf aor med evndu, w obléknout si)	(aby) oblékl si roucho	אֶת־הַבְּגָדִים לְלַבֵּשׁ (q לָבַשׁ oblékat si)
th.n kefalh.n ouvk avpokidarw,sei (ind fut act avpokidaro, w nechat být, sundat turban)	hlavu svoji nenechá být	דֹּאשׁוּ לֹא יִפְרָע אֶת (Q פָּרַם ignorovat)
kai. ta. i`ma,tia ouv diarrh,xei(ind fut act diarrh,gnumí roztrhnout)	a své roucho neroztrhne	וּבְגָדָיו לֹא יִפְרָם:
		11
kai. evpi. pa,sh yuch/ teteleuthkui,a (ptc pf act teleuta, w zemřít)	k žádné mrtvé duši	וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת
ouvk eivseleu,setai (ind fut med eivse,rcomaí vejít)	nepřijde	לֹא יָבֹא
evpi. patri. auvtou/ ouvde. evpi. mhtri. auvtou/	ke svému otci ani své matce	לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ
ouv mianqh,setai (ind fut pas miai,nw poskvrnit se)	neposkvrní se	לֹא יִטְמָא: (hitp טָמֵא poskvrnit)
		12
kai. evk tw/n a`gi,wn	A z té svatyně	וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ

ouvk evxeleu, setai (ind fut med evxe, rcomai vyjit)	nevyjde	לֹא יֵצֵא
kai. ouv bebhw, sci (ind fut act bebhw, w znesvětít)	a neznesvětí	וְלֹא יִחַלֵּל (pi חַלֵּל znesvětít)
to. h`giasme, non tou/ qeou/ aurtou/	svatyni svého Boha	אֵת מִקְדָּשׁ אֱלֹהָיו
o[ti to. a[igion	protože posvěcení	כִּי נִזְר
e, laion to. cristo. n	olejem pomazání	שֶׁמֶן מִשְׁחָת
tou/ qeou/ evpV aurtw/	Boha jeho je na něm	אֱלֹהָיו עָלָיו
evgw. ku, rioj	Já jsem Hospodin.	אֲנִי יְהוָה:

Nacházíme se ve 21. kapitole v Zákonu Svatosti. Náš verš je součástí řeči Hospodinovy k Mojžíšovi ohledně řádu kněžské svatosti. Velekněz je hlavou všech kněží, platí pro něj přísnější řád, než pro běžné kněze. Protože je blíže Hospodinu, pohybuje se ve větší svatosti a tedy i oddělenosti¹⁶⁷. Byl vysvěcen zvláštním svěcením, dostal nádherné roucho. Nesmí ho roztrhnout¹⁶⁸. Nesmí si ani oholit ani rozčuchat hlavu a nesmí se pokrvnit přítomností mrtvého těla ani když se jedná o ty nejbližší. Tak, jako Áron nesměl pochovat své syny. Verše 11n, jsem přidala jen jako paralelu k příběhu o Áronových synech.

	Lev 24:15
--	-----------

¹⁶⁷ Svatost jako oddělenost od profánního může působit sice výjimečnost, na druhou stranu však i jistou osamocenost.

¹⁶⁸ Možná je tu jistý protiklad k malomocnému, který roucho roztrhnout musí. Musí se i rozčuchat a neholit se atp. Ten to však činí na znamení lítosti nad sebou, zatímco velekněz musí vyzařovat dokonalost. Viz: Lv13,45 „Malomocný, který je postižen, bude mít šaty roztržené, vlasy na hlavě neupravené, vousy zahalené a bude volat: »Nečistý, nečistý!«“ Proti tomu je velekněz úplně v protikladu, až na to že nemusí volat „svatý svatý“. I když andělé před trůnem volají „svatý svatý svatý“. Oboje i malomocný i svatý jsou něčím pro normálního člověka nebezpečné a provokativní.

kai. toi/j ui`oi/j Israhł	A synům Izraele	וְאֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
la,lhson kai. evrei/j proj auvtou,j (impv aor act), (ind fut act)	řekneš:	(pi) תְּדַבֵּר לְאָמַר
a,nqrwpoj o]j eva.n katara,shtai qeo,n (kon aor med katara,omai proklít)	„Kdokoli zlořečil/proklel/snižoval svého Boha	כִּי-יִקְלַל אֱלֹהֵיוֹ אִישׁ אִישׁ (pi קלל snižovat)
a`marti,an lh,myetai (ind fut med)	ponese svůj hřích	וְנָשָׂא חַטָּאוֹ:
		16
ovnoma,zwn de. to. o;noma kuri,ou (ptc pr act)	A rouhač jménu Hospodinovu (ten, kdo vysloví jméno Hospodinovo)	וְנָקַב שֵׁם-יְהוָה (rouhat se: נקב; נקב)
qana,tw qanatou,sqw (impv pr med)	určitě zemře	מוֹת יוּמָת (hof)
li,qoij liqobolei,tw auvto.n (impv pr act)	a kamenováním ho ukamenují	רְגוּם יִרְגְּמוּ-בּוֹ
pa/sa sunagwgh. Israhł	celé shromáždění	כָּל-הָעֵדָה
eva,n te prosh,lutoj eva,n te auvto,cqwn	Jak proselyta tak domácí	כַּיֵּגֵר כַּאֲזָרָח
evn tw/ ovnoma,sai auvto.n to. o;noma kuri,ou teleuta,tw (inf aor act), (impv pr act)	ve svém rouhání Jménu zemře.	בְּנִקְבוֹ-שֵׁם יוּמָת:

Ve 24. kapitole Lv, doplňkových ustanoveních Zákona Svatosti, najdeme kromě uspořádání chlebu předkládání také příběh o jakémisi muži, poloizraelci, který se v táboře rouhal Jménu. Zatímco čekal ve vazbě, lid čekal, co Hospodin přikáže. Toto je Hospodinova odpověď. Je to první ze série zákonů v této kapitole, kterou jsme již probírali v kapitole o kázání na Hoře a o sobotě.

Přikázání odděluje stupně rouhání. Snižování¹⁶⁹Boha¹⁷⁰ vede k tomu, že dotyčný musí „nést svůj hřích“, toto však není blíže vysvětlené. Nějakým způsobem musí být volán k zodpovědnosti, ve smyslu, že „musí žít s prokletím spojeným s činem.“¹⁷¹ Kdo by však vyslovil Jméno, rouhal se mu, musí zemřít ukamenováním. קַלַּל se často vyskytuje ve spojení se נִשָּׂא¹⁷². Kromě *propíchnout, označit*, znamená i *rouhat se*. „Jedná se o neuctivé a nevhodné zacházení s Hospodinovým jménem.“¹⁷³

Toto nařízení platí pro všechny bez výjimky. Celé shromáždění má na starosti, aby ukamenovali kohokoliv, kdo by zřetleň lál, zlořečil Jménu. Důležitost trestu se ukazuje v četnosti výrazu zemřít. Ve verši 16 je dvakrát. Navíc se tam ještě vyskytuje „bude ukamenován“, takže významově se mluví o smrti třikrát. Oba verše jsou plné redundancí, které ukazují důležitost přikázání, aby každému bylo jasné, že za znevažování Hospodina je smrt¹⁷⁴.

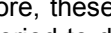
¹⁶⁹ QLL viz výše v kapitole: Spor o korban

¹⁷⁰ Případně snižování jakéhokoli svého Boha, ale to mi připadá nepravděpodobné, vzhledem k žárlivé povaze Hospodina, který se leckde, skrze své proroky aj., o cizích bozích vyjadřuje dosti nevybíravě.

¹⁷¹ „with the sense of „have to live with the curse conjured up the act““ Botterwick vol 9 str 551

¹⁷² „It does not denote „treat derogatorily“..If, indeed, the writer had intended to say that God’s name was treated negatively, he would have added a qualifier...Some scholars hold that the root is QBB., which bears the meaning „curse“ ...However, this root never occurs with the object shem, name, and moreover, it cannot be construed with the participle.“ Jacob Milgrom, The Anchor Bible Dictionary, The Anchor Bible Dictionary, Volume 3: Leviticus 23-27.

¹⁷³ „The three occurrences in Leviticus (24,11, 16,2x,)refer to a disrespectful or inappropriate treatment of Yahwe’s Name.“ The New International Dictionary of Old testament theology and Exegesis. Vol 3, Willem A. Van Gemeren, paternoster press 1977 str 150 heslo zpracoval Gary Alan Long.

¹⁷⁴ „Later Jewish tradition interpreted vv 15 and 16 in an expanded manner, claiming that one should not curse using any name of God. They held that whoever uses the Name will be stoned, but if a person uses a name other than the tetragrammaton, that one will be either scourged or banished (m. 7.5; b. 56). Furthermore, these laws along with other passages inspired the Jews of the Second Temple period to discontinue pronouncing YHWH, the tetragrammaton. As a result of

Mat 26: 59	
oi` de. avrcierei/j	Velekněží
kai. to. sune,drion o[lon	a celé synedrium
evzh,toun yeudomarturi,an (ind ipmf act hledat)	hledali křivé svědectví
kata. tou/ Vlh sou/	proti Ježíši,
o[puj auvto.n qanatw,swsin((konj aor act)	aby ho usmrtili
60	
kai. ouvc eu-ron (ind aor act)	A nenašli.
pollw/n proselqo,ntwn yeudomartu,rwn ^Å (Gen Ab ptc aor mp)	I když přišli mnozí křiví svědkové.
u[steron de. proselqo,ntej du,o (ptc aor mp)	Nakonec pak přišli dva.
61	
ei=pan((ind aor act)	Řekli:
<i>Ou-toj e;fh((ind aor act fhmí,)</i>	„Tento řekl:
<i>Du,namai katalu/sai (ind pr med) (inf aor act)</i>	„Dokážu zbořit
to.n nao.n tou/ qeou/	chrám Boží
kai. dia. triw/n h`merw/n	a do třech dnů
oivkodomh/sai ^Å (inf aor act)	(ho zase) vybudovat.“
62	
kai. avnasta.j o` avrciereu.j (ptc aor act avni,sthmi povstat)	Tu velekněz povstal
ei=pen auvtw/ (<i>Ouvde.n avpokri,nh </i> (ind pr med avpokri,noma odpovědět)	řekl mu: „Nic neodpovídáš
ti, ou-toi, sou katamarturou/sin ^È (ind pr act)	(na to,)co tito proti tobě svědčí? „
63	
o` de. Vlh sou/j evsiw,pa ^Å (ind impf act siwpa,w mlčet)	Ale Ježíš mlčel.

this position, when contemporary Jews come across this name for God while reading the Scriptures, they usually say either *ynda* or „*uvh* Hartley, John E., *Word Biblical Commentary, Volume 4: Leviticus*, (Dallas, Texas: Word Books, Publisher) 1998.

kai. o` avrciereu.j ei=pen auvtw/ ((ind aor act)	A velekněz mu řekl:
VExorki,zw se (ind pr act)	„Zapřísahám tě
kata. tou/ qeou/ tou/ zw/ntoj	při živém Boh,u
i[na h`mi/n ei:ph j (kon aor act)	abys nám řekl
eiv su. ei= o` Cristo.j (ind pr act)	jestli ty jsi ten Kristus
o` ui`o.j tou/ qeou/Ā	syn Boží.“
64	
le,gei auvtw/ o` VIhsou/j((ind pr act)	Říká mu Ježíš:
Su. ei=pa j\ (ind aor act)	„Tys to řekl.
plh.n le,gw u`mi/n((ind pr act)	Ale já vám říkám,
avpV a,rti o;yesqe (ind fut med o`ra,w vidět)	odted' uvidíte
to.n ui`o.n tou/ avnqrw, pou	syna člověka
kaqh,menon evk dexiw/n (ptc pr med)	sedícího na pravici
th/j duna,mewj	moci
kai. evrco,menon (ptc pr med)	a přicházejícího
evpi. tw/n nefelw/n tou/ ouvranou/Ā	na oblacích nebeských.“
65	
to,te o` avrciereu.j	Tehdy velekněz
die,rrh xen ta. i`ma,tia auvtou/ (ind aor act diarrh,gnumi roztrhnout)	roztrhl svá roucha
le,gwn((ptc pr act)	a řekl:
VEblasfh,mhsen\ (ind aor act)	„Rouhal se!
ti, e;ti crei,an e;comen martu,rwnĚ	(k čemu) ještě potřebujeme svědky?
i;de nu/n hvkou,sate (ind aor act)	hle, nyní jste uslyšeli
th.n blasfmi,an\	rouhání!
66	
ti, u`mi/n dokei/Ě (ind pr act)	Co se vám zdá?“
oi` de. avpokriqe,ntej ei=pan((ptc aor pas),(ind aor act)	Oni mu odpověděli:
:Enocoj qana,tou evsti,nĀ	„Zasluhuje smrt“

Nacházíme se na začátku Ježíšova konce. Ve 26. kapitole se velekněží rozhodli, že Ježíše zabijí, a domluví se s Jidášem. Ježíš slaví s učedníky poslední večeři, kde Jidáše odhalí, modlí se v Getsemane a je zatčen. U Matouše a Marka je vyprávění o Ježíši před veleradou zabaleno do vyprávění o Petrovi, který Ježíše sledoval z povzdálí. Následuje vyprávění o Petrově zapření a Jidášově sebevraždě. Náš oddíl je součástí většího celku, který začíná ve verši 57. Petr je průvodcem, který zpovzdálí Ježíše na cestě. Vidíme to, co viděl Petr, když se posadil mezi sluhy, aby viděl Ježíšuv konec. Od verše 59 jsme uprostřed příběhu. Úvod (59n), příklad svědectví (61). Velekněz dvakrát vyzývá Ježíše (62n), Ježíšova odpověď (64) veleknězova reakce (65n)

Paralely najdeme v Mk 14,53-65 a u Lukáše 22,54-62; 66-7. V synoptickém přehledu sleduji jen průběh soudu před synedriem, nikoli Petrovu roli. Podobně jako u krvácející ženy se synoptici shodují v zasazení příběhu do jiného. Lukáš je na první pohled nejkratší. Při prvním obvinění, které u Lukáše chybí, čteme že Ježíš říkal, že zboří chrám. Markova citace Ježíšových slov je podrobnější; zboří chrám udělaný rukama a vyství nový, který není zhotovený rukama. V obou případech nabídne velekněz Ježíši možnost obrany. Ten ji nevyužije a mlčí. Jeho otázka je podobná. U Marka: „Jsi Kristus, syn του ευλογητου?“, u Lukáše jen: „Jsi mesiáš?“, u Matouše: „...syn *tu theou*“? U Marka odpoví *εγω ειμι*, u Matouše *tys to řekl* u Lukáše je odpověď delší: „*Když řeknu, že ano neuvěříte mi, když se zeptám neodpovíte mi.*“ Následuje christologická odpověď. Matouš má: „Od nyníška uvidíte přicházet“. Marek má jen futurum, uvidíte. U obou je Syn Člověka posazen na pravici a přichází s oblaky. U Lukáše: „Od nyní bude Syn Člověka sedět na pravici moci boží“. Až nyní následuje u Lukáše: „Vy sami říkáte, že to jsem já“. Oddíl končí reakční otázkou velekněze na radu: „Co se vám zdá?“ Marek má *φαινεται*, Matouš má *δοκει*.

Marek 14: 56-65	Luk 22:66-71	Matouš 26:57-68
<p>polloi. ga.r evyeudomartu,roun katV aavtuou/(\</p> <p>kai. i;sai ai` marturi,ai ouvk h=sanÅ</p> <p>kai, tinej avnasta,ntej</p> <p>evyeudomartu,roun katV aavtuou/ le,gontej</p> <p>o[ti -Hmei/j hvkou,samen aavtuou/ le,gontoj</p> <p>o[ti VEgw. katalu,sw to.n nao.n tou/ton to.n ceiropoi,hton</p> <p>kai. dia. triw/n h`merw/n</p> <p>a,llon avceiropoi,hton oivkodomh,sw</p> <p>kai. ouvde. ou[twj i;sh h=n h` marturi,a aavtw/nÅ</p> <p>kai. avnasta,j o` avrciereu.j eivj me,son evphrw,thsen to.n VIhsou/n le,gwn(\</p> <p>Ouvk avpokri,nh ouvde.n</p> <p>ti, ou-toi, sou katamarturou/sinÈ</p> <p>o` de. evsiw,pa kai. ouvk avpekri,nato ouvde,nÅ</p> <p>pa,lin o` avrciereu.j evphrw,ta aavto.n</p> <p>kai. le,gei aavtw/ (\</p> <p>Su. ci=o` Cristo,j</p> <p>o` ui`o,j tou/ euvloghtou/È</p> <p>o` de. VIhsou/j ei=pen(\</p> <p>VEgw, eivmi(\</p> <p>kai. o,yesqe to.n ui`o.n tou/ avnqrw,pou evk dexiw/n kaqh,menon th/j duna,mewj</p> <p>kai. evrco,menon</p> <p>meta. tw/n nefelw/n tou/ ouvranou/Å</p>	<p>Kai. w`j evge,neto h`me,ra(\</p> <p>sunh,cqh to. presbute,rion tou/ laou/(\</p> <p>avrcierei/j te kai. grammatei/j(\ kai. avph,gagon aavto.n eivj to. sune,drion aavtw/n</p> <p>le,gontej</p> <p>Eiv su. ei=o` Cristo,j(\</p> <p>eivpo.n h`mi/nÅ</p> <p>ei=pen de. aavtoi/j(\</p> <p>VEa.n u`mi/n ei;pw(\ ouv mh. pisteu,shte\ eva.n de. evrwth,sw(\ ouv mh. avpokriqh/teÅ</p> <p>avpo. tou/ nu/n de. e;stai</p> <p>o` ui`o,j tou/ avnqrw,pou</p> <p>kaqh,menoj evk dexiw/n th/j duna,mewj tou/ qeou/Å</p> <p>ei=pan de. pa,ntej(\</p>	<p>pollw/n proselqo,ntwn yeudomartu,rwnÅ</p> <p>u[steron de. proselqo,ntej du,o</p> <p>ei=pan(\</p> <p>Ou-toj e;fh(\</p> <p>Du,namai katalu/sai to.n nao.n tou/ qeou/ Å</p> <p>kai. dia. triw/n h`merw/n</p> <p>oivkodomh/saiÅ</p> <p>kai. avnasta,j o` avrciereu.j</p> <p>ei=pen aavtw/ (\</p> <p>Ouvde.n avpokri,nh </p> <p>ti, ou-toi, sou katamarturou/sinÈ</p> <p>o` de. VIhsou/j evsiw,paÅ</p> <p>kai. o` avrciereu.j ei=pen aavtw/ (\</p> <p>VExorki,zw se kata. tou/ qeou/ tou/ zw/ntoj</p> <p>i[na h`mi/n ei;ph j</p> <p>eiv su. ei=o` Cristo,j</p> <p>o` ui`o,j tou/ qeou/Å</p> <p>le,gei aavtw/ o` VIhsou/j(\</p> <p>Su. ci=pa j(\</p> <p>plh.n le,gw u`mi/n(\</p> <p>avpV a;rti o,yesqe to.n ui`o.n tou/ avnqrw,pou</p> <p>kaqh,menon evk dexiw/n th/j duna,mewj</p> <p>kai. evrco,menon</p> <p>evpi. tw/n nefelw/n tou/ ouvranou/Å</p>

o` de. avrciereu.j diarrh,xaj tou.j citw/naj auvtou/ le,gei(Ti, e;ti crei,an e;comen martu,rwnĚ hvkou,sate th/j blasfmi,aj\ ti, u`mi/n fai,netaiĚ oi` de. pa,ntej kate,krian auvto.n e;nocon ei=nai qana,tou.Ā	<i>Su. ou=n ei= o` ui`o,j tou/ qou/Ě</i> o` de. pro.j auvtou.j e;fh(<i>Umei/j le,gete o[ti evgw, eivmi.Ā</i> oi` de. ei=pan(Ti, e;ti e;comen marturi,aj crei,anĚ auvtoi. ga.r hvkou,samen avpo. tou/ sto,matoj auvtou.Ā	to,te o` avrciereu.j die,rrhxen ta. i`ma,tia auvtou/ le,gwn(<i>VEblasf,mhsen\ ti, e;ti crei,an e;comen martu,rwnĚ</i> <i>i;de nu/n hvkou,sate th.n blasfmi,an\ ti, u`mi/n dokei/Ě</i> oi` de. avpokriqe,ntej ei=pan(<i>:Enocoj qana,tou evsti,n.Ā</i>
--	---	---

Velekněží a celé synedrium hledali způsob jak Ježíše z něčeho usvědčit, aby mohl být exemplárně potrestán a zabit. Z textu to vypadá, že hledali už rovnou křivé svědectví a bylo jim jedno, že by svědci nemluvili pravdu. To je však popřeno hned dalším veršem. Přišlo mnoho křivých svědků, jejich svědectví však byla nepoužitelná. Ježíš byl bez viny, jediný způsob jak ho z něčeho usvědčit, by byla lež.

Velekněží, zákoníci a starší, tedy celé synedrium se sešlo v domě Kaifášově¹⁷⁵. Celé synedrium čítalo přibližně 70 nebo 71 mužů. Původně se skládalo jen ze saducejů, z nichž byl vybírán i velekněz. Vzniklo už v poexilní době. V dekretu syrského Antiocha III, kolem roku 190 před Kristem, je zmínka o gerousii, radě starších, v Jeruzalémě¹⁷⁶. Královna Alexandra otevřela přístup do synedria i farizeům. Každé větší město mělo svoje synedrium, hlavní bylo v Jeruzalémě, jakýsi ústřední soud. Těšilo se velké vážnosti, proto si například mohlo dovolit chtít po Herodovi vysvětlení několika rozsudků smrti. Jako odpověď však nechal většinu synedria povraždit. Zůstali jen loajální a dosazení, ještě loajálnější, členové. Synedrium ukončilo svoji činnost

¹⁷⁵ (viz v 57); Velekněz byl vždy jen jeden, plurál je zde divný

¹⁷⁶ „Gerousia is first mentioned in a decree of the Syr. King Antiochus II...Hell. cities mostly had a democratic constitution, but the Jerualem senate...was aristocratic“ Kittel str 862 svazek S

současně se zničením Jeruzaléma. Na koncilu v Jabne se tato instituce znovu obnovila, ale měla především sloužit jako duchovní orgán. Byly i doby, kdy mohlo vynášet tresty smrti. Většinou však, za římské nadvlády, museli všechny případy předat prokurátorovi. Což se poměrně často porušovalo, jak vidíme i na příkladě Štěpána nebo Jakuba, bratra Páně. Jeden trest smrti mohli ovšem vykonat bez výjimky po celou dobu svojí existence, a to dokonce i na římských občanech. Když by někdo z pohanů nebo nepovolaných, vkročil do vnitřní svatyně, musel zemřít¹⁷⁷.

Průběh soudu s Ježíšem odporuje pozdějším pravidlům pro vedení hrdelních soudů, které najdeme v Mišně, traktátu Sanhedrin¹⁷⁸. Soud probíhá u velekněze doma. Probíhá večer, navíc ještě ve svátek. Je narychlo svolaný a v jednom sezení dojde k vynesení rozsudku. Chybí svědci na podporu obžalovaného. Narychlo sehnání svědci jsou nekompetentní. Na trest smrti je to příliš málo evidence. Je vidět, že tu šlo o vyjimečnou událost, která vyžadovala rychlé řešení.

Sešli se, aby našli svědectví, které by jim umožnilo Ježíše usmrtit. Kdyby byl nakonec Ježíš skutečně odsouzen za rouhání, musel by být ukamenován, jak jsme viděli v Lv 24,16. Synedriu se skutečně povedlo, že Ježíš zemřel. Nikoli jako rouhač, ale jako politický buřič, byl ukřižován. Proto je možné, že večerní výslech v synedriu měl jen rozhodnout, zda Ježíše Římanům smějí vydat, nebo ne. Ale jejich záměr byl primárně připravit ho o život.

¹⁷⁷ „ve skutečnosti synedriu pravděpodobně po pravidle náleželo i právo vynášeti a vykonávati rozsudky smrti; patrně toto právo dokonce i nad římskými občany v tom případě, že se některý pohan odvážil přestoupiti přísný zákaz a vstoupiti do vnitřního okrsku chrámového.“ Str 117 Utrpení Páně podle evangelií, J.B.Souček, 1983 Kalich, Praha

¹⁷⁸ Ale je třeba upozornit, že Mišna byla sepsána až přes 200 let po této události. Nikoli jako uměle sepsaný traktát, ale již existující praxi popisující a pravidla kodifikující spis. Z 200 let se poměry mohly hodně změnit.

Svědectví, která si Ježíš, synedrium a obecnost, v čele s Petrem ten večer vyslechli, bylo jedno za druhým křivé. Bylo pravděpodobně zjevné, že jde o křivá svědectví. Synedrium to přešlo, ač v Lv 19,12 čteme: „*Nebudete křivě přísahat v mém jménu, sice znesvětiš jméno svého Boha. Já jsem Hospodin*“. Nakonec, po mnoha lžích, přišli dva, jejichž svědectví se shodovala. Na základě svědectví dvou svědků už člověka odsoudit lze. Ježíš mlčí¹⁷⁹. Nemá potřebu něco vysvětlovat. Cokoli by řekl by stejně bylo překrouceno a použito proti němu. Nenechal se vyprovokovat, jeho mlčení však vyprovokovalo jeho soudce. Stejně tak bude Ježíš mlčet i před králem¹⁸⁰.

Nikde u synoptiků nenajdeme napsáno, že by Ježíš doslova řekl: „Dokážu zbořit chrám Boží a do třech dnů ho zase vybudovat.“. Ale podobný text najdeme v Janovi 2,19¹⁸¹ „Ježíš jim odpověděl: "Zbořte tento chrám a ve třech dnech jej postavím.“ Co však způsobilo, že toto svědectví mělo být dostačující k odsouzení Ježíše k smrti? Informace, že Ježíš řekl, že dokáže zbořit chrám a vybudovat nový za tři dny v sobě nese jistý náboj, který dnešní čtenář neodhalí.

U Marka je ve výpovědi svědků dodatek, že první chrám, který Ježíš prý zboří, je postavený rukama, narozdíl od toho nového. Kdo by dokázal jen sám zbořit Jeruzalémský chrám za tři dny? Jistě se nemyslelo na teroristický útok. Mohli Ježíše považovat za blázna. Ale to hlavní, co je zneklidnilo bylo, že zničení chrámu a vybudování nového mělo přinést nastolení nového věku. Tak

¹⁷⁹ Intuitivně vnímám jakýsi vztah mezi Ježíšem, který mlčí a Áronem, který mlčí po ztrátě svých synů.

¹⁸⁰ Mt 27,14; posedlý v Mk 5,7 se ptá Ježíše co je mu po něm a oslovuje ho synem Boha nejvyššího.

¹⁸¹ Mt 27,40 a říkali: "Když chceš zbořit chrám a ve třech dnech jej znovu postavit, zachraň sám sebe; jsi-li Syn Boží, sestup z kříže!" Obvinění naráží na Jana 2,19-21 vyčištění chrámu (Ježíš jim odpověděl: "Zbořte tento chrám a ve třech dnech jej postavím." Tu řekli Židé: "Čtyřicet šest let byl tento chrám budován, a ty jej chceš postavit ve třech dnech?" On však mluvil o chrámu svého těla.) a potom u Marka 13,2 (Ježíš mu řekl: "Obdivuješ ty velké stavby? Nezůstane z nich kámen na kameni, všechno bude rozmetáno.")

se dočítáme jak v Ezechielovi, kde je ve 40-47 kapitole popisován nový Jeruzalém, tak v knize Henochově. Dva svědkové se shodli, že Ježíš o sobě prohlašuje, že je mesiáš, který má přinést nový věk a ezechielovský nový Jeruzalém. Proto následuje veleknězova přímá otázka, zda si je Ježíš vědom, co si tím nárokuje. Velekněz ho zapřisahá při živém Bohu.

Ježíš učil, aby jeho učedníci nepřisahali raději vůbec. Zde stojí sám velekněz proti Ježíši a při Bohu živém, který stojí incognito přímo naproti němu, zapřisahá, aby Ježíš řekl, co je zač. Velekněz vytahuje veliký triumf, nejvyšší druh přísahy. Ježíš zakazuje přísahat při Jeruzalémě i při trůnu, natož pak při samotném živém Bohu. To je zavazující. Až jako by velekněz čaroval. Chce vědět kdo Ježíš je? Je skutečně mesiášem?

Mesiáš byl ten tzv pomazaný, *mašiach*, řecky *christos*. Myslí se tím král, eschatologický král, který s sebou nese nové království a přinese nový Jeruzalém. Král, který přinese Izraeli slávu a mír.¹⁸² Podobné vyznání patří k nejstarším. Čteme je i z úst Petrových: Matouš 16,16 „*Šimon Petre odpověděl: "Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého."*“ Mesiáš byl „Boží syn“, lidé hodnotu těchto slov brali asi tak vážně jako dnes lidé říkají Ježíš Kristus, aniž by si uvědomili hloukou svojí výpovědi. Že totiž pozemský Ježíš je pomazaný mesiáš. Asi nikdo skutečně nevěřil, že by mesiáš byl z Boha. Od Boha ano, ale Bůh, to asi ne, to by bylo rouhání. Vidíme tu paradox, jako by pravý mesiáš nesměl o sobě prohlásit, že jím je. Toto je reflektováno u Lukáše. Hlavní čin blasfémie je v tom, že Ježíš skutečně tvrdí že je nejen mesiáš, ale že je skutečně i Boží syn. Velekněz dává Ježíši možnost se obhájit.

Tentokrát Ježíš promluví. Prvním paradoxem je, že ze samotných úst velekněze zazní, byť nevědomé, vyznání a odhalení Ježíšovy skutečné podstaty. Ten bezbranný mlčící beránek bez viny ukáže nyní svoji divokou tvář

¹⁸² Viz např Ž 110 , Ž 2 apod. královské mesiášské texty

danielovského syna člověka přicházejícího se soudem. Další paradox je, že Ježíš stojí spoutaný před veleradou a mluví o tom, jak přijde na oblacích. V tuto chvíli svého ponížení mluví o moci. Je to nesnesitelně paradoxní situace, mocný a přitom bezmocný. Musel působit buď směšně, nebo strašidelně, nebo od obojího trochu. Proč tu Ježíš mluví teď o moci? Možná zpochybňuje ještě dále sebejistotu mocných. On je nakonec mocnější než celé synedrium i Řím. To je však nyní z praktického hlediska velice nepravděpodobné. Teď se rozhoduje o jeho smrti. Zde, před synedriem, z jeho vlastních úst zazní naplno kým že doopravdy je¹⁸³.

Velekněz roztrhl roucho¹⁸⁴. Jak již víme, roztržené roucho je vyjádřením smutku. Nebo vzteku. Jenže velekněz nesmí roucho za žádných okolností roztrhnout¹⁸⁵. Veleknězovo roucho bylo také z poměrně těžké látky, nekolika vrstev a navíc nahoře byly destičky¹⁸⁶. Roztržení takového roucha nebylo vůbec snadné. Fakt, že se to veleknězi povedlo spíše ukazuje na míru jeho pohoršení a hněvu, než smutku. Ježíš velekněze velice urazil. Urazil ho však více, než Boha živého, kterého se velekněz při svém zapřísahání dovolával.

¹⁸³ Daniel 7,13 Viděl jsem v nočním vidění, hle, **s nebeskými oblaky přicházel jakoby Syn člověka**; došel až k Věkovitému, přivedli ho k němu; Matouš 24,30 Tehdy se ukáže **znamení Syna člověka na nebi**; a tu budou lomit rukama všechny čeledi země a **uzří Syna člověka přicházet na oblacích nebeských** s velkou mocí a slávou. Marek 16,19 Když jim to Pán řekl, **byl vzat vzhůru do nebe a usedl po pravici Boží**. Skutky 7,55 Ale on, plný Ducha svatého, pohleděl k nebi a **uzřel Boží slávu i Ježíše, jak stojí po pravici Boží**, 56 a řekl: "Hle, **vidím nebesa otevřená a Syna člověka, stojícího po pravici Boží**." Ezekiel 1:26 A nahoře nad klenbou, kterou měly nad hlavou, bylo cosi, co vypadalo jako člověk.

¹⁸⁴ (Ge 37:29,34 44:13 Nu 14:6 Jud 11:35 2Sa 1:2,11 3:31 13:19,31 15:32 2Ki 2:12 5:8 6:30 11:14 19:1 22:11,19 Ezr 9:3,5 Job 1:20 2:12 Isa 36:22 37:1 Jer 41:5 Mt 26:65 Ac 14:14)

¹⁸⁵ V Mišně, tedy cca o 300 let později lze roucho roztrhnout, pokud je velekněz přítomen rouhání se. Když před ním někdo vysloví Jméno, dokonce roucho roztrhnout musí a nesmí je sešít. Je to však pozdější tradice a Ježíš Jméno nevyslovil.

¹⁸⁶ Situace je podobná jako by si roztrhl hábit biskup, nebo dokonce papež.

Proč velekněz Ježíšovu odvážnou výpověď považuje za rouhání? Jak jsme viděli za dva druhy rouhání jsou ve SZ dva druh trestů. Za snižování Boha je trestem to, že člověk musí žít se svým hříchem a v hanbě. Za vyslovení Jména je pak trest smrti. Jenže Ježíš Hospodinovo jméno nevyslovil. Ježíš dokonce ani neřekl po pravici moci *Boží*. Velekněz pravděpodobně považoval za rouhání Ježíšovu suverenitu, se kterou vystupoval především jindy, ale nyní ji projevil naplno. Ježíš totiž dělal věci, které mohl dělat jen Bůh, jako například odpouštět hříchy. V hellenismu se všeobecně za blasfemii považoval jakýkoli osobní výsměch, urážení božstva, ale nebyl to hrdelní zločin. Βλασφημειν bylo prostě použito pro podobné případy. Lidské vynášení sebe sama snižuje Boha a je svým způsobem také rouháním. V NZ je rouhání nedovolené zasahování do Boží moci a vznešenosti¹⁸⁷. To, že si Ježíš nárokuje mesiášství z něj nedělá rouhače. Totéž se však, z pohledu představitelů synedria, nedá říci o situacích v Ježíšově životě, kdy si nárokoval výsostná práva Boží. Naopak pro křesťany by bylo rouhání, kdyby Ježíšovo božství měli popřít. Jde tu tedy o jakýsi šibbolet, rozsuzující kdo do kterého „tábora“ patří.

Slovo blasfemein, rouhat se, je v Matoušovi v pěti verších¹⁸⁸: Kdž Ježíš uzdravil ochrnutého, řekl mu, že se mu odpouštějí hříchy, a na to si někteří ze zákoníků řekli, že se Ježíš rouhá. Lidem rouhání bude odpuštěno, nejde-li však o rouhání Duchu Svatému. Rouhání vychází ze srdce. Ti, kdo chodili kolem ukřižovaného se mu rouhali.

Po tom všem se velekněz zeptá přítomných co se jim zdá? Kdo by si s ním nyní dovolil nesouhlasit? Ježíš zasluhuje smrt. On jediný přítom jen stál a řekl

¹⁸⁷ „In the NT the concept of blasphemy is controlled throughout by the thought of violation of the power and majesty of God.“ Kittel Str 622

¹⁸⁸ 9,3; 12,31; 5,19; 26,65; 27,39

jedinou větu. Proti tomu zaznělo několik nepotrestaných křivých svědectví a velekněz si roztrhl roucho.

Texty z Lv tedy pomohli přiblížit problematiku toho, jak závažný čin bylo roztržení veleknězova roucha. Zvláště ve srovnání s Áronem, který přes svoji bolest nad ztrátou svých synů roucho roztrhnout nesměl. Dále nám pomohlo rozlišení dvou stupňů rouhání a jejich trestů při zkoumání jakým způsobem se Ježíš měl rouhat a zda byl trest přiměřený.

Závěr

Prošli jsme dohromady všechny odkazy na Lv v evangeliu Matouše, tak jak je nabízí Nestle-Alland. V první kapitole jsme si představili ty texty, které jsou základem tezí v kázání na hoře. Byly především z devatenácté a dvacáté čtvrté kapitoly Lv, které jsou citovány u Matouše všeobecně nejhojněji. Většinou to byly jen paralely významějších odkazů na desatero v rámci Exodu, nebo Deuteronomia. V druhé a třetí kapitole nám Lv pomohl docenit Ježíšův čin, když očistil a přitom se i dotkl malomocného a jeho vlídného zacházení s krvácející ženou. V kapitole pojednávající o sporech s farizeji nám zase nabídla prohloubení znalosti dobového pozadí. Všechny spory byly o tom, že farizeové se snaží měřit zbožnost podle vnějších projevů. Staví na své tradici mnohem více, než na Písmu. Ježíš je obrací zpět k Tóře, okolo které postavili farizeové tak velký plot, že se za ním ztratila. V závěrečné kapitole po stručném pojednání o Janu Křtiteli jsme se ještě zabývali podobenstvím o hospodáři a vyprávěním o Ježíšově výslechu před synedriem. Pokud bych měla srovnat důležitost jednotlivých odkazů, nejmenší by měla právě kapitola o Janu Křtiteli. Také v kázání na hoře, jsou odkazy jen kosmetickým doplňkem, podobně jako v podobenství o hospodáři. Na důležitosti pak nabývají tyto odkazy ve vyprávění o sporech s farizeji. Pokud jde o zbývající kapitoly, neodvažuji se je zařadit podle důležitosti. Ve všech třech nám odkaz na knihu Lv podává mnoho nových informací. Bez nich se zdá, že příběhu rozumíme, a určitě tak tomu může být, ale po prostudování paralel se nám otevře ještě nový rozměr jejich významu. Z knihy Lv se u Matouše nejčastěji cituje 19 a 24. kapitola. Většina citací je pak ze Zákona Svatosti. Kniha Lv není v současnosti příliš populární, pojednává o rituálech, které neznáme, připadají nám kruté, jedná se o zcela jinou kulturu. Tato kultura však byla nějakým způsobem v praxi v době života Ježíše. A pokud ne přímo v praxi, celá společnost o těchto, nám vzdálených a neznámých, záležitostech věděla

asi tak, jako dnes snad všichni vědí, že při vstupu do kostela si má muž sundat klobouk.

Seznam literatury

Albright, W.F., Mann, C.S. The Anchor Bible Dictionary Matthew / introduction, translation, and notes by W.F. Albright and C.S. Mann; New York : Doubleday, 1971

Berger, Klaus; Die Gesetzauslegung Jesu : Ihr hisTór. Hintergrund im Judentum im AT, Markus und Parallelen ; Neukirchen-Vluyn, 1972

Bič, Miloš; *Ze světa Starého zákona. 1, 2* ; Praha : Kalich, 1989

Botterweck, G. J., Ringgren H., Fabry H.J.; *Theological dictionary of the Old Testament (vol 9, 15)*; translated by David E. Green; Grand Rapids ; Cambridge : William B. Eerdmans, 2006

Bromiley, Geoffrey W.; *The International Standard Bible Encyclopedia. 1-4* ; Grand Rapids, Michigan : W.B. Eerdmans, 1988

Dood, C.H.; According to the scriptures : the sub-structure of New Testament theology ; London : James Nisbet, 1953

Douglas, J.D.; *New Bible Dictionary*; Leicester, England : Tyndale Press, 1982

Gundry, Robert H.; Matthew : a commentary on his handbook for a mixed church under persecution; Grand Rapids, Mich. : W.B. Eerdmans, 1994

Gundry, Robert H.; The use of the Old Testament in St. Matthew Gospel with special reference to the messianic hope; Leiden : E. J. Brill, 1967

Hagner, Donald A.; *Word biblical commentary. (vol 33)*, Waco, Texas : Word Books, c1995

Hartley, John E.; Word biblical commentary. Volume 4, Leviticus; Nashville : Nelson, c1992

Jenni. E.,Westermann, C.; *Theological lexicon of the Old Testament. (vol 1-3* ; translated by Mark E. Biddle, Peabody, Mau : Hendrickson, 1997

Lindars, Barnabas; New Testament Apologetic : the doctrinal significance of the Old Testament; London : SCM, 1961

Luz, Ulrich; *Das Evangelium nach Matthäus. 1.-3. Teilband*; Neukirchen-Vluyn: Benziger: Neukirchener, 2002

Kilpatrick, G. D.; The origins of the gospel according to St. Matthew; Oxford : Clarendon Press, 1946

Kittel, Gerhard, et alii; *Theological Dictionary of the New Testament. (vol 2,4,5,7,8)*, Grand Rapids, Michigan : William B. Eerdmans, 1985;

MacArthur, J.; The MacArthur New Testament Commentary (vol 1, 2), Moody Press Chicago, 1987

Milgrom, Jacob; Leviticus: a new translation with introduction and commentary (vol 1-3) The Anchor Bible Dictionary, New York : Doubleday, c2001

Moyise, Steve; The Old Testament in the New : an introduction; London : Continuum, 2001

Moyise, Steve; The Old Testament in the New testament : essays in honour of J. L. North ; Sheffield: Sheffield Academic Press, c2000

Mrázek, Jiří; Podobenství v kontextu Matoušova evangelia; Jihlava : Mlýn, 2003

Schweizer, Eduard; Das Evangelium nach Matthäus / übersetzt und erklärt von Eduard Schweizer Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1973

Souček, J. B.; Utrpení Páně podle evangelií / příslušné oddíly přeložil a vyložil J. B. Souček; Praha : Kalich, 1983

Stanton, Graham N.; *A gospel for a new people : studies in Matthew;* Edinburgh : T. & T. Clark, 1992

Stendahl, Krister; The School of St. Matthew, and its use of the Old Testament ; Uppsala : CWK Gleerup, 1954

Taschner, Karel; Evangelium království : království nebeské podle Matoušova evangelia. Svazek 1, 2 (disertační práce); Praha, 2002

VanGemeren, Willem A.; New international dictionary of Old Testament theology and exegesis (vol 1-3), Carlisle : Paternoster Press, 1997

Willoughby, C. Allen; A critical and exegetical commentary on the Gospel according to S. Matthew; Edinburgh : T. & T. Clark, 1912